

2023 MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE KANUN TEKLİFİ

MUHALEFET ŞERHİ

Mücadele ve kararlılıkları ile bize yol gösteren Adalet Nöbeti Annelerine...

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	3
KÜRESEL POLİTİK EKONOMİNİN YAKIN TARİHİ: EGEMENLERİN DİBE DOĞRU YARIŞI.....	7
<i>2022'nin Kıyamet Fragmanları</i>	7
<i>Küresel Siyasetin Kırılgan Çekirdeği: Ekonomi</i>	8
<i>Varlık ve Yokluk İkilemi: Süreklileştirilmiş Savaş Semptomları</i>	9
BİR ÇÖKÜŞÜN HİKAYESİ: AKP POLİTİK EKONOMİSİ.....	13
<i>Sonlanmayan Kriz (2018-2022)</i>	14
<i>İflasın Derinleşmesi: Yeni Ekonomi Modeli</i>	15
<i>Yeni Ekonomi Modelinin Karanlık Suretleri</i>	16
<i>KKM ve GES: Tarihin En Büyük Haksız Kazançlarından İki Devrede</i>	16
<i>Enflasyon ve Büyüme: Zarlar Hileli</i>	18
<i>İflasın Manzarası: Üç Açık</i>	19
<i>Faiz Giderleri: Heterodoks mu, Şizofreni mi?</i>	20
2023 YILI BÜTÇESİ: ŞİDDET, SEÇİM, FAİZ VE RANT BÜTÇESİ.....	21
<i>2021 Yılı Sayıştay Raporları: Kamu Denetiminin İflası ve Yürütmeye Tam Teslimiyet</i>	21
<i>2023 Seçim Bütçesinin 'Vaat Ettikleri' ve Yoksulun Vergi Yükü</i>	26
<i>2023 Bütçesinde Sermaye Transferi Olarak Faiz Giderleri</i>	29
<i>Silahlanma-Güvenlik Harcamaları ve 2023 Bütçesi</i>	31
<i>2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi Cetvelleri</i>	32
<i>2023 Bütçesine Dair Önergelerimiz</i>	34
100. YILA GİRERKEN HDP: DEMOKRATİK CUMHURİYET, DEMOKRATİK EKONOMİ.....	35
<i>Türk Ulus-Devleti Dışlayıcı Pratiklerle Kurumsallaştı</i>	36
<i>Demokratik Cumhuriyet Tekçiliğe Karşı "Demokratik Ulus"a Dayanır</i>	37
<i>Demokratik Cumhuriyet Emegın Kurtuluşuna Giden Yolu Açar</i>	38
<i>Üçüncü Yol'un Mücadele Biçimi Radikal Demokrasi, Rotası Demokratik Cumhuriyet'tir</i>	39
<i>Tekellere, Emegın Sömürüsüne ve Doğanın Talanına Karşı Demokratik Ekonomi</i>	41
<i>Kamusal Fayda Demokratik Ekonomi'nin Esasıdır</i>	41

<i>Demokratik Ekonomi Kamusal-Topluluk Mülkiyeti Temelinde Yükselir</i>	42
<i>Demokratik Ekonomi Katılımcı ve Toplumsaldır</i>	43
<i>Demokratik Ekonomi, Asıl Şimdi!</i>	44
HDP BÜTÇESİ: HALKIN VE ÇÖZÜMÜN BÜTÇESİ İÇİN HAZIRIZ!.....	45
<i>Bütçe Hakkını Esas Alan Bütçe Yapmak Demokrasi Ve Barışın Temelini Kurmaktır.</i>	45
<i>Demokratik Ekonomiyi Esas Alan Bütçe</i>	46
<i>Adaletli Vergi Düzeni Getiren Bütçe</i>	48
<i>Adil Gelir Dağılımını Esas Alan Bütçe</i>	49
<i>İç Barışı Tesis Eden ve Demokratik Siyaseti Esas Alan Bütçe</i>	53
<i>Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Temel Yaklaşımımızdır</i>	53
<i>Erkek Egemenliği ve İktidarın Kadınlık Algısı</i>	53
<i>Meclisin Kadın Özgürlükçü Bir Politikası Yoktur</i>	55
<i>Türkiye’de Kadınların Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar</i>	55
<i>Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet ve Kadın Yoksulluğu</i>	56
<i>Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet: Kadın Kırımı</i>	58
<i>Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe</i>	59
<i>Yurttaşlara Eşitlik, İnançlara Özgürlük Temelinde Bütçe</i>	61
<i>Hak, Hukuk ve Adalet Bütçesi</i>	62
<i>İklim Değişikliğiyle Mücadele Eden Ekoloji Temelli Bütçe</i>	64
<i>Çözüm İçin Çocuklara Duyarlı Bütçe</i>	69
<i>Çocuk Yoksulluğu</i>	69
<i>Bu Bütçede Çocuklar Yine Yok!</i>	70
<i>Özgür Bir Yaşam İçin Gençlere Bütçe</i>	73
<i>İnsan Onuruna Yaraşır Bir Yaşam İçin Emeklilere Bütçe</i>	74
<i>Yoksullukla Mücadele Bütçesi: Yoksullukla Mücadelenin Yolu Bu Düzenle Mücadeleden Geçiyor!</i>	76
<i>Lüks, Şatafat ve İsrafa Son Veren Bütçe</i>	77
<i>Nüfusun Yüzde 10'dan Fazlasını Oluşturan Engelliler İçin Bütçe</i>	78
<i>Anadilinde, Eşit ve Özgür Bir Eğitim İçin Bütçe!</i>	83
<i>Savaşa, Talana, Yandaşlara Değil, Emekçilere ve İstihdama Bütçe!</i>	86
<i>Demokratik Yerellik Bütçesi</i>	89
<i>Daha Adil ve Eşit Bir Dünya İçin Mülteci Bütçesi</i>	90

SUNUŞ

Halklarımız,

İşçiler, emekçiler, kadınlar, gençler

Sarayın, Sermayenin, Sömürünün, Şiddetin, Yıkımın Bütçesine Karşı;

Halkların Demokratik Partisi

Sizi Çözüm Bütçesi'ne Çağırıyor!

Değerli Halkımız

AKP 20 yıldır halktan topladığı vergilerle oluşturduğu bütçeyi halka değil, bir avuç azınlığa, patronlara, sermayeye, zenginlere, silah baronlarına, yandaşlara aktarıyor.

20 yılda halkın bütçe hakkı ortadan kaldırıldı.

- İşsizlik, yoksulluk ve yolsuzluklar kronik hale geldi.
- Gelir bölüşümü adaletsizliği hızla arttı. Geçinemeyenlerin, barınamayanların sayısı her geçen gün daha da çoğaldı.
- Emekçilerin milli gelirden aldığı pay gittikçe azaldı, asgari ücretle sendikasız, sosyal güvencesiz çalışma kural haline geldi.
- Kamu hizmetleri piyasalaştı, ticarileşti, metalaştı.
- Vergi adaletsizliği derinleşti. Az kazanandan çok, çok kazanandan az vergi alınmaya başlandı.
- Bütçede toplumsal cinsiyet eşitliği yok sayıldı.
- Diyanetin bütçesi sürekli olarak arttırıldı.
- Barışa değil silahlanma ve şiddete kaynak ayrıldı.
- Doğa talanı arttı.

Neticede; vergi, faiz politikaları ve Kur Korumalı Mevduat ile iktidar, halkın cebinden aldığını zenginlerin cebine doldurdu.

Değerli halkımız, sevgili gençler, kadınlar,

AKP'nin yıkım bütçesine mecbur değiliz!

Halkların Demokrasi Partisi Tüm halkımızı ÇÖZÜM BÜTÇESİ etrafında kenetlenmeye ve mücadeleye çağırıyor!

HDP Diyor ki; Şimdiye kadar iktidarlar yoksulların cebinden alıp zenginlerin cebini doldurdu, biz bunun tam tersini yapacağız!

- Büyük sermayeye uygulanan; vergi muafiyeti, istisnası, indirimi ve vergi aflarına son verilecek!
- Kâr, faiz ve servet gelirlerine tanınan ayrıcalıklar kaldırılacak, rantlar ve büyük servetler vergilendirilecek!
- Kur Korunmalı Mevduat (KKM) ile yaratılan sömürüye son verilecek,
- Yurtdışı vergi cennetlerine kaçırılan kaynaklar vergilendirilecek!
- Servete ve gelire göre artan oranlı bir vergi sistemi oluşturulacak!
- İmar artışlarıyla yaratılan rantlara artan oranlı Rant Vergisi getirilecek!
- Karbon salınımını kontrol altında tutmak amacıyla, Karbon Vergisi getirilecek!
- Kayıt dışı ekonomi, kayıt altına alınarak vergi gelirleri artırılabilecek!

HDP Diyor ki; Kaynakların halka akmasıyla canlanacak ekonomi, daha çok kaynak üretecek. Saray'daki İsrafa Son Verilecek!

- Halktan, toplumdaki yarıdan bir kamu harcaması politikası uygulanacak!
- Saray inşaatları durdurulacak, var olanlar halkın kullanımına açılacak!
- Uçak ve yat filoları satılacak!
- Halka ait kaynakların, israf ve şatafat için harcanmasına son verilecek!
- Örtülü Ödenek kaldırılacak!
- Kamu hizmetinde olanların birden fazla maaş alması engellenecek!
- Barışçı politikalarla; savaşa ve güvenlik harcamalarına akan kaynaklar düşürülecek!
- Ülke kaynakları; tanklara, füzelere, silahlara gitmeyecek!
- S 400 Füzelere iade edilecek. Varlık Fonu Kapatılacak!
- Tek Adam Rejimi'nin Paralel Hazinesi durumunda olan Türkiye Varlık Fonu kapatılacak!

HDP Diyor ki; Yandaşlara Verilen Kamu İhaleleri İptal Edilecek!

- Yıllardır yandaş şirketlere verilmekte olan tüm kamu ihaleleri iptal edilecek ve ödemeler durdurulacak!
- Kamu ihalelerindeki yolsuzlukların hesabı sorulacak. Özelleştirilen Köprüler, Otoyollar, Şehir Hastaneleri, Enerji Alanları Tekrar Kamulaştırılacak!
- Kamu özel iş birliği projelerine giden garanti ödemeleri durdurulacak!

- Kamu özel iş birliği projeleri ile yapılan köprü, otoyol ve şehir hastaneleri projeleri kamulaştırılacak!

HDP Diyor ki; Bütçe Dışı Fonlar, Bütçeye Dahil Edilecek

- Saray'ın keyfi harcamalarının kaynağı olan fonlar bütçeye dahil edilecek!
- Ödenek üstü harcamalara son verilecek. Yandaş Derneklere, Vakıflara Yapılan Ödemeler Durdurulacak!
- Kamu kaynaklarının yandaş dernek ve vakıflara peşkeş çekilmesine son verilecek!
- Bütçe Hakkı bir insanlık hakkı, bir barış hakkı olarak kabul edilerek hayata geçirilecek!

Değerli Halkımız; HDP, artan yoksulluğa ve gelir adaletsizliğine son vermek için 2023 yılı bütçe tercihlerini değiştirmeyi öneriyor.

Yukarıdan elde edilecek kaynaklarla,

Tüm vatandaşların temel ihtiyaçlarını güvence altına alan, gelir adaletsizliğini ve bölgesel eşitsizliği azaltan, doğayı koruyan, halk sağlığını önceleyen, cinsiyet eşitlikçi, barıştan, ekolojiden ve emekten yana bir bütçe yapabiliriz.

İşçinin, işsizlerin, kamu emekçisinin, emeklinin, ataması yapılmayan öğretmenlerin, emeklilikte yaşa takılanların, kadınların, gençlerin, çocukların, tarlasını ekemeyen çiftçinin, kepenk indiren esnafın, yoksulların, barınamayan üniversiteli gençlerin, engellilerin, taleplerini karşılayabiliriz.

Çünkü Çözüm Bütçesi;

Bir avuç sömürücü yandaşın değil milyonların bütçesidir!

Sermaye sınıfının değil, emekçilerin bütçesidir!

Şiddetin değil, barışın bütçesidir!

Bütün kimliklerin, bütün inançların, bütün dillerin, bütün kültürlerin bütçesidir!

Değerli halkımız;

ÇÖZÜM BÜTÇESİ ile yapacaklarımız:

- ✓ Asgari Ücret 12.500 TL olacak.
- ✓ En düşük emekli maaşı 8.000 TL olacak.
- ✓ Emeklilerin bayram ikramiyeleri 8.000 TL olacak.
- ✓ İhtiyaç sınırına kadar; elektrik, su, doğalgaz, yakacak ve internet ücretsiz olacak.
- ✓ Şehir içi toplu taşıma ücretsiz olacak.
- ✓ Yoksul ailelere kira desteği sağlanacak, geliri olmayan ailelerin kiralari bütçeden karşılanacak.
- ✓ En yoksullardan başlayarak, kadınlara ve engellilere öncelik verilerek, her haneden en az bir kişiye asgari ücretin üçte ikisi tutarında her ay 'temel gelir güvencesi' sağlanacak.
- ✓ Gençlerin, Kredi Yurtlar Kurumu'na olan borçlarının tamamı silinecek.
- ✓ Üniversite öğrencilerine, karşılıksız aylık 5.000 TL burs verilecek.
- ✓ Okullarda her gün bir öğün ücretsiz yemek çıkarılacak.

- ✓ Çiftçiye verilen; mazot, gübre, ilaç, yem ve tohum ve veterinerlik giderlerinin en az yarısı kamu tarafından karşılanacak. Çiftçilerin tüm elektrik borçları silinecek. Topraksız köylüye toprak tahsis edilecek.
- ✓ Esnafın vergi ve banka borçları faizsiz ve uzun vadeli yapılandırılacak. Küçük Esnafa 100.000 TL hibe yapılacak.
- ✓ Ataması yapılmayan öğretmenler atanacak. İlk etapta 200 bin öğretmenin ataması yapılacak.
- ✓ Emeklilikte yaşa takılanlar emekli olacak.
- ✓ Kamuda engelli istihdamı kotası yüzde 10'a yükseltilecek.
- ✓ KHK'ler ile işinden edilen kamu emekçileri derhal işine geri dönecek.
- ✓ Adaletsiz vergi dilimi uygulamasına son verilerek kamu emekçilerinin maaşlarının erimesi önlenecek.
- ✓ Yerellerce yürütülecek olan kamu finansmanlı istihdam programları artırılarak işsizlik azaltılacak.
- ✓ Tüm kamusal hizmetler ücretsiz sağlanacak. Kamu hizmetleri, "paranın geçmediği" alan haline getirilecek.
- ✓ Sağlık hizmetleri tüm yurttaşlarımız için; kamusal, nitelikli, erişilebilir, anadilinde ve tamamen ücretsiz olacak.

**Emekten, Eşitlikten, Kadından, Doğadan Yana
BİR BÜTÇE MÜMKÜN!**

ÇÖZÜM BÜTÇESİ HALKIN BÜTÇESİ!..

HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ

KÜRESEL POLİTİK EKONOMİNİN YAKIN TARİHİ: EGEMENLERİN DİBE DOĞRU YARIŞI

Reel sosyalizmin çöküşünün ardından kapitalist ideologların başlattığı “Tarihin Sonunun geldiği” ve “kapitalizmin nihai zaferinin” ilan edildiği, “artık savaşların ve çatışmaların olmayacağı” iddiaları henüz mürekkep kurumadan geçersizleşmişti. 1990, 1994, 1997, 2000-2001, 2008-2012 ve 2018-2022 krizleri ve bu krizlerle bağlantılı olarak ortaya çıkan hegemonya mücadeleleri dünyanın dünden çok daha tekinsiz bir yer haline geldiğini kanıtladı. Enerji başta jeostratejik öncelikler sebebiyle başlayan vekalet savaşlarında milyonlarca insan hayatını kaybetti. Hem savaşlar ve hem de kapitalizmin sebep olduğu iklim değişikliği sebebiyle milyonlarca insan mülteci ya da göçmen durumuna düştü. Yalnızca ABD’nin yıllık gıda arzı tüm dünyayı doyurabilecek ölçülerde olduğu halde kapitalist eşitsizlik ve adaletsizlik milyarlarca insanın aç kalmasına ve sağlıklı içme suyuna erişememesine sebep oldu, olmaya devam ediyor. Salgın hastalıklar kaynaklara insanların eşit düzeyde ulaşamamaları sebebiyle dünyada en çok yoksulları öldürüyor. Yoksul ülkelerde yaşayan milyonlarca insan aşya ve ilaca patent hakları sebebiyle ulaşamıyor. Ekonomik, toplumsal, siyasal, ekolojik çoklu krizlerin etkisi gün geçtikçe daha yıkıcı oluyor. Kapitalizm içine girdiği çoklu krizlerinden bir türlü çıkamıyor. Neoliberal küreselleşme ulusal ekonomilerin giderek içe dönmeye başlamasıyla birlikte sönmeleniyor. İnsanlık çok ciddi bir işsizlik, yüksek enflasyon, gelir eşitsizliği, yaşam maliyetlerinin artması, yoksulluk, açlık gibi sorunlarla karşı karşıya iken, iklim yıkımı başta olmak üzere doğa üzerindeki tahribat alarm verici düzeye erişmiş durumda.

Marks’dan bu yana pek çok sosyalist ekonomi politikçinin, düşünürün de ifade ettiği gibi dünya; kapitalizme alternatif ve daha adaletli bir sistem kurulmazsa, adım adım yok oluşa gidiyor.

Durumun taşıdığı vahameti kapitalist kamptan iktisatçı Nouriel Roubini, bile “Sadece işimiz, gelirimiz, servetimiz ve küresel ekonomi değil son 75 yılda kazandığımız görece barış, refah ve ilerleme de tehlike altında” diyerek özetliyor.

İsveç Göteborg Üniversitesi ve Notre Dame Üniversitesi tarafından, 200’den fazla ülke üzerinden yapılan kapsamlı bir araştırma, dünya nüfusunun yüzde 70’ine denk gelen 5,4 milyar insanın otokratik rejimler tarafından yönetildiğini, son 50 yılda 33 ülkede otoriterleşme söz konusu olduğunu ve son on yılda en fazla otoriterleşen 10 ülkenin 7’sinde demokrasinin çökmüş durumda olduğunu ifade ediyor.

Dünyada siyasal olarak, sağ popülist iktidarlardan faşizme kadar sağın farklı tonlarının etkinliği önemli ölçüde devam ediyor. Bugün neoliberal kapitalizmin yarattığı eşitsizlik, yoksulluk, otoriterlik, var olan eksik gedik demokrasinin dahi hayale çevrilmiş olması, esasen kapitalizmin arazi bir yönelimi ya da yol kazası olarak değil bizatihi Marks’ın da ifade ettiği gibi artı değer sömürsünün ve kapitalist eşitsiz gelişim yasasının doğal sonucu ve tüm özgün alanlardaki yansıması olarak ortaya çıkıyor.

2022’nin Kıyamet Fragmanları

Filmi 2022 sonlarına sardığımızda; geçmişte kimsenin radarında olmayan yeni ve dev tehditlerle sarılmış olduğumuzu hemen fark ediyoruz.

Dev tehditler çağının tektonik salınımları içinden geçerken deyim yerindeyse ‘jeopolitik bir buhran’ kıyasıya yaşanıyor. Örneğin Kuzey Kore, Japonya ve Güney Kore üzerinden füze atışı yaparak bu gerginliğin uç noktalarını test ediyor. Ukrayna’dan ABD’nin Tayvan girişimine, Şangay toplantılarından son G20 toplantısı ve oradan da Ortadoğu merkezli birçok yerde geleceğe havale edilmiş hareketlilik dinmiyor.

‘Soğuk savaş, sıcak gerilim’ bir ur gibi dünyanın her tarafını sarmış durumda.

Nükleer tehdit hem Rusya hem de İran cephesinde gündem olmaya devam ediyor. Ukrayna işgal girişimi sırasında NATO ile savaştığını ve gerekirse nükleer silaha başvuracağını söyleyen Rusya gerçekliğini, Fordo’daki nükleer tesiste uranyumu yüzde 60 saflıkta zenginleştirmeye başlayan İran takip ediyor. Yönetim Kurulunda ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya öncülüğünde alınan karara tepki olarak bunu yaptığını söylüyor. İran, “Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile yeterli iş birliği yapmadığı” gerekçesiyle IAEA Yönetim Kurulunda alınan aleyhte karara tepki olarak yüksek düzeyde uranyum zenginleştirmeye başladığını duyurdu.

Çevre kıyameti ise kapıda. İklim zirveleri sonuçsuz kalmaya devam ediyor, dahası artık sonuç bildirgesi bile çıkmıyor. Mısır’ın Şarm el Şeyh kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Konferansı (COP27) hüsrarla sonuçlandı. Zirve, 18 Kasım 2022’de sona ermesine rağmen taslak metinde dahil uzlaşamayan ülkelerin temsilcileri, gelişmiş ülkelerin iklimzede ülkelerin zararını karşılama, sıcaklık artışı eşiği olarak 1,5 derecenin kabulü, fosil yakıt tüketiminin sonlandırılması gibi konularda ilerleme kaydedemedi.

Küresel Siyasetin Kırılgan Çekirdeği: Ekonomi

Küresel siyasaldaki çalkantıların ekonomi cephesi ise en kırılgan cephe. Birçok ekonomistin peş peşe yayınladıkları bildiri, makalelerde de ifade ettikleri üzere 1970’lerden bu yana ilk kez yüksek enflasyonun yanı sıra resesyona beklentisi var, yani “stagflasyon” kapıda.

Covid-19 pandemisi küresel anlamda hem üretimi hem de tedarik zincirlerini olumsuz etkiledi, hatta pandemi ile birlikte ‘timsah kapitalizmi’ en yoğun eşiğine vardı. Bu sürecin etkileri ve şoku geçmemişken, bir yandan artan emtia fiyatları, diğer yandan Ukrayna-Rusya savaşının ortaya çıkardığı jeopolitik riskler enflasyonun tüm dünyayı etkileyen bir fenomen haline gelmesine neden oldu. Rusya ve Ukrayna’nın hem gıda ürünleri hem de –özellikle Rusya’nın– dünya enerji üretimindeki payı, enflasyon artışının önemli bileşenlerinden biri oldu. Öte yandan, neoliberalizmle birlikte sermaye birikiminde gittikçe daha fazla finansallaşmaya doğru çevrimin gerçekleşmesi, jeopolitik risklere karşı kapitalizmi daha fazla kırılgan hale getirdi.

Borçlandırılmış insan çağının da en hissedilir olduğu noktadan geçerken; nüfus artışı, hakikatin bu ‘yaralı’ hailine tuz oluyor. Birleşmiş Milletler (BM), dünya nüfusunun 8 milyara ulaştığını açıkladı. Küresel nüfusa sadece son 11 yılda 1 milyar insan eklendi. BM’nin nüfus projeksiyonlarına göre, dünya nüfusu 2037’ye kadar 9 milyara çıkacak; 2080’lerde yaklaşık 10,4 milyar insanla zirveye ulaşacak. Nüfus arttıkça gelişmekte olan ülkeleri etkileyen açlık, temiz su, hijyen ve sağlık hizmetlerine, elektriğe, internete erişim sorunları güçleşiyor. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı’na (UNC- TAD) göre yaklaşık 828 milyon insan her gece yatağa aç giriyor.

Açlık ile imtihanında başarısız bir konumda olan modern dünya, güncel olan hoşnutsuzluğu okumakta zorluk çektiği gibi, çözüm de geliştiremiyor. Newsweek'te yayınlanan Ralph Schoellhammer imzalı makalede, elitlere karşı süren ayaklanmaların küresel bir hal aldığı ifade ediliyor. Orta ve alt sınıflara dayanan bu ayaklanmaların elitleri ve değerlerini hedef aldığını belirten Schoellhammer, bu ayaklanmaların Avrupa'yı kötüleştireceğine dair korkuları dile getiriyor. Dolayısıyla, sadece Davos gibi simülasyon merkezleri değil, aynı zamanda kapitalist güç merkezleri de tarihin kırılma anlarından geçilirken toplumsal itirazları doğrudan hesaba katıyor. Bir başka çarpıcı örnek de küresel sigorta tekeli Allianz'ın şirketleri uyarmak amacıyla hazırladığı rapordur. Allianz bu raporunda "Sosyal medya ağlarının etkisi, protestocuları harekete geçirmede ve toplumsal huzursuzluğu yoğunlaştırmada artan bir rol oynamaktadır. Coğrafya da bir engel değil. Bazı demokrasiler istikrarsız hale geldikçe ve bazı otokrasiler muhalifleri ağır bir şekilde ezdiğinden siyasi şiddet tehditlerinin doğası değişiyor. Sosyal medya artık protestocuların hızla harekete geçmesini kolaylaştırdığından, huzursuzluk aynı anda birden fazla yerde ortaya çıkabilir" diyerek yaklaşan kusursuz bir fırtınaya dikkat çekiyor.

Nitekim Sri Lanka'da yaşananlar raporun söylediklerini hatırlatmaktadır. Tarihi, kimliğe dayalı farklılıklara karşı insanlık suçları işlemek olan ve bir diktatör etrafında savaş makinesi gibi organize olan Rajapaksa rejimine karşı 9 Temmuz'da başlayan isyan, bir hafta içinde başkanlık konutunun işgal edilmesine kadar vardı. Protestocu bir kadın TOMA'nın üzerine "Çalınan paramızı geri ver" yazdı. Bu cümle Ralph Schoellhammer'ın kaygı duyduğu "elitlere ve değerlerine karşı isyan"ı imliyordu.

Varlık ve Yokluk İkilemi: Süreklileştirilmiş Savaş Semptomları

Yakın merceğimize alacağımız bir diğer başlık, her yeri saran savaş semptomlarıdır. Milli güvenlik, yakın tehditler, jeopolitik çatışmalar ve tüm bunların toplamında hibrit siyaset diyebileceğimiz etkinliklerden müteşekkil deglobalizasyon süreci hız kazanıyor. Bu sürecin kalbinde NATO ve yeni konsepti bulunmaktadır.

Hatırlanacağı üzere, ABD'nin son başkanı Joe Biden ilk yurtdışı gezisini popülist siyasetin, otoriter rekabetçi rejimlerin ve totaliter yapıların kendilerini demokrasi kılıfında örgütleyebildiği faşist yönetimlerin karşısında bir çeşit gövde gösterisiyle yaptı. Bunu takiben 2021 yılında önce G7, ardından NATO zirvesinde ilan edilen "Yeni Dünya" düzeni, "NATO is back" sloganıyla yürürlüğe kondu. Buradaki bam teli, 11 Eylül meriyete sokulan 'dost-düşman' ikileminin 'demokrasi-diktatör' ikilisi şeklinde formülize edilmesi oldu. Covid-19 pandemisi bu yeni sürecin oluşumunda başat rol oynadı. Çünkü pandemi ile birlikte mevcut sistemin sürdürülemezliği apaçık ortaya çıktı. Çin'de başlayarak hızla dünyaya yayılan Covid-19'un etkileri, kapitalist merkezler açısından mevcut durumun sürdürülemezliğini anlatıyordu. Dünya Ekonomik Forumu Başkanı Klaus Schwab'ın "Covid-19: The Great Reset" adlı kitabında öne sürdüğü argümanlar ve Joe Biden'ın öne çıkardığı "Yeni Yeşil Düzen" bu arayışların yönüne dair fikir veriyordu. Kapitalizmin yapısal krizinin belirginleştiği, salgınla birlikte küreselleşmenin zaaf ve eksikliklerin daha net görüldüğü ve tartışıldığı, tekniğin ve teknolojinin farmakolojisinin belirgin hale geldiği, herkesin yeni bir kozmosu aradığı bu eşikte, hegemonik güçlerin konumlarını görmek açısından ortaya atılan "Yeni Atlantik Paketi" dikkat çekicidir.

Bu paktın ilanından sonra dünya ekonomisinin yüzde 40'ını oluşturan G7 ülkeleri, "Build Back Better World" (B3W) projesiyle Çin'in en önemli projesi olan "One Belt One Road"un

karşısına çıkma kararı aldı. B3W atağı, Çin'in karşısına iklim, dijital teknoloji, sağlık, eğitim, cinsiyet eşitliği gibi konuları da içerecek şekilde, gelişmekte olan ülkelere altyapı desteği sunuyor. Batı dünyası bunu "Çin'in kredilerine karşı demokratik bir alternatif" olarak görüyor.

2022 küresel hegemonik güçler için oldukça yoğun geçti, geçmeye devam ediyor. 22-26 Mayıs'ta, pandemi nedeniyle iki yıldır yüz yüze toplanamayan Dünya Ekonomi Forumu "Dönüm Noktasındaki Tarih, Hükümet Politikaları ve İş Dünyası Stratejileri" teması ile toplandı ve dünyayı kırılmanın eşiğinde olduğunu ilan etti. Nitekim, 2022'yi tarihi dönüm noktası kılan durumun temelinde kapitalizmin yaşadığı buhran bulunuyor. Kapitalizm neoliberal evresinin sonlarına doğru gelirken ortaya çıkan ve Davos'ta gündeme alınan konular bu buhranın çeşitli veçheleriydi.

Davos'tan yaklaşık bir ay sonra, 26-28 Haziran 2022'de, G7 Liderler Zirvesi Almanya'da toplandı. Bu toplantının ana temaları Rusya-Ukrayna savaşı, Rusya'ya yaptırımlar, Çin'le ilişkiler, enerji fiyatları ve yüksek enflasyon gibi konulardan oluştu. Küresel addedilen sorunlara küresel yanıtlar üretme amacıyla bir araya gelen G7 liderleri NATO genişlemesini de ele aldı. Bu toplantının arka planı da Davos'taki gibi, tarihin kırılma anlarında bulunduğu düşüncesiydi.

28-30 Haziran'da Madrid'de yapılan NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinin temel gündemi NATO'nun genişlemesiydi. Fakat öne çıkan en önemli başlık NATO 2022 Stratejik Konsepti oldu. NATO 2022, NATO tarihinin en kritik kırılmalarını yaratacak toplantıların başında geliyor, çünkü yeni bir NATO'nun doğumu ilan edildi ve belli bir alanda kalmak yerine "küresel olma" mesajı verildi. NATO'nun asker sayısının 40 binden 300 bine çıkarılacak olması "güvenlik" fenomeninin yeniden ele alındığını gözler önüne seriyor. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in "NATO, Soğuk Savaş döneminden bu yana ilk defa bu tip bir plan kabul ediyor. Bu, güvenlik açısından bir dönüm noktasıdır" deyişi bu yönüyle son derece kritiktir. Kriz yönetimine 'önleyici' tabirinin eklenmesi NATO'nun yeni sürecinin anahtar kelimelerindendir.

Tabi en çok tartışılan durum, zirvede Çin'in ilk kez ele alınması, diğer yandan Rusya'nın da "barış ve istikrara yönelik en önemli ve doğrudan tehdit" olarak tanımlanması oldu.

Çin ve ABD arasındaki kopuşun çarpıcı bir imgesi olarak ortaya çıkan konsept, gelecek on yıllık planlamanın da yol haritası olacak. Nobel ödüllü ekonomist Joseph Stiglitz, 17 Haziran 2022'de kaleme aldığı makalede, ABD'nin Çin'e karşı yeni bir soğuk savaşa girdiğini söylüyor. Demokrasi-otokrasi ikileminin öne çıktığı bir soğuk savaş sürecinden bahseden Stiglitz, Batı'nın ilk olarak kendi ekonomik, sosyal ve politik sistemini bir kez daha imrenilecek duruma getirmesi gerektiğini belirtiyor.

Jeopolitik ve stratejik düzlemdeki rol ve konumların yeniden ilan edildiği bu konseptte Türkiye'yi nasıl okumak gerekir? Türkiye'nin son yirmi yıldaki dış politikasını anlamlandırmak, zikzaklı bir çizginin serencamı açısından, sanıldığı kadar kolay değil. AB ve ABD ile inişli çıkışlı siyaset, Rusya ve Körfez ülkeleriyle tonu sürekli değişen bir ilişkilene hali, Ortadoğu'ya açılım, Afrika'ya açılım, Kürt sorununa yaklaşım, değişen iç ve dış koşullar gibi başat başlıkların yanı sıra, ulus markalama (PR şirketleri, Türk dizileri, TRT'nin Arapça

yayımları) çalışmaları, köprü devlet-tacir devlet tartışmaları, merkez ülke olma iddiaları, eksen kaymaları, şantaj ve yalnızlıktan müteşekkil argümanlar sıkça önümüze geldi.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) dış politikası kabaca liberal ve idealist bir dönemi kapsayan 2002-2011 ile kısmen realist, kısmen de inşacı ekole dayanan 2011-2022 olarak iki döneme ayırmak mümkün. AKP son on yılda ise popülist siyasetin her veçhesini kullandı. Neo-Osmanlıcı bir ideolojik bagaja eklemlenen hamaset bağnazlığın kutsanmasına yol açtı. Popülist bir dış politikanın temel enstrümanlarından olan komplocu düşünce ve suçlama, sorunları göz ardı eden bir dil kullanma ve sıkça ittifak değiştirmek gibi yönelimlerin hepsi kanlı canlı devam ediyor. Kurumların içi boşaltıldı, akılcı normlardan uzaklaşıldı.

AKP'nin son sürece dair adımlarını, 2022'de yoğunlaşan fragmanlarıyla, güvenlikleştirilmiş siyaset üzerinden bakmayı tercih ediyor. Nitekim Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Fas'ın Fes kentinde düzenlenen Medeniyetler İttifakı 9. Küresel Forumu'nun açılışında dünyanın 17 yıl önce farklı bir dünya olduğunu kaydediyor ve "Bu, ulus-devlet rekabet, süper güç rekabeti ve büyük sosyoekonomik çalkantılardan kaynaklanan krizler ve hatta savaşlar çağı olabilir. İslamofobi, antisemitizm, Hristiyanlık karşıtlığı, yabancı düşmanlığı, ayrılıkçılık ve aşırıcılık her yerde artarak devam ediyor" diyor. Çavuşoğlu, ayrıca Türkiye açısından küresel momentlerin "önleyici diplomasi, arabuluculuk ve şiddet içeren aşırıcılığın önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi" olduğunu ekliyor. 2011 sonrası gerçek bir savaş makinesi ve denetim toplumuna dönüşen Türkiye'nin 'savaşlar çağı' nitelemesi boşuna değildir.

Özetle Suriye savaşı, Rojava ve Federal Kürdistan Bölgesi'ndeki gelişmeler, Ukrayna savaşı, Akdeniz politikası, Yunanistan'la sürekli tırmandırılan gerilim gibi ana başlıklar hâlâ güncel. İlk etapta söylenecek şey, Türkiye'nin tüm bu dönüşüm hikâyesinden azade olmadığı, yeni süreçte bambaşka bir siyaset seyrine girebileceği ve gelişmelerden payını fazlasıyla alacağı olacaktır. Zira, güvenlik mimarisi değişiyor, Rusya'nın birçok alanda geriletilmesi planlanıyor, stratejik rekabet keskinleşiyor ve bu küresel değişimlerde "demokrasi" yeni testlere giriyor. Bu dört matrizen yola çıkarak NATO ve Rusya'nın içinde olacağı güç süreçleri, Türkiye ve Ortadoğu'da halkların ilişkilerini ve aralarında köprü kurulmasını daha fazla zorlaştıracaktır denilebilir.

Türkiye Rusya, İsrail, Suriye, Mısır ve ABD ile ilişkiler sil baştan düzenlenen yeni bir eksene geçiyor. Bir yandan Batı'dan kopmayan, diğer yandan da Doğu bloku ile dansını sürdürmek isteyen bir siyaset belirsiz bir kulvarda yol almaya devam ediyor. Çoğu adım iç siyasetin tahvili üzerine olduğu için belirsizlik çatallaşıyor. Bunu takiben "Dünya 5'ten büyük" tezi eşliğinde ABD merkezli hegemonya tartışmaya açıldı.

Bu durumun somut çıktısı Şangay 2022 oldu. Bilindiği üzere Soçi Zirvesi'nde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Semerkant'ta düzenlenecek Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'ne davet etti. Erdoğan davete icabet etti ve ayı zamanda 'üyelik' sinyali verdi. Özbekistan ziyaretinde sarf ettiği Şanghay İşbirliği Örgütü'ne 'üye olmayı hedefledikleri' yönündeki sözleri Batı'da da yankı buldu. Kimileri bunu Erdoğan'ın izlediği eksen kaymalarına uğramış dış politikanın bir örneği olarak yorumlarken, kimileri de Batı'ya karşı kullandığı bir koz olarak görüyor. Hedeflerinin ŞİÖ üyeliği olduğunu belirten Erdoğan, "Bundan sonraki süreç bu işin

en ileri kademesine doğru atılacak bir adımdır" dedi. 1996 yılından bu yana var olan bu örgüte, Ukrayna savaşı sonrasında 2022 yılında üye olmayı gündemleştirmek, stratejik belirsizliklerle bezenmiş dış politikanın fay hatlarındaki gerilimi yükselteceği açıktır.

ŞİÖ üzerinden gündemleştirilen ve NATO 2022'ye de kısmen cevap verilen yeni düzenin nasıl olması gerektiği tartışmasının arifesinde Çin ve İran'da çok önemli iki gelişme yaşandı.

Batı blokunun "Çin ejderhası" durdurulabilir mi?" sorusu üzerinden girilen arayış, Beyaz Saray tarafından ilan edilen bir oluşumu ile sessiz sakin yürürlüğe kondu.

ABD, Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda ve Britanya yeni bir oluşuma imza attıklarını ilan ettiler. Oluşumun adı 'Partners in the Blue Pacific' (PBP) -Mavi Pasifik'teki Ortaklar-. Bu beşli yeni oluşum tam da Çin egemenliğini güçlü olduğu Pasifik'te kırmak adına oluşturulan bir masa. İlk etaptaki girişimler için bütçesi de netleştirilmiş durumda. Açıklama net ifade etmese de ABD'nin oyunu hızlandırma girişimi olduğu açık. Çin'e diz çöktürme değil, dizginleme ve kontrol amaçlı yaklaşımlarda Batı cömert bir döneme girdi.

Bu oluşum ve NATO kararları sonra nasıl bir adım atacağı merakla beklenen Çin, cevabını 20. Ulusal Kongresi'nde şaşalı şekilde verdi. Çin'de ülkeyi yöneten Komünist Partinin (ÇKP) 20. Ulusal Kongresi başkent Pekin'de başlayan ve 16-22 Ekim'de gerçekleştirilen kongreye ülkenin çeşitli yerlerinden 2 bin 296 delege katıldı. Küresel siyaset aktörlerinin yakından takip ettiği kongrede Xi Jinping'in mutlak liderliği ön plana çıktı. Sunulan politik raporda 'güvenlik' ve 'parti disiplini' ön plana çıkıyor. Dikkat çeken bir diğer nokta önceki raporlara kıyasla ekonomiye verilen önemin ciddi oranda azalmış olmasıdır. Ekonomiye yapılan vurgunun azalmış olmasının önemi, ekonominin ÇKP'nin meşruiyeti açısından oynadığı kritik konumdur.

İran'da ise Eylül ayında, İran'ın Sakız kentinden başkent Tahran'a akrabalarını ziyarete gelen 22 yaşındaki Jına Mahsa Amini, erkek kardeşinin kullandığı aracı durduran ahlâk polisince gözaltına alındı. Kardeşine, nasihat edilip serbest bırakılacağı söylenerek götürülen genç kadının, gözaltına alındıktan iki saat sonra komaya girdiği ve kaldırıldığı hastanede öldüğü ortaya çıktı. İran devlet televizyonu Amini'nin dövüldüğü iddialarını yalanlayarak, polisin genç kadını "nasihat etmek ve eğitmek" üzere karakola götürdüğünü ve orada kalp krizi geçirdiğini söyledi. Amini'nin akrabaları, kadının herhangi bir kalp rahatsızlığı olmadığını açıkladı. Bundan sonra başlayan süreç ise İran toplumsal tarihine şimdiden geçmiş durumdadır. Amini'nin hayatını kaybetmesiyle başlayan protestolara dayanışma ve destek açıklaması yapan ve kamusal alanda başörtülerini çıkararak kadınlar, 'artık her şey bir saç teline bağlı' diyerek, "Jin Jiyân Azadî" sloganı etrafında mevcut rejime başkaldırdı. Dünyadan destek gören bu başkaldırı, İran'ın dengelerini sarsmaya devam ediyor. Öyle ki İran Milli Takımı oyuncuları Katar'da düzenlenen 2022 Dünya Kupasında çıktıkları ilk maçlarında milli marşlarını okumadılar. İran İnsan Hakları Örgütü ise Jına Mahsa Amini'nin ölümüyle başlayan protestolarda 16 Eylül'den bu yana 51'i 18 yaşının altındaki çocuklar olmak üzere 416 protestocunun hayatını kaybettiğini duyurdu.

Tüm bu küresel gelişmeler 'dibe doğru yarış' hissini uyandırıyor. Yeni paradigma arayışları yoğun şekilde sürse de henüz makul düzeyde sahiplenilmiş bir fenomen yok önümüzde.

Bir yandan halk özgürlük eğilimleri dikkat çekici düzeyde belirginleşirken diğer yandan kasırga sinyalleri her yerden çınıyor. Neoliberalizmin gelir ve servet eşitsizliğini tarihte görülmedik kadar derinleştirdiği, milyarlarca insanı yoksulluk, milyonlarca çocuğu yetersiz beslenmeyle karşı karşıya bıraktığı bu kötülük çağının sonlarına doğru gelirken, Panama'dan Fransa'ya geniş bir coğrafyada hayat pahalılığına ve elitlerin bolluk içinde yaşamasına itiraz eden isyan dalgası, halkları esas alan bir umudun hâlâ âna müdahale edebilecek potansiyel taşıdığını gösteriyor.

BİR ÇÖKÜŞÜN HİKAYESİ: AKP POLİTİK EKONOMİSİ

AKP hükümetleri ilk döneminde küresel sermayeyle uyumlu olarak ekonomiyi serbestleştirmiş, özelleştirmiş; emeği güvencesizleştirmiş, Türkiye halklarını mülksüzleştirmiştir. Türkiye ekonomisini finansallaşma sarmalıyla çevirmiştir. AKP hükümetleri ilk yıllarında küresel sermayeyle uyumu, Türkiye'ye giren sıcak para akışları üzerinden okumuş, üretim ve yatırım yerine tüketim, rant ve faiz üçgeninde bir mimariyi esas almıştır.

Finansallaşmayla birlikte “kumarhane kapitalizmi” gelişim zemini bulmuş, borç devletten hanelere/bireylere/özel sektöre doğru transfer edilmiştir. Türev piyasaların gelişmesiyle birlikte Türkiye, sıcak paranın aktığı ve faiz-rant denkleminin tesis edildiği bir kazanç kapısı haline getirilmiştir. Bu kazanç kapısının daha fazla aralanmasını sağlayan ise emeğin güvensizleştirilmesi ve baskılanmasıdır. Nitekim AKP hükümetleri boyunca işgücünün esnekleştirilmesi esas gündemlerden biri olmuş, özelleştirme politikalarıyla bu gündem desteklenmiştir. Öte yandan katma değerli üretim yerine inşaata dayalı büyüme esas alınmıştır. İnşaat sektörüne ağırlık verilmesiyle büyümeyi fetişleştiren siyasal söyleme destek sağlanmıştır. Gerek ekonomideki canlılığa gerekse de göstergelere kısa sürede etki etme niteliğiyle bilinen bu sektöre dair gereğinden fazla önem verilmiştir.

2008 yılında ABD'de Mortgage üzerinden tüm dünyayı etkileyen krize merkez ülkelerin parasal genişlemeyle verdiği cevap Türkiye gibi ülkelere daha fazla sıcak para akışına neden olmuştur. Bu durumda “teğet geçilen” süreç, Türkiye'nin ekonomi mimarisindeki sorunları büyütecek şekilde yürütülmüştür. Üretime, adaletli ekonomiye ve hakça paylaşımaya dayalı ekonomi politikaları yerine spekülasyonu ve kısa vadeli siyasal/ekonomik çıkarı önceleyen politika tercihleri öne çıkmıştır.

2013 yılı, kapitalist merkez ülkelerin 2008 krizinde devreye koyduğu parasal genişleme sürecinin sonuna geldiğine işaret etmekteydi. AKP hükümeti küresel ekonomideki bu gelişme karşısında doğru politika geliştirememiş, ekonomideki zorlukları toplumu siyasal baskıya alarak telafi etmeye çalışmıştır. Yanlış ekonomi politikası tercihleri 2013 yılındaki küresel gelişmelerle birlikte Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemeye devam ederken, siyaseten toplumun ve demokratik yaşamın baskılanması öne çıkmıştır. Yani siyaset alanını daraltmak, ekonomi kaynaklı itiraz ve kayıpların telafisi haline getirilmiş, popülist AKP pratiği otoriter yöneliminin altını daha kalın şekilde çizmiştir. Gezi direnişine karşı otoriter popülist

antagonizmayı kapsayan siyasal söylem öne çıkarılmıştır. İç güvenlik paketi başta olmak üzere çok sayıda yasayla otoriter eğilim, yönelime dönüşmüştür.

Otoriter yönelim iktisadi dağıtım başta olmak üzere ekonominin her alanında çürüme belirtilerinin baş göstermesine neden olmuştur. 2015 yılı itibariyle sürdürülemez bir ekonomi görünümü ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu döneme denk gelecek şekilde AKP, 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde ilk defa tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu yitirmiştir. Bir yandan ekonomideki gidişat diğer yandan siyaseten kaybetmeyle birlikte AKP'nin Makyavelist-pragmatist karakteri bir kez daha öne çıkarak, sandık sonuçları ret edilmiş; Kürt sorununda çözümsüzlüğü derinleştirecek şiddet politikalarına geri dönmüştür.

7 Haziran-1 Kasım 2015 tarihleri arasında Türkiye halkları açısından büyük bir şiddet dalgası, büyük bir yıkım ve AKP-MHP ittifakı tarafından uygulanan şok terapilerinin gölgesi altında geçmiştir. Kan ve barut kokuları arasında gidilen 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde AKP tekrar yalnız başına hükümeti kuracak çoğunluğu sağlamıştır.

2015 yılında bir yandan küresel politik ekonomideki gelişmeleri yanlış okuyan, bu yanlış okumayı yanlış iktisat politikalarıyla devam ettiren AKP hükümeti Türkiye'yi adım adım büyük bir ekonomik krize doğru yol aldırılmıştır. Ekonomideki gidişattan kaynaklı siyaset tarzı etkilenmiş ve 2015'te başlayan şiddet dalgası önce 15 Temmuz 2016'da askeri darbe, sonra 20 Temmuz'da OHAL ilanı ile gerçekleşen sivil darbeye sürdürülmüştür. OHAL yetkisiyle birlikte Türkiye tarihinin en büyük sermaye transferleri süreçlerinden biri hayata geçmeye başlamıştır. Bir yandan aşırı milliyetçilik geniş kitlelerde hem afyon hem vitamin etkisi göstermesi için devreye konarken diğer yandan ekonomideki çürüme had safhaya çıkmıştır. El koymalar, ısmarlama ihale dağıtımları, kuralsızlık ve diğer birçok sebep yeni bir Türk oligarşisinin oluşmasına neden olmuştur. Türk burjuvazisinin sınırlarına riayet ettiği/nemalanmaya devam ettiği, yeni bir oligarşinin Saray etrafında ortaya çıktığı bu süreç, büyük bir yoksullaşma dalgasının habercisi olmuştur. Saraya kısıtlanan siyasal karar alma süreçleri, milyonlarca insanın geçimini gündemine almamıştır.

Sonlanmayan Kriz (2018-2022)

Ekonomideki kötü gidişin üstünün örtülmesi adına yandaşlar için aşırı milliyetçi söylem, muhalefet için ise aşağı-insanlık mertebesini kat eden kati bir düşmanlık söylemi ikame edildi. Küresel ekonomi kategorilerindeki sıralamanın düşmesi, makro-mikro göstergelerin kötüleşmesiyle baş edemeyen ve talan ekonomisinden vazgeçmeyen AKP-MHP ittifakı olumsuz tablolarda sorumluluğu başkasına atan psiko-politik yansıtma mekanizmalarını devreye soktu. Theodor Adorno *Otoriteriyen Kişilik Üzerine Niteliksel İdeolojik İncelemeler* adlı eserinde yansıtma mekanizmasının hangi durumlarda devreye girdiğini şöyle açıklar: “Nesnenin görece toplumsal zayıflığı ile onun her şeye yeten varsayımsal uğursuz gücü arasındaki orantısızlık, kendi başına, yansıtma mekanizmasının iş başında olduğunun kanıtıdır.” Söz konusu orantısızlıktan türeme ihtimali olan yenilgi hali yani Abdurrahman Aydın'ın ifade ettiği “Maddi yenilgiden tinsel bir zafer devşirme” (Aydın, 2018) çabasıyla bir anda *biz versus onlar* denkleminde onların hem içeride hem dışarıda olan, hemen her yere ve her ana sirayet eden, herkesi potansiyel olarak kapsayan bir paranoid düşmanlık anlatısı güçlenmeye başladı. Bir yandan aşırı milliyetçi söylemle ‘biz’ olana atfedilen varsayımsal uğursuz güç diğer yandan ise reel göstergelerdeki ve toplumsal yaşamdaki iktisadi güçsüzleşme

arasındaki orantısızlık AKP-MHP ittifakının akli melekeleri zorlayan ikili bir siyasal söylem stratejisi geliştirmesine neden olmuştur. Böylece yenilgiye uğrayanın nesnel gerçekliklerle durumu açıklamak yerine, başka yerlerde gerekçeler arayıp antagonizmanın karşısında bulunan kimliklere karşı suçlayıcı bir alarmizm devreye sokulmuştur. Bu söylem üzerine OHAL'den yetkisini alan totaliter bir eğilim inşa edilmiştir. Siyasal sorumluluğun yörünge ve tutarlılığını yitiren AKP-MHP ittifakı, ekonomi anlayışındaki ahbap-çavuş kapitalizmini derinleştirmiş, bir grubun çıkarlarını genelin çıkarları olarak yansıtmaya yaklaşımının sınırlarına gelmiştir.

Bu politik ekonomik zeminde 2018 yılı itibariyle kur tetiklenmesinin yaşanmasıyla Türkiye ekonomisi artık büyük bir ekonomik krizin içerisinde konumlanmıştır. Bu krizin etkisini büyüten ise siyasal ve toplumsal gerilimlerin had safhada olmasıdır. AKP-MHP ittifakı ekonomik krizi, kasti tercihlerle siyasal ve toplumsal krizlerle desteklemiş; krizin yönetimine odaklanmıştır.

2018 yılı itibariyle makro ve mikro göstergelerde sınırın aşıldığı kötüleşmeler meydana gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesiyle denge-denetleme ağlarının ortadan kaldırılması, politika yapım süreçlerinin dar bir grup tarafından gerçekleştirilmesi başta olmak üzere sistemik birçok sebep ekonomideki kötü gidişatı etkilemiştir. Yoksulluk dalgasını, iflas-icra dalgası takip etmiştir. Şahıs, şirket, hane borçları ödenemeyecek düzeye gelmiş; ekonomik aktivite durmaya yüz tutmuştur. 2015 yılından itibaren kaynakların artan oranda güvenlik ve şiddet harcamalarına ayrılması, kumarhane kapitalizmine eklenen ahbap-çavuş kapitalizmi, lüks-şatafat-israf denkleminin öne çıkması, küresel politik ekonomideki gelişmelerin Türkiye halkları yararına okunmaması gibi birçok nedenden ötürü Türkiye ekonomisi, mimarının AKP-MHP ittifakının olduğu büyük bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır.

Ekonomi yönetimine olan güvenin sıfırlandığı, yanlış politikaların zor yöntemleriyle görünmez kılınmak istendiği, kapitalizmin krizini görmekten aciz bir serbest piyasa imanı ve politik ekonomideki Saray tipi çürüme 2021 yılına kadar Türkiye halklarının geçimini gün be gün olumsuz etkilemiştir.

İflasın Derinleşmesi: Yeni Ekonomi Modeli

2021 yılının sonları itibariyle AKP-MHP ittifakı, dünyanın içinde bulunduğu konjonktür ve ülke ekonomisindeki değişimlerin yüksek faiz düşük kur politikasını terk etmek için uygun fırsatlar sunduğu zannına kapılmıştır. Aynı dönemde AKP-MHP ittifakı çevrelerinin beklentisi Amerika Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankası'nın faiz arttırmayı düşünmediğine dayanmaktaydı.

Dolarizasyonun ve risk primlerini had safhaya çıktığı, geçim sıkıntılarının muazzam bir artış gösterdiği, maliyetlerin üretimi durdurma noktasına getirdiği, faiz-döviz kısılacının derinleştiği bir dönemde AKP-MHP ittifakı yanlış reçeteye ileriye dönük hamle yapmıştır. 2021 yılı aralık ayında devreye konan bu hamlenin adına ise "Yeni Ekonomi Modeli" denmiştir. Bu modele gelinceye değin en az 128 milyar dolar rezerv satılarak döviz kuru tutulmaya çalışılmış, AKP Genel Başkanı Erdoğan kendisini "iktisatçı" ilan etmiş, Türkiye halkları ekonomisinin alabora olduğuna defalarca tanık olunmuştur.

Hükümet tarafından büyük bir propaganda gürültüsü altında ilan edilen Yeni Ekonomi Modeline göre enflasyon uğruna düşük faiz uygulaması gerçekleştirilecek, ihracata ağırlık verilerek üretim ve istihdam arttırılacaktı. Yine enflasyona karşı dar gelirli korunacak, Kur Korumalı Mevduat ve Gelire Endeksli Senet ile döviz kurları dizginlenecekti. Nitekim Hazine ve Maliye Bakanı Nebati “enflasyonla birlikte büyümeyi tercih ettik. Yoksa enflasyonu düşürmek için çok sert tedbirler alabilirdik. Üretimi ve büyümeyi tercih ettik” diyerek enflasyona karşı ezilen milyonlarca insanı gözden çıkardıklarını itiraf etmiştir. Üstelik aynı konuşmasında “Bu sistemden dar gelirli hariç üretici firmalar, ihracatçılar kâr ediyorlar. Çarklar dönüyor” diyerek Türkiye siyasi tarihinin kara sayfalarında yer alacak bir açıklama yapmıştır.

Öte yandan modelin en iddialı uygulaması yükselen enflasyona rağmen faizleri düşürmekti. Faizlerin düşürülmesiyle ekonomik aktivite canlanacak, çarklar dönecekti. Parasal genişlemeyi çağıran bu uygulamayla ekonomik aktivitenin canlanması ve ucuz TL, ihracatı arttıracaktı. İhracatın artması ise üretimi ve istihdamı arttıracaktı. Büyüme ivme kazanacaktı. Nitekim AKP Genel Başkanı “Düşük faizle, üretimi ve ihracatı destekleyeceğiz” taahhüdünde bulunmuştu. Ayrıca Hazine ve Maliye Bakanı kendisine has üslubuyla “Sayın Cumhurbaşkanımızın o kürsüye çıkışından hissediyorsunuz olacakları. (...) 'Evet buldum, buldum faiz arttırılmadan bu işlerin olacağını' söyleyecek bir edayla geliyor, büyük bir enerjiyle söylüyor ve biz bekliyoruz sözünün bitmesini” (...) “Sözü bitiyor anında telefonlara takır takır şeyler gelmeye başlıyor, döviz fiyatları düşüyor. Düşmesini bekliyoruz ama bu kadar hızlı açıkçası yerimde duramıyorum kıpır kıpırım. Ben şunu yaptım 'Ya arkadaşlar biz bir şey yaptık mı?' 'Yok efendim.' Lan nasıl? Harika, muhteşem bir şey çünkü orada kurumlar yok” demişti. Fakat aradan geçen bir yıllık süreçte söz konusu iddia da yanlışlandı ve Türkiye halklarına büyük maliyetler getirdi.

Bu kapsamda AKP hükümetinin Yeni Ekonomi Modelini mantığa oturtma çabaları bir yandan küresel politik ekonomi ve jeopolitik gerçekleri göz ardı etmekte diğer yandan yirmi yıllık yönetimleriyle inşa ettikleri iktisadi mimarisini veri olarak kabul etmemeye dayanıyordu. Bu yönüyle üzerinden henüz bir yıl geçmeden Yeni Ekonomi Modeli çöktü. Çökerken hem 2021 yılının aralık ayında Kur Korumalı Mevduat sisteminin ilan edildiği gün hem de AKP Genel Başkanının faiz yorumları yaptığı günler haksız kazanç iddialarını hala cevaplanamayan sorular olarak tarihe not düştü.

Yeni Ekonomi Modelinin Karanlık Suretleri

Yeni Ekonomi Modeli, Türkiye politik ekonomi tarihinde önemli bir parantezin konusu olmayı şimdiden hak etmiştir. AKP-MHP ittifakının ekonomik krize karşı *geleceğe kaçış stratejisi* kapsamında bu model şemsiyesinde atılan adımlar henüz aylar içinde iflas ederek trajedinin konusu olmuştur. Geldiğimiz noktada küresel ekonomideki gidişat ve jeopolitik riskleri okuma hususunda başarısız bir zemin inşa eden Yeni Ekonomi Modeli, reçeteyi yanlış yazmış ve sorunları derinleştirmiştir.

KKM ve GES: Tarihin En Büyük Haksız Kazançlarından İkisi Devrede

Yeni Ekonomi Modelinin uygulamaya konduğu dönemdeki ilk hamlelerden biri Kur Korumalı Mevduat Sistemiydi. Bu sistemin temel amacı döviz kurlarını baskılamaktı. İlan edildiği ilk gün itibarıyla TL’yi dolar karşısında güçlendiren KKM, daha sonra bu amaçtaki işlevini yitirdi ve

dolar/TL paritesi kısa sürede KKM ilan edildiği günkü seviyesine ulaştı. Dolayısıyla döviz baskılamak için devreye konan uygulama aradan birkaç ay geçmeden iflas etti. Ayrıca Yeni Ekonomi Modelinin temel iddialarından biri olan ucuz TL ile çokça ihracat iddiasına rağmen Kur Korumalı Sistemin doları kısa sürelik baskılamasının büyük bir başarı hikayesi olarak ifade edilmesi, AKP-MHP ittifakının rotasını şaşırdığının kanıtı olarak kayıtlara geçti.

Türkiye’de 2015 yılı itibariyle başlayan siyasi istikrarsızlık ekonomik kırılganlığı da arttırmış 2018 yılından sonra Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sorunları çözmek yerine daha da büyütmüş, ekonomi kur şoklarıyla kriz noktasına ulaşmıştır. Son dönemlerde krizi derinleştiren/servet transferinin faktörlerinden birisi de hükümet tarafından devreye konan Kur Korumalı Mevduattır. Kur Korumalı Mevduat iki türlü uygulanmaktadır. İlki, TL mevduatlardan kur korumalı mevduata geçene bankalar yüzde 17’ye kadar faiz ödemekte kurdaki değişim TL aleyhine olmuşsa aradaki fark faize ek olarak Hazine tarafından ödenmektedir. İkincisi, döviz tevdiat hesabını bozarak kur korumalı mevduat hesabı açanlara yine aynı sistem çerçevesinde ödeme yapılmasıdır. Ancak buradaki fark Hazine tarafından değil, Merkez Bankası tarafından ödenmektedir. Ne var ki KKM uygulamasının sakıncaları, faydalarından çoktur. Bunlar; ulusal paranın yabancı paraya endekslenerek ulusal paraya duyulan güveni temelinden sarsmak/kendi bastığı paraya güvenilmemesi, bankaların ödemesi gereken faizin önemli bir bölümünün Hazine tarafından ödenerek bütçeye gereksiz yük getirilmesi, bankaların ödediği faize dövizden dönerek kur korumalı mevduat hesabı açanlara fark ödemesi ve hiç yoktan TCMB’nin zararlarla karşılaşmasıdır. Zarar yine Hazine tarafından yani halkın vergileriyle karşılanmaktadır. Kur Korumalı Mevduat (KKM) sistemi, aslında, tasarrufta bulunabilme lüksüne sahip küçük bir azınlığa -TL mevduat sistemine katılması şartıyla- faiz geliri/kaynak transferi aktarılmasına dayanmaktadır. Bu sistemde ayrıca haksız kazanç sağlayan çeşitli vergi muafiyetleri de vardır. KKM’ye katılabilen zengin azınlığın vade sonundaki olası zararları Hazine’den karşılanmaktadır. Kur korumalı mevduatlara ilişkin Eylülde sadece bütçeden 9,3 milyar TL harcama yapıldı. Bu yılın ilk dokuz ayında KKM’ye ilişkin bütçeden yapılan giderler 91 milyar TL’yi buldu.

Finans kapital ve faizle savaştığını iddia eden AKP devreye koyduğu uygulamalarla tam tersi istikamette hareket etmiştir. Halk derin bir yoksulluk yaşarken bankalar karlarını yüzde 400 oranında arttırmışlardır. Bu şekilde kar belli bir azınlığa aktararak özelleştirilirken zarar toplumsallaştırılmaktadır. Ayrıca amaçlarından birisi de dolarizasyonun önüne geçmek olan Kur Korumalı Mevduat Sistemi, bu konuda da halka gerekli güveni vermemiş, mevduatlardaki dolarizasyon artarak yüzde 70’ler seviyesine varmıştır.

Doları kontrol etmek için çıkarılan bir diğer uygulama olan Gelire Endekli Senet (GES) ise doların 17.20’ye çıktığı Haziran, 2022’de getirilmiş olsa da başarılı olamamıştır. Ekonomiye dair kararların Saray çevresince alındığı, hukukun ve bilimsel teamüllerin dikkate alınmadığı, resmi enflasyonun dahi yüzde 85 civarında olduğu bir ülkede hiçbir yatırımcı riski yüksek ulusal paraya bağlı kağıtlara yatırım yapmayı tercih etmemektedir. Özetle, Saray rejiminde bedeli yoksullar tarafından ödenen/gelir dağılımını bozan büyük bir ekonomi politik başarısızlık söz konusudur.

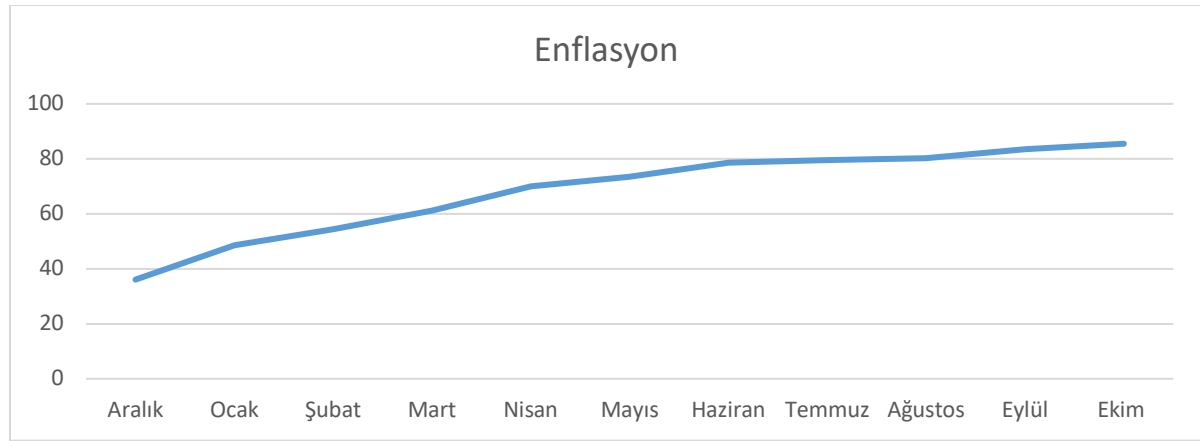
Bakan Nebati her ne kadar “bitersek hep beraber biteceğiz. Kazanırsak hep beraber” dese de KKM ve GES’ten rant elde edenler zenginleşirken halkın kahir ekseriyeti büyük bir

yoksullaşma ve geleceksizleşme dalgasıyla boğuşmaktadır. Böylece Türkiye tarihine geçecek şekilde en hacimli haksız kazanç kapısı aralayan iki uygulama AKP-MHP ittifakı tarafından devreye konmuş, uygulanmıştır.

Enflasyon ve Büyüme: Zarlar Hileli

Hazine ve Maliye Bakanı Nebati, Yeni Ekonomi Modeline geçildiğinden yaklaşık bir ay sonra, 2022 yılının ocak ayında yaptığı açıklamada “Enflasyon ocak ayında pik yapar. Mayıs ayından itibaren düşüş yaşanır ve sene sonunda da anlamlı bir düşüş gelir” ifadelerini kullanmıştı. Büyüme uğruna enflasyona yol veren AKP-MHP ittifakının daha baştan ham hayal ticareti yaptığı çok vakit geçmeden bir kez daha ortaya çıktı.

Türkiye’de Sarayın hesap makinesi olarak görev yapan TÜİK dahi enflasyondaki artışı gizleyemez duruma gelmiştir. Yeni modele geçildiğinden bu yana enflasyondaki artış devam etmiştir.

2021 yılı aralık ayında yüzde 36,08 olan enflasyon oranı, Bakan Nebati’nin iddialarının aksine sürekli artmış ve 2022 yılı ekim ayı itibariyle yüzde 85,51’e yükselmiştir. Öte yandan üretici enflasyonu olarak da ifade edilen ÜFE 2020 yılının eylül ayında yüzde 14,33 iken, 2022 yılının Eylül ayında yüzde 151,50’ye, 2022 yılının ekim ayında ise yüzde 157,69’a çıkmıştır.

Türkiye’de AKP’li Nebati’nin söylediği gibi enflasyon ve yoksullaşma verilir büyüme satın alınmaktadır. Ama bu büyüme büyük bir yanılsama içermektedir. Türkiye ekonomisi; 2021’de yüzde 11,4, 2022’nin 1. çeyreğini yüzde 7,5, 2. çeyreğini de yüzde 7,6’lık büyüme gerçekleştirmiştir. Ancak ne var ki büyüme süreci eşitsiz hatta yoksullaştıran bir nitelikte gerçekleşmiştir. İlgili dönemlerde ekonomideki ‘yüksek büyüme’ temposuna karşın işgücü ödemelerinin 2020 sonunda yüzde 31,9 olan payı 2022’nin ikinci çeyreğine geldiğinde yüzde 25,4’e kadar gerilemiştir. Ayrıca TÜİK verilerine göre, ücretli emeğin reel gelirindeki kayıpları büyümenin arttığı 2020 yılı başına görece yüzde 5,6, ‘faizleri düşürün’ talimatının verildiği ve enflasyonun kontrolden çıktığı (aynı zamanda Yeni Modelin uygulamaya konulduğu) 2021’in Eylül ayından bu yana yüzde 13,5, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi diye adlandırılan 2019 sonrası ise yüzde 1,51 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu veriler büyümenin herkes için eşit/adil bir şekilde olmadığını hatta üst sınıfların zenginleşmesinin alt sınıfların yoksullaşması pahasına gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca TÜİK verileri, üretilen katma değer (GSYH) başına yaratılan istihdamın zaman içinde gerilediğini ve 2000’den bu yana neredeyse yarı yarıya azaldığını göstermektedir. Her 1 milyon TL milli gelir üretiminde istihdam edilen işçi sayısı

1998'den 2002'ye kadar ortalama 28-30 düzeyindeyken bu rakam 2021 itibariyle 15 işçiye kadar düşmüştür. Bu olgu AKP'nin izlemekte olduğu spekülasyon ve eşitsiz büyüme tercihlerinin doğrudan bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Korkut Boratav'a göre 2016 yılı sonrasında hasılda işçi payının 8 puan düşmesi eşi benzeri pek olmayan ama 2. Dünya Savaşı ve 12 Eylül/Özal yıllarını akıllara getirmektedir. Dolayısıyla Yeni Ekonomi Modelinin enflasyon ve büyüme karnesi oldukça zayıftır ve henüz ilk yılında sınıfta kalmıştır.

İflasın Manzarası: Üç Açık

Yeni Ekonomi Modelinin temel iddialarından biri ihracatın artmasıyla dış ticaret açığının fazlaya dönüşmesini sağlamak ve bu yolla döviz ihtiyacının giderilmesi idi. AKP, inşa ettiği iktisadi mimariyle yüzleşmeden bu iddiayı hayata geçirmeye çalışmış ve ihracatın Euro, ithalatın ise dolarla yapılmasına dayanarak dış ticaret fazlasına katkı beklemiştir. Yine bir öngörüsüzlük devreye girmiş ve dış ticaret açığı rekorlar kırmıştır. Öte yandan modelin yerleşik hale gelmesiyle cari açık ve bütçe açıklarının son bulacağı beklentisi yaratılmıştır.

Dış Ticaret Açığı

AKP hükümetinin Yeni Ekonomi Modelinde ihracata dayalı büyüme ve döviz getirisi elde etme amacıyla dış ticaret en önemli odaklardan biriydi. Nitekim gerek AKP Genel Başkanı gerek Hazine ve Maliye Bakanı gerekse de Ticaret Bakanı yaptıkları birçok açıklamada ihracat rekorlarının müjdesini verirken ithalat rekorlarına ve dış ticaret açığına yer vermeyerek etik politik ihlal örneklerini sergilemiştir. Oysa Ticaret Bakanı Mehmet Muş tarafından açıklanan Ekim ayı dış ticaret istatistiklerine göre ihracat geçtiğimiz yılın aynı ayına göre yüzde 3 artışla 21,3 milyar dolara yükseldi. İthalat 29,3 milyar dolar oldu. Dış ticaret açığı Ekim'de yüzde 430,4 artışla 8 milyar dolar oldu. Bu dönemde dış ticaret hacmi yüze 17,9 artışla 50,6 milyar doları buldu. 2022 yılı Ocak-Ekim döneminde ise geçen yılın aynı dönemine göre, ihracat yüzde 15,4 oranında artışla 209 milyar 450 milyon dolar, ithalat yüzde 39,5 oranında artışla 300 milyar 553 milyon dolar oldu. İlk 10 ayda dış ticaret hacmi 510 milyar doları bulurken, dış ticaret açığı 91,1 milyara çıktı. Ekim ayında ihracatın ithalatı karşılama oranı 20,5 puan azalarak yüzde 72,7 oldu. Enerji verileri hariç tutulduğunda, ihracatın ithalatı karşılama oranı 27,4 puan azalarak yüzde 90,9'u buldu. En çok ithalat yüzde 32'lik artışla 23 milyar 274 milyon dolara yükselen hammadde/ara malları grubunda oldu. Bu grubu sırasıyla yüzde 25,9'luk artışla 3 milyar 359 milyon dolara yükselen yatırım/sermaye malları ve yüzde 39,3'lük artışla 2 milyar 656 milyon dolara çıkan tüketim malları grupları izledi.

Cari Açık

Modelde yer alan bir diğer amaç ise cari işlemler açığının kapatılmasıydı. Cari işlemler açığının ana nedeni konjonktürel olarak yaşanan enerji fiyatlarındaki gelip geçici dalgalanmalar değil, Türkiye'nin dışa bağımlı üretim tercihlerinin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira iktidar, enerji ithalatı dışarıda tutulursa cari işlemler dengesinin artıya döndüğünü, dolayısıyla Yeni Modelin işlemekte olduğunu ifade etse de birçok ara dönemde enerji ithalatı dışında cari işlemler fazlası vermiştir. AKP'nin iktidarda olduğu 2003'ten bu yana cari açığın, 2019 yılı durgunluğu haricinde, her yıl cari işlemler dengesi toplamında açık vermiş buna karşın enerji ithalatı dışarıda tutulduğunda birçok yıl cari fazla vermiştir. 2003'ten bu yana toplam 20 yıllık gözlemin 12'sinde enerji ithalatı dışında cari fazla verilmiştir. Dolayısıyla, enerji ithalatı

dışında cari fazla verilmesi Yeni Modele özgü bir kazanım değildir. Ancak, Türkiye'nin toplamda cari işlemler açığı veriyor olması AKP yönetimi ile 2000'li yıllarda başlayan yeni bir olgudur. Kaldı ki yeni modelde de bu olguyu dönüştürecek hiçbir emare de yoktur. Ayrıca Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığının giderek artması da yine AKP'nin izlemiş olduğu politikaların sonucudur.

Bütçe Açığı

Cari açık ve dış ticaret açığının yanı sıra bütçe de açık vermeye devam etmektedir. Ekim ayı itibarıyla bütçede yılın en yüksek açığı gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi ekim ayında 83,3 milyar TL açık verdi. 10 aylık bütçe açığı 128,8 milyar TL'ye ulaştı. Bütçe açığının giderek artacağına dair bir başka gösterge 2023 yılı için bütçe kanun teklifinde öngörülen miktarın 659 milyar TL olduğu bilinmektedir. Yani Yeni Ekonomi Modeli, üç açığın aynı dönemde artarak sürmesine neden olmuş ve bu hususlardaki iddiaları bakımından da sınıfta kalmıştır.

Faiz Giderleri: Heterodoks mu, Şizofreni mi?

Hazine ve Maliye Bakanı çoğu zaman mizahi olarak karşılanan bir açıklama yaparak bir kez daha tarihe geçmiştir. Bu açıklamasında “Neo klasik ekonomi düşüncesinden, epistemolojik bir kopuşu temsil eden, heteredoks yaklaşım, günümüzde giderek ön plana çıkan; davranışsal ekonomi ve nöro ekonomiyle daha fazla önem kazanmaktadır” diyerek kimsenin anlayamadığı sözcükler sarf etmişti. Ortodoksi yaklaşımın terk edilmesini kast eden bu ifade çoğunlukla faiz politikalarına dair bir izahatın ürünüydü. AKP Genel Başkanı Erdoğan ise vülger tavrıyla faizle ilgili “faiz belasını bu milletin sırtından kaldıracamız, milletimizi ezdirmeyeceğiz” demiş, faizle mücadele söylemine dinsel meşruluk aramıştır: “Bir Müslüman olarak ‘nas’lar neyi gerektiriyorsa onu yapmaya devam edeceğim. Hüküm bu.”

Gerek Nebati'nin heterodoksiyle ilgisi olmadığını gerekse de Erdoğan'ın dinsel söylemi siyasete tahvil etme amacını taşıdığını kanıtlarcasına faiz giderleri artmaktadır. Bütçede 300 milyar TL'yi aşan harcamalar arasında en büyük kalemi faiz harcamaları oluşturdu. Ekim ayında bütçede faiz harcamaları 61,1 milyar TL olarak kaydedildi. Böylelikle aylık faiz harcaması bakımından rekor seviye görüldü. Ayrıca 2023 yılı için bütçe kanun teklifinde öngörülen miktarın 566 milyar TL olduğu bilinmektedir. Yine Merkez Bankası'nın faizi yüzde 10,5 bandına indirmesine rağmen bankaların kredi faiz oranları yüzde 20'lerin çok üstündedir. Ayrıca Kur Korunmalı mevduat ve Gelire Endeksli senet üzerinden kamu yüksek faiz ödemeye devam etmektedir. Ayrıca Yeni Ekonomi Modelinin uygulamada kaldığı sürede rekorlar kıran CDS primleri borçlanma maliyetlerini daha fazla arttıracaktır. Böylece moratoryum riski giderek artmakta, ülke komple iflasa sürüklenmektedir. Zaten yurttaşların bankalara olan borcu takipteki borçlarla beraber 1 trilyon TL'yi aşmıştır. Yasal takip işlemlerindeki kredi kartlarında, geçen sene aynı dönemde (Ocak-Ağustos) 310 bin kişi olan sayı bu sene 613 bin olmuştur. Ocak-Ağustos 2022 döneminde bireysel kredi veya bireysel kredi kartı borcundan dolayı yasal takibe intikal etmiş kişi sayısı 1 milyon 91 bin kişi olmuştur. Öte yandan Türkiye'de 2022 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla toplam dış borç stoku 444 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2022 Temmuz sonu itibarıyla, orijinal vadesine bakılmaksızın vadesine 1 yıl veya daha az kalmış dış borç verisi kullanılarak hesaplanan kalan vadeye göre kısa vadeli dış borç stoku 182 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Yani özel sektör ve yurttaş borç batağında iken, AKP-MHP ittifakı kamuyu da iflasa doğru sürüklemektedir.

Nihayetinde ortada anlaşılmaz cümlelerle ifade edilen heterodoks politikalar değil, bir yandan politika faizini 9 puana indirmek diğer yandan reelde faizleri yüksekte tutmak şeklindeki ikircikli, dağıtıcı bir şizofreni söz konusudur. Ezcümle 1990’lı yıllarda Türkiye’de belli bir süre ilgili paydaşlarının yazılarıyla yayınlanan Şizofreni dergisinin ana mottosundan ilham alarak ifade edersek, AKP-MHP ittifakı ve temsilcilerinin ve hatta Erdoğan’ın iktisatçı olduğu ya da iktisattan anladığı hususunda “Bütünüyle Kuşkudayız!” Çünkü kendisine iktisatçı diyen Erdoğan da ekonomi yönetimi de ülkeyi adım adım büyük bir çöküşe götürmüştür.

Bu hal ve şerait içerisinde 2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Kanun Teklifi TBMM’ye sunulmuştur. 2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçe teklifi toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunlara çözüm bulma yeteneğinden olabildiğine uzaktır. Bu bütçe teklifi yasalaşırsa faiz lobileri, silah ve güvenlik baronları ile yandaşlar kazanacak, Türkiye halkları ise bir kez daha AKP-MHP idaresinde büyük kaybedecektir.

2023 YILI BÜTÇESİ: ŞİDDET, SEÇİM, FAİZ VE RANT BÜTÇESİ

2021 Yılı Sayıştay Raporları: Kamu Denetiminin İflası ve Yürütmeye Tam Teslimiyet

Sayıştay, herhangi bir kuruma, kişiye ya da yapıya bağlı olmaksızın özerk, TBMM adına denetim görevini yürüten bir denetim, yargı ve raporlama kurumudur. 1876 yılından başlayarak anayasal zeminde görevlerini yerine getiren Sayıştay’ın bağımsız ve anayasal bir kurum olmasının muhafaza edilmesi hususu herhangi bir tartışmaya konu olmamış ve bugüne kadar varlığını bütün siyasi müdahalelere rağmen korumuştur. Sayıştay’ın temel işlev ve görevi, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını ve mahalli idareleri denetlemek, ilgili kamu kurumlarının hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak, TBMM’ye doğru, yeterli, zamanlı raporlar ve bilgiler sunmak, yapılan iş ve işlemlerin hukuka uygunluğunu denetlemek, sorumluların hesap ve işlemleri sonucu kamu zararına yol açan hususları kesin hükme bağlamaktır.

Ancak Sayıştay, görev ve yükümlülüklerini yerine getirme sürecinde birçok siyasi baskıya maruz kalmaktadır. Özellikle 20 yıllık AKP iktidarı döneminde birçok kamu zararı ve yolsuzluk hadiselerinin ayyuka çıkması ile Sayıştay’a yönelik siyasi müdahaleler artmış, denetim ve yargılama süreçleri siyasi dizayn çabalarına maruz bırakılmıştır. Siyasi müdahaleler sonucunda birçok kamu kurumunun denetiminde eksiklikler meydana gelmekte, kamu kurumlarının iktidar eliyle siyasi parti mekanizması gibi çalışmaları sonucunda Sayıştay’a karşı sorumluluklar savsaklanmaktadır. Bu durumu Sayıştay’ın toplam kamu denetimi verilerinde görmek mümkündür. Sayıştay’ın kamu denetiminin iflasının yanında yürütme erki olan AKP iktidarına tam teslimiyeti de İçişleri Bakan Yardımcısı Muhterem İnce’nin Halkların Demokratik Partisi’ne yönelik açılan kapatma davası kumpası için araç haline getirilmesinde görülmüştür. Anayasa Mahkemesi üyesi olabilmesi için AKP-MHP ittifakı tarafından hülle ile

Sayıştay üyesi olarak seçilen Muhterem İnce, kısa süre sonra da aynı hüllenin tamamlanması gereği ile Sayıştay kontenjanından Anayasa Mahkemesi Üyesi olarak seçilmiştir. Böylece uzun bir süredir denetim yetkisi elinden alınan ve pratikte AKP iktidarı tarafından pasif hale getirilen Sayıştay, kirli üyelik seçimleri için de geçici bir çıkar durağı halini almıştır.

Unutulmamalıdır ki Sayıştay'ın, Türkiye halklarının refah ve mutluluğu için; kendisine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmesi ve siyasi baskılardan korunması gerekmektedir. Tüm dünyada yüksek denetim organlarının etkin ve verimliliğe geçişi sağladığı bugünkü ortamda Türkiye Sayıştay'ının da etkin ve verimliliğe geçmesi, siyasi saikler ile aşındırılmasının önüne geçilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Her türlü siyasi baskı ve/ya hülle kurumu haline getirilmesine rağmen Sayıştay raporlarında cümlelerin arasında çok sayıda itiraf, usulsüzlük ve hukuk dışı işlem yer almıştır. Bu kapsamda, Sayıştay Başkanı Metin Yener'in kaleme aldığı 2021 yılı denetim raporlarına dair sunuş yazısında "bütçe hakkı"na vurgu yapılmıştır. Yener'in bütçe hakkına dair şu ifadeleri özellikle çarpıcıdır: *"Yürütmeye verilen bu izin ve yetki, özünde yasama organının halktan aldığı bütçe hakkının gereğidir... Parlamentoların, hükümete harcama yapma ve gelir toplama yetkisini verdikten sonra mali yılın bitiminden itibaren geçecek makul bir süre sonunda vermiş olduğu yetkinin nasıl kullanıldığını denetlemesi bütçe hakkının bir gereğidir."* Sayıştay Başkanının yıllardır özellikle partimiz tarafından ısrarla vurgulanan bütçe hakkını temel alan sunuş yazması, trajikomik bir not olarak tarihe düşmüştür. Bunun yanı sıra Sayıştay'ın 2021 yılı için yayınladığı raporlarda çarpıcı bilgiler söz konusudur. Bu kapsamda;

- 2021 yılı genel uygunluk bildiriminde bulunan ve il harcama tutarının toplam harcama tutarına oranının belirtildiği tablolarda Karadeniz bölgesinin geride bıraktığı görülmektedir. 81 ilin sıralamasının yapıldığı bu tabloda son beş kentin dördünün Karadeniz bölgesinde olması dikkat çekicidir. Sondan başlamak üzere bu kentler: Ardahan, Bayburt, Gümüşhane, Bartın, Bilecik.
- Merkezi yönetim kapsamındaki idarelerin iller itibariyle harcama tutarının toplam harcama tutarına oranının listelendiği tablodaki ilk on kentten, Kürtlerin yoğunluklu yaşadığı tek bir kent vardır. Diyarbakır'ın beşinci sıradan girdiği bu tabloda ilk on kent İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Diyarbakır, Konya, Adana, Antalya, Mersin, Kocaeli bulunmaktadır. Öte yandan bu kentlere yapılan harcamanın fonksiyonel olarak dağıtılmaması Diyarbakır'a yapılan harcamaların güvenlik harcamaları olduğuna dair şüpheler ortaya çıkarmaktadır.
- Hazine Garantisi hareketlerinde görülmektedir ki, 2022 yılına devreden hazine garantili borç 278 milyar 68 milyar 229 milyon 183 TL'dir. 2019 yılından 2020 yılına devreden borç ise 151 milyar 319 milyon 270 bin 349 TL idi. Yani hazine garantili borçlar kartopu gibi bir sonraki yıl bütçesi üzerinde yük oluşturmaktadır.
- Devletin net dış borç kullanımı 2021 yılında 263 milyar 159 milyon 253 bin 53 TL'dir. Bu borcun 2021 yılında ödenen tutarı 180 milyar 228 milyon 880 bin 375 TL'dir. Bu kapsamda 2021 yılı net dış borçlanma tutarı 82 milyar 930 milyon 372 bin 678 TL'dir.
- 2022 yılına devreden devlet dış borcu 1 trilyon 422 milyar 661 milyon 761 bin 380 TL'dir.

Devlet Borçları	Tutar (TL)
Toplam Devlet Borcu	2 trilyon 743 milyar 851 milyon 240 bin 457
İç Borç	1 trilyon 321 milyar 189 milyon 479 bin 76
Dış Borç	1 trilyon 422 milyar 661 milyon 761 bin 380
Hazine Garantileri	278 milyar 68 milyon 229 bin 183
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜK	3 trilyon 21 milyar 919 milyon 469 bin 640

- 5018 Sayılı Kanun'un Geçici Madde 23'üne göre düzenlenen ve Cumhurbaşkanı'nın yetkisine bırakılan "eklenen ödenekler"de en çok payı sırasıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı almıştır. Yani ilk beş "eklenen ödenek" verilen kurumun üçü savaş ve güvenlikle ilgili kurumlardır. Bu kurumlara 2021 yılı için ayrılan "eklenen ödenek" tutarı 51 milyar 192 milyon 247 bin 855 TL'dir.
- 2021 yılı genel uygunluk bildirimine göre "yedek ödenek kullanımı" 5016 sayılı kanunun 23'üncü maddesine göre genel bütçe ödeneklerinin yüzde ikisine kadar kullanılabilirken, yüzde 5,96 oranında kullanılmıştır. Toplam yedek ödenek kullanımı 96 milyar 403 milyon 794 bin 978 TL olmuştur. Yedek ödeneğin kullanıldığı ilk üç kurum MEB, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığıdır. Yani yine savaş ve güvenlik kurumlarına ödenek verilmiştir.
- 2022 yılına devredilen devlet borçları ve verilen hazine garantilerinden oluşan toplam yükümlülük 3 trilyon 21 milyar 919 milyon 469 bin 640 TL'dir.
- Devlet gelirlerinin kahir ekseriyeti vergi gelirlerinden elde edilmektedir. Bu kapsamda 1 trilyon 544 milyar 315 milyon 356 bin 379 TL olan vergi gelirlerinin yüzde 75,5'lik kısmı vergilerden edinilmektedir. Dolaylı vergilerin geniş hacmi dikkate alındığında, hem vergi gelirleriyle halk zor durumda bırakılmakta hem de adaletsiz vergilendirmeyle haksızlıklar artmaktadır.
- Merkezi yönetim bütçesi ekonomik sınıflandırmasına göre bütçe giderlerinde "faiz gideri" dördüncü sıraya kadar ilerlemiştir. Bütçenin yüzde 10,3'ü olan faiz gideri toplamda 180 milyar 852 milyon 269 bin 847 TL olarak Sayıştay raporuna yansımıştır. Merkezi genel yönetim gider kalemlerinde faiz özellikle çarpıcı şekilde artmaktadır. 2019 yılında 112 milyar 972 milyon TL olan faiz giderleri 2021 yılında iki katından fazla artarak 241 milyar 976 milyon 533 bin TL'ye yükselmiştir. Sayıştay'a göre merkezi yönetim brüt bütçe açığı 210 milyar 45 milyon 502 bin 162 TL olurken, net bütçe açığı 201 milyar 507 milyon 24 bin 518 olarak yansımıştır.

2021 Yılı Faaliyet Genel Değerlendirme Raporu

Bu raporda 315 kurumun faaliyet raporları değerlendirmeleri ve denetim sonuçları incelenmiştir. Faaliyet raporunu yayınlamayan kamu idaresi sayısı 17, zamanında yayınlamayan kamu idaresi sayısı 22, yönetmelikte öngörülen tüm başlıklarla ilgili bilgileri içerecek şekilde hazırlamayan kamu idare sayısı ise 103'tür. 32 idare ise kullanılan kaynaklar hakkında bilgi vermemiştir.

Faaliyet raporu hazırlayan kamu idarelerinden 23'ünün bütçe gerçekleştirmelerinin denetimi kontrol edildiğinde, gerçeği yansıtmadığı görülmüştür.

2021 yılı sonu itibariyle merkezi yönetim borç stoku;

- Toplamda 2.747,8 milyar TL olarak tespit edilmiştir. Bu borcun 1.321,2 milyar TL'si iç borç, 1.426,6 milyar TL'sini dış borçlar oluşturmaktadır.
- Merkezi yönetim borç stokunun 69,9 TL'si sabit faizli borç, %30,1'i ise değişken faizli borçlardan oluşmaktadır.
- Merkezi yönetim borç stokunun GSYH'ye oranı 2020 yılında %35,9 seviyesinde iken bu oran 2021 yılında %38,1'e çıkmıştır.

2021 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu

427 kamu idaresinde düzenlilik denetimi gerçekleştirilerek Sayıştay denetim raporu düzenlenmiştir. Bu raporlardan 309 adedi TBMM'ye sunulmaktadır. Toplam 2 bin 292 adet bulgu, Mali Rapor ve Tabloları Etkileyen hatalar içermektedir.

Bazı belediyelerde 5393 sayılı kanuna aykırı şekilde (yeniden değerlendirme, maksimum yüzde 10 oranında, Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı'ndan izin şartları) iç borçlanma gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu belediyelerin hangileri olduğu, ne oranda iç borçlanma yaptıkları, Sayıştay'ın kanuna aykırı uygulamaları yargıya taşıyıp taşımadığı önemli sorulardır.

2021 Yılı Sayıştay Raporlarında Kamu Kurumlarında Öne Çıkanlar

Sayıştay Başkanlığının 2021 yılı Kurum denetimlerinin sonuçları Türkiye'deki liyakatsizlik, yandaşlık ve kayırmacılığın resmini çizmektedir. Yandaşlardan oluşturulmak istenen kamu istihdam havuzu, sonunda idari kapasitenin çürümesiyle sonuçlanmıştır. Öte yandan bu çürümeyle birlikte çok sayıda usulsüzlük ve yolsuzluk meydana gelmiştir. Sayıştay Başkanlığı ve denetçilerinin yetersiz, kayırmacı ve eksik denetimlerine rağmen trajik bulgular kurum raporlarında ortaya çıkmıştır.

Kapsamlı olarak incelediğimiz kurumların Sayıştay raporlarından birkaç örneğin aktarılması çürümenin geldiği boyutu gösterir.

- Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü ihale edilmemesi gereken maden sahasını ihale etmiştir. Bu ihale iptal edilmiş ve faiz, avukatlık gibi maliyetler 130 milyon 853 bin TL tutmuştur. Yani iş bilmezlik, liyakatsizlik halka maliyet olarak transfer edilmiştir.
- Birçok kurum doğrudan alım sınırlarını aşmasına rağmen bu yöntemde ısrarcı olmuş ve hatta bazı kurumlar yasanın etrafında dolanarak hileli işlem yapmıştır. Doğrudan teminin yandaş kayırmacılığıyla yakın bağı düşünüldüğünde kamunun çokça zarara uğratıldığı görülmektedir.
- Para politikası faiz oranlarının belirlenmesi hususunda kamuoyunun sıkça tartışma konusu olan ve Saraya teslim olduğu ifade edilen Merkez Bankası çalışanları, anayasal görevlerini yapmamanın yanı sıra kendileri ve yakınlarına özel sağlık sigortası yaptırmış ve kamuyu 45 milyon 167 bin 200 TL zarara sokmuştur. Saraya teslim

olmanın ödülü ise açık ihlale rağmen gerekli yasal takibattan uzak kalmak şeklinde ortaya çıkmıştır.

- Belediyeler üzerinden çeşitli adlar altında bazı kesimlere para aktarılması AKP iktidar pratiğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Nitekim Sayıştay raporlarına göre Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından spor kulüplerine verilen yardımlarda objektif ölçütler kullanılmamıştır. Buna göre “yüksek nakdi yardım alan bazı spor kulüplerinin lisanslı ve/veya faal sporcusunun bulunmadığı yahut çok az sporcusu bulunduğu buna karşın hiç yardım almayan veya ortalama tutar olan 5 bin TL yardım alan bazı kulüplerin yüksek sporcu sayılarına sahip oldukları” tespit edilmiştir.
- Yine Sayıştay’a göre Spor Toto Teşkilatı Başkanlığı tarafından Spor Genel Müdürlüğünün payı ve gelir kaydında hem zamanında yapılmaması hem de miktarlar açısından sorun vardır. Buna göre Spor Toto Teşkilat Başkanlığı tarafından 7 milyar 751 milyon 281 bin 671 TL Genel Müdürlük hesabına aktarılmasına rağmen Müdürlüğün 2021 yılı için kaydettiği gelir 5 milyar 211 milyon 380 bin 561 TL’dir. Aradaki fark 2 milyar 539 milyon 901 bin 20 TL’dir. Bakanlık bu gelirlerin kayıtlı olduğunu ifade etse de Sayıştaya göre “...özel gelirlerin Bakanlık mali tablolarında tam olarak yer aldığı iddiasının kabulü mümkün değildir.”
- Sayıştay’a göre Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü açısından havaalanlarının kuruma ödenmeyen 2 milyon 566 bin 666 TL’si bulunmaktadır. Pist temdit ücreti olan bu ücretin vadesi geçtiği halde kurum tarafından tahsili yapılmamıştır. Kurum denetçilerinin geçici görevlendirmelerinde konaklama ve ulaşım giderlerinin denetlenen işletmeler tarafından ödendiği görülmüştür. Bu tutum denetimin şeffaflığını ortadan kaldıran ve denetime gölge düşüren bir tutumdur. Örtük bir rüşvet durumu söz konusudur. Kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen herhangi bir herhangi bir menfaat sağlama aracının kabul edilmesi hukuksuzdur.
- Kar hırsı uğruna Türkiye doğasını talan eden AKP pratiği Sayıştay raporlarına yansımıştır. Rapora göre orman arazisi dışına çıkarılan 2/A-2/B alanların toplamı 2021 yılı için 640 bin hektar olarak belirtilmiştir. 2010 yılından bu yana orman sınırları dışına çıkartılan alan toplamı 6 milyon 194 bin hektardır.
- Saray iktidarının israf boyutları bir kez daha Sayıştay raporlarına yansımıştır. Cumhurbaşkanlığı denetim raporuna göre Cumhurbaşkanlığının mal ve hizmet alım giderleri toplamı 2 milyar 97 milyon 40 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Yapılan harcama tutarına göre günlük yalnızca mal ve hizmet harcaması yaklaşık 5 milyon TL’dir.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Sayıştay raporuna göre yapılan denetim sonucunda kurum kayıtlarında 2021 yılı faaliyet raporunda 705.802 adet yazma ve eski eser bulunduğu ancak muhasebe kaydı alınan eser sayısının 356.559 adet olduğu tespit edilmiştir.
- Her fırsatta faize karşı olduğunu iddia eden AKP’nin faiz lobilerine servet kazandırdığı Sayıştay raporlarınca da tespit edilmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı Sayıştay raporunda paylaşılan 2021 yılına ait bütçe gerçekleştirmeleri kısmında faiz giderleri 179 milyar 542 milyon 320 bin TL olarak gerçekleştiği görülmüştür. Ekonomik sınıflandırma tablosuna göre faiz giderleri toplam 180 milyar 850 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

- İnşaata dayalı zenginleşmeyi esas alan AKP burjuvazisi her daim iktidar tarafından desteklenmiştir. Kayıt dışılık, haksız kazanç gibi hukuk dışı iş ve işlemlerin yoğun gerçekleştirilebildiği bu sektörle ilgilenen Bakanlığın da Sayıştay raporlarında çok sayıda soru işareti ortaya çıkmıştır. *Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Sayıştay raporunda* genel bütçeli idarelere tahsis edilen kamu konutlarında ciddi tutarsızlıklar olduğu tespit edilmiştir. Bakanlığın hazırladığı raporda konut sayısı 127 bin 286 adet olarak görünürken 2022 yılı bütçe kanunu gerekçesinde 195 bin 114 adet olarak ifade edilmiştir. Bakanlık tarafından mevzuata aykırı bir şekilde gider gerçekleştirilmeden ve giderin gerçekleştirildiğine dair kanıtlayıcı belgeler sunulmadan 23.03.2018 tarihinde İLBANK'a 60 milyon TL ödeme gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Protokol gereği aktarılan tutar olan 60 milyon TL kadar belediyelerin borçlandırılması ve geri ödemelerin İLBANK tarafından tahsil edilip merkez saymanlığa aktarılması gerekmektedir. Ancak 2021 yılı sonu itibariyle İLBANK tarafından bakanlığa sadece 9 milyon 442 bin 424 TL aktarıldığı tespit edilmiştir.

2023 Seçim Bütçesinin 'Vaat Ettikleri' ve Yoksulun Vergi Yükü

AKP-MHP ittifakının ekonomideki yanlış tercihleri ekonomideki buhranı arttırmış, bu süreçte enflasyon rekor kırmış, işsizlik artmış, dış borç, dış ticaret açığı ve döviz kuru tarihi seviyelere çıkmış, ekonomideki kötü gidişi durdurma adına atılan 'yeni adımlar' ekonomiyi içinden çıkılmaz bir sarmala sürüklemiştir. Bu süreçte AKP-MHP, iktidarlarının devamlılığını sağlama adına kesenin ağzını açarak seçime yönelik yaptıkları harcamalar rekor bütçe açıklarını da beraberinde getirmiştir. Bu ekonomi-politik tercihlerin ülkeyi ve ekonomiyi getirdiği nokta ise neredeyse bütün uluslararası endekslerde Türkiye'yi dip noktaya taşıyarak Türkiye'nin daha mutsuz, özgürlükten mahrum, hukuksuz, hesap verilebilirlik ve şeffaflık yönünden daha sorunlu bir ülkeye dönüşmesi olmuştur.

Bu endekslerden bir kaçına baktığımızda karşımıza trajik bir tablo çıkmaktadır. The Economist'in 2021 Yılı Demokrasi Endeksi'nde 167 ülke içinde 103'üncü sırada, 179 ülkeyi değerlendiren V-Dem Enstitüsü 2021 Demokrasi Raporu'nda 149'uncu sırada, Hukukun üstünlüğü (WJP) 2021 yılı endeksinde 139 ülke arasında 117'nci sırada, 2021 yılı Yolsuzluk Algı Endeksi'nde 38 puanla 96. sırada, Birleşmiş Milletler'in hazırladığı Dünya Mutluluk Endeksi'nin 2022 verilerine göre 56,9 puanla 31 sıra gerileyerek 177 ülke arasında 107'nci sırada, büyük ekonomiler sıralamasında -şimdiye kadar en iyi performansı 2013'te (16'ncı sırada) göstererek- 2021'de 21. sırada yer almıştır. Ayrıca 2013–2020 yılları arasında, Dünya Bankası'nın 2021 raporu, Türkiye'nin hukukun üstünlüğü puanı 55.87 değerinden 40.38'e, yolsuzluğun kontrolü puanı 61.14'ten 44.23'e, söz hakkı ve hesap verebilirlik puanı 40.85'ten 23.67'e gerilemiştir. Bunların yanı sıra OPEC'in bir organizasyonu olan FATF'ın Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı İlgili Standartları belirleyen listede gri listeye girmiş, enflasyon ve işsizliğin toplamından oluşan Sefalet Endeksi'nde Türkiye en yakın takipçisi Arjantin'e 3,4 puan fark atarak 93,3 puanla dünya birincisi olmuştur.

İktidar 2023 yılı Bütçesini enerji, hammadde ve döviz darboğazının olduğu, Covid-19 salgını etkilerinin devam ettiği, Rusya-Ukrayna savaşı gibi nedenlerden ötürü küresel tedarik zincirlerinin de tam olarak işlemediği, Avrupa'nın resesyona girdiği bir dönemde hazırladığını

ifade etse de bütçedeki kaynak ve yük dağılımının sosyal sınıflar arasındaki dağılımına ve getirdiği yüke baktığımız zaman bütçenin hazırlanırken *temel belirleyenin her zaman olduğu gibi dünyadaki gelişmelerin ya halkın ihtiyaçlarının değil, iktidarın ekonomi-politik tercihleri olduğunu göstermiştir. 2023 bütçesi de geçmiş yıl bütçelerinde olduğu gibi mükafatı/karı sermayeye yükünü ise yoksullara bırakan bir şekilde hazırlanmıştır.*

2023 yılı Bütçesi rakamlarına baktığımızda harcamalar kalemi 4,5 trilyon TL olarak açıklanmıştır ki bu, Türkiye'nin milli gelirinin yaklaşık dörtte birine denk gelmektedir. 2023 yılı Bütçesi 2022 yılı bütçe kanununda yer alan genel bütçe ödenek tutarıyla kıyaslandığı zaman yüzde 155,9 oranında artış gösterdiği ortaya çıkmakta ek bütçe dahil edildiği zaman bu artış oranı yüzde 56,2 olmaktadır.¹ Hem ek bütçeye ihtiyaç duyulması hem de bütçe ödenek miktarındaki bu artışlar bize gerçek enflasyon oranlarının açıklanan resmi oranlardan çok daha fazla olduğunu, iktidarın halkı manipüle ederek kaynak transferini yoksuldan zengine doğru yaptığını açıkça göstermektedir.

Ayrıca 2023 Bütçe gelirlerinin yaklaşık yüzde 84'ünün vergi gelirlerinden oluşması beklenmektedir. Bunun da yaklaşık olarak yüzde 43'ü gelir, kazanç ve mülkiyet gelirleri olarak sınıflandırılan dolaysız vergilerden, kalan yüzde 57'sinin KDV ve ÖTV ağırlıklı olmak üzere çoğunlukla yoksullardan alınan dolaylı vergilerden oluşması öngörülmektedir. Dolaysız vergiler içinde, asgari ücretin vergi dışı bırakılmasından dolayı, ilk kez gelir vergisinin payı düşerken Kurumlar Vergisinin payı -2023 yılında ödenecek 639 milyar TL ile- yüzde 56'lık bir ağırlığa ulaşması beklenmektedir. Ancak bu durum sermayenin vergi yükünün arttığı anlamına gelmemektedir. Zira sermayesi devlete ait olan kurumlar bu verginin yüzde 35'ten fazlasını öderlerken geriye kalan yüzde 65'lik kısmı ise yaklaşık 1 milyondan fazla şirket ödemektedir. Bunun yanı sıra 2023 yılı Bütçe Kanun Teklifinde kurumlardan 'vergi harcamaları' adı altında 281 milyar TL'lik bir verginin alınmasından vazgeçilmektedir.²

Tablo: 2023 Bütçesinin Önceki Yıl Bütçesine (Ek Bütçe Hariç ve Dahil) Artış Oranı³

Bütçeler	Genel Bütçe Ödenek Tutarı/Artış Oranı
2022 Bütçesi (Ek Bütçe Hariç)	1.728.401.621.000
2022 Bütçesi (Ek Bütçe Dahil)	2.831.472.499.000
2023 Bütçe Hedefi	4.423.341.574.000
2023 Bütçesinin 2022 Bütçesine Göre (Ek Bütçe Hariç) Artış Oranı	155,9%
2023 Bütçesinin 2022 Bütçesine (Ek Bütçe Dahil) Göre Artış Oranı	56,2%

¹<https://vergiyedair.com/2022/10/17/yuzde-1559-artacak-olan-2023-butcesini-her-dakika-7-milyon-tl-vergi-odeyerek-finanse-edecegiz-ama-yetmeyecek/>

²<https://www.evrensel.net/haber/472934/prof-dr-mustafa-durmus-2023-yili-merkezi-yonetim-butcesi-bir-faiz-butcesi>

³<https://vergiyedair.com/2022/10/17/yuzde-1559-artacak-olan-2023-butcesini-her-dakika-7-milyon-tl-vergi-odeyerek-finanse-edecegiz-ama-yetmeyecek/>

Ayrıca 2023 yılı Bütçesinde 3,6 trilyon TL vergi geliri, 121,3 milyar TL faiz geliri toplanması da hedeflenmektedir. 2023 Bütçesinin gelir kaleminin büyük kısmı vergi gelirlerinden bunun da önemli bir kısmı dolaylı vergilerden meydana gelmesi planlanmaktadır. Dolaylı vergiler içerisinde en önemli kalemler ise özel tüketim vergisi ve tüketimdeki KDV'den meydana getirmektedir. Bu kalemlerdeki gerçekleştirmelerin KDV'den 635 milyar TL, ÖTV'den yaklaşık olarak 513 milyar TL, tütün mamüllerinden 126,1 milyar TL, trafik para cezalarından 15,4 milyar TL, alkollü içkilerden 55,5 milyar lira ÖTV olması öngörülmektedir. Bunun yanı sıra 503,4 milyar lira gelir vergisi, 638,9 milyar lira kurumlar vergisi, 4,1 milyar lira veraset ve intikal vergisi, 38,7 milyar lira motorlu taşıtlar vergisi, 69,1 milyon lira değerli konut vergisi, 75,1 milyar lira banka ve sigorta muameleleri vergisi, 13,1 milyar lira şans oyunları vergisi, 20,1 milyar lira özel iletişim vergisi, 7,1 milyar lira dijital hizmet vergisi toplanması hedeflenmektedir.

2023 Bütçesi Vergi Harcaması tablosuna göre; 443,4 milyar lira gelir vergisi, 280,8 milyar lira kurumlar vergisi, 161,8 milyar lira KDV, 45,8 milyar lira ÖTV, 62,3 milyar lira diğer vergiler kapsamında olmak üzere toplam 994,3 milyar lira vergiden vazgeçilecektir. Bu kadar büyük ödenek kalemlerine rağmen 2023 bütçesi sadece personel ve faiz giderleri, SGK açıklarını kapatan, görev zararı ödemelerini finanse eden mali bir tabloya dönüşmüş durumdadır. Bütçe rakamları bize iktidarın yine tercihini sermaye sınıfından yana yaptığını büyük bir kısmını yoksulların finanse ettiği bütçeden yoksulların payına pek bir şey düşmediğini göstermektedir. Yani verginin kaynağı halk iken verginin lehtarı halk değil sermaye sınıfıdır.

Ayrıca 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesinde iktidar, 660 milyar TL'lik bütçe açığı öngörürken 565,6 milyar TL faiz ödeneğini sermaye sınıfına 468,7 milyar TL'lik ödeneği ise silahlanma lobilerine ayırmıştır. Aktarılan bu devasa boyuttaki rakamlar AKP-MHP ittifakının tercihlerini hangi sınıflardan yana kullandığını, bütçeyi kimin çıkarı için inşa ettiğini açıklıkla ortaya koymaktadır. Bu tercihlerle/tutarlarla iktidar yeni üretim ve yatırım alanları, istihdam, atama bekleyen grupların atamaları, düşük gelir gruplarının şartlarının iyileştirilmesi ve enflasyonu kontrol altına alabilecek ekonomi/politik tercihler yapılabilecekken halka sırtını dönerek küçük bir çıkar grubunun çıkarlarına hizmet etmektedir. Bütçe açığı olarak öngörülen fark ise AKP'nin seçim döneminde kesenin ağzını açacağını ve bunun faturasını yine yoksul halka yükleyeceğini göstermektedir. Yani bu tablo bize bütçenin en önemli gelir kalemini oluşturan vergilerin her 2 TL'lik kısmının 1 TL'sinin faiz lobileri, silah baronları ve seçim için kullanılacağını göstermektedir.

Kaldı ki 2022 yılının ilk on ayında vergiye ilişkin ortaya çıkan tablo iktidar tarafından öngörülen rakamların gerçekleşmesinin çok da mümkün olmayacağını bilakis seçim arifesinde ve risk altındaki ülke ekonomisinde 2023 yılı için öngörülen bütçe açığı ve faiz ödemesi rakamların aşılacağını ve bunun yükünün ise yine halkın sırtına yükleneceğini göstermektedir.

Tablo: 2022 yılı Ocak-Ekim Vergi Gerçekleşmeleri

Vergi Türü	Ocak-Ekim 2021	Ocak-Ekim 2022	Fark Yüzdesi
------------	----------------	----------------	--------------

Gelir Vergisi	171 milyar 995 milyon TL	274 milyar 522 milyon TL	%59,6
İthalde Alınan KDV	195 milyar 750 milyon TL	467 milyar 511 milyon TL	%138,38
Dahilde Alınan KDV	103 milyar 986 milyon TL	142 milyar 572 milyon TL	%37,10
Toplam ÖTV	167 milyar 424 milyon TL	321 milyar 109 milyon TL	%91,80
Özel İletişim Vergisi	5 milyar 299 milyon TL	7 milyar 406 milyon TL	%39,80

2022 yılı Ocak-Ekim periyodunda 2021 yılına göre 2022 yılında halktan alınan vergilerdeki artış oranı yüzde 37,10 ile yüzde 193,80 arasında artmıştır. 2022 yılının Ocak-Ekim ayına göre vergi gelirleri toplamı bir önceki yıla göre yüzde 102,3 oranında artış göstermiştir. Yani büyük bir kısmını dar gelirlilerin ödediği vergilerdeki artış yüzde yüzden fazla olmuştur.

Vergi tahsilatındaki bu artışlar bize hem iktidarın açıkladığı enflasyon rakamlarının ‘sipariş usulüyle’ belirlendiğini hem de enflasyonist baskının faturasının, verginin önemli bir kısmını ödeyen yoksullara kesildiğini göstermektedir. Bu anlamıyla 2023 bütçesi ekonomi-politik tercihler bağlamında 2022’den farklı bir şey vaat etmemektedir. Oysa devlet bütçesi; gelir dağılımında adaleti sağlayan, işçi ve emekçilerin haklarını koruyan, toplumsal farklılıkları bir hak olarak gören ve bunu finanse eden, toplumdaki dezavantajlı gruplara (engelli-çocuk vb.) pozitif ayrımcı bir yerden gören, ekolojik duyarlılığı olan ve toplumsal barışı inşa etme çabasında olan bir yaklaşımla hazırlanmalıdır.

2023 Bütçesinde Sermaye Transferi Olarak Faiz Giderleri

Türkiye’nin, beş yıllık Türkiye devlet tahvillerini temerrüde karşı sigortalayan CDS risk primi 15 Kasım 2022 tarihi itibarıyla 610 baz puana yükselerek 2008 yılından bu yana en yüksek seviyelerine çıkmıştır.

Grafik: CDS Primleri (2008-2022)

Türkiye CDS 5 Yıllık USD **610,32** **-10,63** **(-1,71%)**

Grafikte görüldüğü üzere 2018 yılında başlayan CDS primi artışı 2022 yılı Ekim ayı itibariyle rekor seviyelere yükselmiştir. Bu durumun devam etmesi Türkiye'nin borçlanma ve kredi kullanma şartlarını ağırlaştırarak faiz giderlerinde önemli bir artışa neden olacaktır.

CDS priminin artışıyla her ne kadar Merkez Bankası kredi faiz oranları yüzde 9 olsa da piyasada reel faizlerin yüzde 30-40 bandında olduğu bilinmekte yani iktidarın 'düşük faiz' hamlesi reelde etkisiz kalmaktadır.

Bu kapsamda Merkezi yönetim bütçe giderleri arasındaki faiz giderleri Ocak-Ekim 2022 itibariyle 268 milyar 255 milyon TL olmuştur. Oysa ki 2022 yılı Bütçe Kanun Teklifinde yıl boyunca 249 milyar 348 milyon TL faiz gideri öngörülmüştü ki yılın ilk on ayındaki gerçekleşme 2022 yılı için öngörülen toplamı geçmiştir. Bu durumun aynı tempoda devam etmesi halinde 300-350 milyar TL bandında faiz giderinin gerçekleşmesi beklenmektedir. Nitekim CDS primlerinin yüksekliği de göz önünde bulundurulduğunda yıl sonunda faiz giderlerinin/borçlanma maliyetlerinin çok daha yüksek seviyelerde olacağını şimdiden söylemek mümkündür.

Dış politikada 'komşularla sıfır sorun' parolasıyla yola çıkan AKP iktidarı geldiği noktada neredeyse bütün sınır komşularıyla sorun yaşayan bir noktaya gelmiştir ki bu anlamda sorun alanlarını sadece kendi sınırlarına değil, sınır ötesi bölgelere de taşımıştır. İçerde ve dışarda barışçıl politikalar yerine çatışmanın tercih edilmesi ihtiyaç duyulan kaynak miktarını arttırmış bu da hem borçlanmayı hem yüksek riskten dolayı borçlanma maliyetlerini hem de faiz giderlerini arttırarak faiz ödemelerinde rekorlar kırılmasına sebep olmuştur.

2023'te öngörülen faiz ödemelerine bakıldığında tüm sosyal yardımlara ayrılan miktarın -259 milyar TL- neredeyse iki katı, reel sektöre verilen desteklerin -145 milyar TL- neredeyse dört katı büyüklüğüne erişmiş durumdadır. Keza, faiz harcamaları için ayrılan ödenek 566 milyar TL ile bütçedeki üçüncü büyük ödenek konumundadır. İktidar 'faiz karşıtı' söylemlerine rağmen faizden kaçmamış aksine ülkeyi sermaye için 'faiz cennetine' çevirmiştir.

Öte yandan kamuoyuna TL'yi kur riskine karşı koruma olarak lanse edilen ve fakat örtük bir faiz uygulaması olan Kur Korumalı Mevduatın (KKM) halka yükü ise giderek artmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı KKM'nin halka maliyetini açıklasa da Merkez Bankası tarafından ortaya çıkan maliyet açıklanmamaktadır. Ekim 2022 itibariyle KKM'ye ödenen miktar, sadece Hazine'den ödenen, 91 milyar TL olmuştur ki buna Merkez Bankası tarafından ödenen miktar dahil değildir. Merkez Bankası tarafından ödenen miktarla bu rakamın 200 milyar TL gibi devasa bir meblağa ulaşacağı hesaplanmaktadır. Bu, aynı zamanda yoksullardan alınıp sermaye sınıfına aktarılan bir kaynak niteliği de taşımaktadır. Bu tarz uygulamaları getirmekte beis görmeyen AKP, gelir eşitsizliğini ve sosyal sınıflar arasındaki uçurumu arttırarak sosyal barışı bozmaktadır. Ayrıca KKM'nin sona ermesi durumunda KKM hesaplarından çıkacak paranın 'güvenli liman' olan dolara dönmesi ve bunun da doları tarihi seviyelere çıkararak Türkiye ekonomisinde çok büyük riskleri doğurması kaçınılmaz görünmektedir.

Silahlanma-Güvenlik Harcamaları ve 2023 Bütçesi

Türkiye'nin Kürt Sorunu konusundaki anti demokratik tutumu ve demokrasiden uzaklaşması, şiddeti tercih eden politik tercihleri ekonomisinde de derin yaralar açmaktadır. Hukuk devletinin gereklerinin ortadan kaldırılması/uygulanmaması ülkelerin ekonomik yapısında önemli tahribatlar meydana getirmekte, ekonomik büyümenin olumsuz 'etkilemesine' sebep olmaktadır. Ülke kaynaklarının üretimi ve istihdamı arttırmak yerine savaşa ayrılması halka yeni vergi külfetleri, maliyet artışları, döviz kurlarında rekor ve enflasyon artışı olarak geri dönmektedir. Bu politik tercihler doğal olarak bütçe yapım süreçlerini de belirlemekte ve bütçedeki kaynakların önemli bir yekunu üretim, istihdam ve sosyal refahı arttıracak harcamalar yerine 'şiddet kurumlarına' ayrılmaktadır. Nihayetinde 2023 yılı Bütçesinde Silahlanma ve Güvenlik Harcamaları için 469 milyar TL gibi devasa bir tutar ayrılmıştır. Örneğin 2014 yılında güvenlik harcamalarına ayrılan pay 45 Milyar TL iken 2023'de bu miktar 469 Milyar TL gibi rekor bir rakama ulaşmıştır. Ki bu tutar cumhuriyet tarihinin en yüksek 'silahlanma ve güvenlik bütçesi' olmuştur. 2023 Yılı Bütçesinde Silahlanma ve Güvenlik Harcamaları; Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Genel Komutanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı, Millî İstihbarat Teşkilatı, Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanlığı Yedek ve Örtülü Ödeneklerine ayrılan tutarlar bağlamında ele alınmıştır. Silah ve çatışma için ayrılan bu tutar 2023 yılı bütçe giderinin yaklaşık yüzde 10'ununa tekabül etmektedir. *Yani 2023 yılı bütçesindeki her 8 liralık verginin 1 lirası silahlanma ve güvenlik harcamalarına gitmektedir.* Bugünün dolar kuru ile 25,2 milyar dolara denk gelen 2023 yılı 'silahlanma bütçesi', 2021'de 15,4 milyar dolar, 2020'de 17,4, 2019'da 20,6 milyar dolar olarak gerçekleşmişti. Türkiye bu harcama rakamlarıyla dünyanın en çok askeri harcama yapan ülkeleri arasında 16'ncı sırada yer almaktadır. AB ülkelerinde savunma bütçesi, ortalama olarak, ülkelerin bütçelerinin yalnızca yüzde 3'ü kadar iken Türkiye'de bu oran bütçenin yüzde 11'ine denk gelmektedir.

Silahlanma ve güvenlik bütçesi ile bakanlıklara ayrılan bütçe rakamlarını birlikte değerlendirdiğimizde Türkiye'nin üretim, istihdam ve refahına yön verebilecek bakanlıkların bütçelerinin toplamı silahlanma ve güvenliğe ayrılan bütçe miktarı toplamından daha düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise AKP-MHP ittifakının beka ve milliyetçilik hamasetini temel alan totaliter yönetim anlayışını demokrasi ve hukuk temelli yönetim anlayışının önüne koymasıdır. Türkiye'deki bütçe süreçleri ve mali sunumlar güvenlik ve silahlanma bütçesini ayrıca hesaplamamak üzerine inşa edildiği için tam rakamlara ulaşmak, halkın yüklendiği maliyeti ortaya çıkarmak çok mümkün olmamaktadır. Ancak bu alanda yapılan kimi çalışmalar son kırk yılda yaşanan şiddet politikalarına yüz milyarlarca dolar harcama yapıldığını ortaya koymaktadır. Araştırmacı-yazar İzzet Akyol tarafından Ekim 2021 yılında yayımlanan '*Düşük Yoğunluklu 40 Yıllık Savaşın Türkiye'ye Ekonomik Maliyeti*' başlıklı raporda Kürt Sorununda çözümsüzlüğün Türkiye ekonomisine bedelinin 3 trilyon dolar civarında olduğu ifade edilmiştir.

Siyasi iktidarın toplumsal ve siyasal sorunları çözmeye dönük politika tercihlerinde şiddet uygulamalarını esas alması, karşılama maliyetlerini arttırırken merkezi yönetim bütçesi üzerinde ciddi yük oluşturmaktadır. Türkiye'nin güvenlikçi politik anlayışı ve demokrasiden uzaklaşılması ülke risk primi (CDS), bütçe açığı, faiz/borçlanma maliyetleri, kamu borcu ve

döviz kuru gibi temel iktisadi parametrelerde ciddi artışlara neden olmakta bu da halkın sırtına büyük/yeni yükler getirmektedir. Özetle, 2015 ve 2023 yılları arasında Türkiye’de gittikçe büyüyen demokrasi krizi iktisadi ve sosyal açılardan da topluma yüksek ve geri döndürülmesi zor maliyetler yüklemektedir.

2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifi Cetvelleri

Halkın Sırtına Kambur Edilen Vergi ve AKP’nin Güvenlik, Faiz, Açık ve Seçim Bütçesi

2023 yılında bütçe açığının 659,4 milyar TL, faiz dışı açığın ise 93,8 milyar TL olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2023 yılı için Mal ve hizmet alım giderlerinde ise 2023 yılı ödeneği 318,7 milyar TL olarak belirlenmiştir. 2022 yılı için öngörülen mal ve hizmet giderleri ise 130 milyar TL’ydi. Bu durumda devletin vatandaşlara vergi olarak yüklediği enflasyonu yüzde 148 civarında olmuştur. 2023 yılı için Merkezi yönetim net bütçe geliri ise 3 trilyon 810,1 milyar TL’dir. 2023 yılında vergi gelirlerinin 3 trilyon 199,5 Milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Yani devlet yurttaşlardan aldığı vergilerle ayakta durmaktadır. Devlet bütçe gelirlerinin yaklaşık yüzde 84’ünü yurttaşlardan aldığı vergilerden sağlamaktadır.

2023 Yılı Vergi Geliri Beklentileri;

- Gelir Vergisi 495,0 milyar TL,
- Kurumlar Vergisi 619,1 milyar TL,
- Dâhilde Alınan KDV 203,6 milyar TL,
- İthalde Alınan KDV 931,4 milyar TL,
- Özel Tüketim Vergisi 510,6 milyar TL,
- Motorlu Taşıtlar Vergisi 38,7 milyar TL,
- BSMV 75,1 milyar TL,
- Harçlar 105,2 milyar TL,
- Damga Vergisi 55,5 milyar TL’dir.

Toplam vergi geliri 3 trilyon 200 Milyar TL seviyesindedir. AKP iktidarının 2023 yılı için tek üretimi görüldüğü üzere vergi olarak Türkiye halklarının karşısına çıkmaktadır. 2023 yılındaki bütçe geliri artış kalemlerinin, harcamalardaki artışa paralel biçimde, yüzde 42 olması hedeflenmektedir. Bu gelirlerin yaklaşık yüzde 84’ünü vergi gelirlerinden, bunun da yaklaşık yüzde 43’ü ‘gelir, kazanç ve mülkiyet gelirleri’ olarak sınıflandırılan dolaysız vergilerden, kalan yüzde 57’si KDV ve ÖTV ağırlıklı olmak üzere halktan alınan dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Kurumlar Vergisinin 2023 yılı bütçesi içerisindeki payı 639 milyar TL olarak öngörülmektedir. Her ne kadar vergi gelirleri içerisinde Kurumlar Vergisi’nin payı önceki dönemlere göre ciddi bir şekilde arttığı görülse de bu durum sermayenin ve yandaş şirketlerin vergi yükünün gerçekte arttığı anlamına gelmemektedir. Zira 1 milyonu aşkın Kurumlar Vergisi mükellefi içerisinde, Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası gibi kamu kurumlarının başını çektiği en büyük 100 şirket bu vergi gelirinin üçte birinden fazlasını, geriye kalan yaklaşık 1 milyondan fazla şirket ise üçte ikisini ödemektedir. Ayrıca Bütçe Kanun Teklifine göre bu kurumlardan gelecek yıl ‘vergi harcamaları’ adı altında 281 milyar TL’lik bir vergi muafiyetinin de sağlandığı görülmektedir.

Merkezi yönetim bütçe giderleri (hazine yardımı ve düzenleyici denetleyici kurumlardan ayrılan gelir payları hariç) 2024 yılında 5 trilyon 361 milyar TL, 2025 yılında ise 6 trilyon 350 milyar TL olarak öngörülmektedir. Merkezi yönetim bütçe gelirleri ise 2024 yılında 4 trilyon 778,3 milyar TL, 2025 yılında 5 trilyon 594,5 milyar TL olarak tahmin edilmektedir. Gelirlerdeki vergi oranlarının yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda 2024 yılı sonrasında da vergi artışlarının devam edeceğini ifade etmek mümkün hale gelmektedir. AKP iktidarının sanayi, ticaret, tarım gibi alanlarda dışa bağımlılığı rekor seviyeye çıkardığı bugünün Türkiye’inde organize sanayi bölgelerinde, çarşıda, pazarda, tarlada sadece vergi üretimi ve yetiştiriciliğinin yapıldığını hassaten belirtmek gerekmektedir.

Diğer yandan, 2022 yılı için öngörülen vergi geliri 1 trilyon 430 milyar 41 milyon TL’ydi. 2023 yılı için bütçe gelirlerinin 3 trilyon 673 milyar lira olacağı öngörülmektedir. Yani devletin vatandaşlardan aldığı vergi enflasyonu yüzde 160 olarak hesaplanmaktadır. Enflasyonist bir bütçe olan 2023 yılı bütçesi göstermektedir ki AKP iktidarı enflasyon ile oldukça mutlu bir ilişki halinde iken Türkiye halklarının enflasyonu bir canavar olarak hissiyatı devam etmektedir.

Tablo: 2022-2023 Yılı Bütçe Kalemleri Karşılaştırması

	2022 Yılı	2023 Yılı	Fark
Vergi Gelirleri	1 Trilyon 470 Milyar TL	3 Trilyon 200 Milyar TL	%225
Faiz Ödemeleri	330 Milyar TL	565 Milyar TL	%72
Savunma ve Güvenlik Harcamaları	240 Milyar TL	470 Milyar TL	%98
Mal ve Hizmet Harcamaları	214,8 Milyar TL	319 Milyar TL	%49
Bütçe Açığı	278 Milyar TL	660 Milyar TL	%137
Cari Transferler	1 Trilyon 78 Milyar TL	1 Trilyon 682 Milyar TL	%56

2023 yılı bütçesinde faiz ödemelerine ayrılan pay artarak devam etmektedir. 2022 yılında yaklaşık 330 milyar lira olarak öngörülen ve KKM yüklerini içermeyen faiz harcamaları 2023 yılında 565 milyar lirayı geçmiştir. Yani rantiyeye yapılan transferler ile faiz lobilerine halkın bütçesi adeta peşkeş çekilmiştir. Her 7 liranın 1 lirası faiz ödemesi olarak gerçekleşmektedir. Benzer şekilde şiddet ve güvenlik için ayrılan bütçede 2022 yılına oranla yaklaşık yüzde yüzlük bir artış söz konusudur. Bütçenin her 7 lirasının 1 lirası da şiddet ve güvenlik harcamalarına ayrılmaktadır. Hülasa AKP’nin 2023 yılı bütçe teklifi güvenlik ve faiz harcamaları gölgesinde dinlendirilen bir seçim bütçesidir.

Personel giderleri 2022 yılı ve önceki yıllarda bütçenin yaklaşık beşte birini oluştururken 2023 bütçesi ile dörtte birine ulaşmış durumdadır. Bu durumu çalışanların refah artışı ve büyümeden verilen payı olarak değerlendirmek söz konusu olmamaktadır aksine daha cüzi maaş artışlarıyla

emekçilerin alım gücü düşmüş ve enflasyona karşı savunmasız bir şekilde bırakılmışlardır. 2022 yılına göre personel giderleri yaklaşık yüzde 80 artırılmış olsa da bu fark enflasyonun da yeni rekorlar kıracağına göstermektedir.

Cari transferler, tanımından da çok iyi hatırlanacağı üzere, karşılığında mal ve hizmet alımı olmayan ve bütçeden karşılıksız olarak yapılan aktarımlar anlamına gelmektedir. AKP'nin seçim bütçesi olan bu bütçe teklifinde de cari transferler oranı oldukça yüksek tutulmuştur. 2022 yılına göre yüzde 56 oranındaki artış AKP iktidarının seçim ekonomisi politikalarının seyrini ortaya koymaktadır. 2023 yılı sosyal yardım harcamalarının tutarı 258,4 milyar TL'dir. Bu tutar, 2022 yılı bütçesine göre yüzde 73,5 artış ve bütçeden de yüzde 5,8 pay alma anlamına gelmektedir. Bir yandan seçim için sosyal yardım ve destek bütçesi halinde sunulan ve 2023 yılı bütçesinin yüzde 12'sine tekabül eden bir bütçe diğer yandan da sermayeyi ihya eden ve bütçenin yaklaşık yüzde 15'ine tekabül eden faiz ödemeleri ile AKP iktidarı geçim için değil seçim için bir bütçe hazırladığını göstermektedir.

2023 Bütçesine Dair Önergelerimiz

2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçesinde 660 milyar TL'lik bütçe açığı öngören AKP bu devasa açıkları muhtemel ki seçimde kendi lehine çıkar sağlamaya çalışacak adımlar atacaktır. İktidarın geçmiş uygulamaları bize önemli bir kısmını orta ve alt sınıflardan aldığı vergilerin çok küçük bir kısmını yine halka 'lütfuymuşçasına' vererek seçim sonuçlarını kendi lehine çevirecek çalışmalar yapacağını göstermektedir. Bu minvalde AKP, sadece 2023 yılı Bütçesinde faiz lobilerine 565,6 milyar TL, silahlanma lobilerine 468,7 milyar TL aktarmayı öngörmüştür. Yani bütçe gelirleri kapsamında halktan aldıkları, yaklaşık her 3 TL'lik verginin 1 TL'sini seçim çıkarına, faiz lobilerine, silah baronlarına aktarılacaktır.

İktidarın tercihlerinin değiştirilmesi ve halkın refahını arttıracak adımlar atılması için 2023 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi tercihlerinde birtakım değişiklikler yapmak amacıyla bütçe görüşmeleri esnasında parti olarak her bakanlıkla ilgili önemli sorunların çözülmesi adına önergeler verdik. Bu kapsamda birkaç örnek vermek gerekirse;

- Küçük ve orta ölçekli çiftçilerin borçlarını kamunun üstlenmesi için 100 milyar TL,
- Kredi borçlarının sadece faizlerinin değil anaparasının da silinmesi ve geri ödemeli burs yerine karşılıksız burs verilmesi için 50 milyar TL,
- Kamu yurtlarının artırılarak barınma sorununun çözülmesi ve yeterli beslenmenin ücretsiz sağlanması için 20 milyar TL,
- Ev eksenli çalışan kadınların sağlık sigortalarının yapılması için 20 milyar TL,
- Anadilde eğitim için yeterli alt yapının oluşturulması için 10 milyar TL,
- 1 milyon küçük esnafa hibe sağlanması için 50 milyar TL,
- Kamu binaları ve konutların depreme dayanıklı hale getirilmesi için 100 milyar TL,
- Dar gelirli yurttaşlara doğalgazın ücretsiz sağlanması için 100 milyar TL,
- En düşük emekli maaşının 8 bin TL olması için 300 milyar TL,
- Ataması yapılmayan 200 bin öğretmenin ataması için 50 milyar TL,
- Kamusal hizmet veren Azınlık Okulları için 100 TL,
- Okullarda günde bir öğün ücretsiz yemek çıkarılması için 40 milyar,

- Engelli istihdam kotasının yüzde 10'a çıkarılması.

Ancak ne var ki bu kalemlere bütçe ayrılması için yaptığımız bu öneriler totaliter yönetim anlayışına sahip AKP-MHP oylarıyla ret edilmiştir. 85 milyon insanın hayatına değecek/değiştirecek bu önergelerimizin toplamı sadece 810 milyar TL'dir. Yani AKP-MHP ittifakı faiz ve silahlanma lobilerine aktardığı bütçenin yalnızca üçte ikisini halk için ayırsa, şiddet yerine demokratik çözümü tercih etse 2023 yılı 85 milyon insanın daha güvenli, daha sağlıklı, daha huzurlu bir şekilde yaşaması sağlanabilecekti. Fakat AKP-MHP ittifakı tercihlerini halktan yana değil, yandaştan, sermayeden ve ölümden yana kullanmaktadır. Toplam bütçe harcamalarının sadece beşte biriyle yönetimde olduğumuz ilk bütçe teklifinde 85 milyon insanın hayatını kolaylaştıracağız. Adil bir vergi düzeni, üreten ekonomi, hakça dağıtım programını hayata geçireceğiz.

100. YILA GİRERKEN HDP: DEMOKRATİK CUMHURİYET, DEMOKRATİK EKONOMİ

Küresel, bölgesel ve yerel düzeyde oldukça kritik dönemlerden geçiyoruz. Mevcut süreci önemli kılan bir diğer husus da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümünün yaklaşmış olmasıdır. 29 Ekim 1923'te kuruluşu ilan edilen cumhuriyet, ikinci yüzyılına Kürt sorunu başta olmak üzere temel yapısal sorunlarını çözememiş bir durumda giriyor. Yaklaşık 100 yıllık süreç, demokrasiyi, adaleti, eşit yurttaşlığı, barışı ve birlikte yaşama iradesini geliştirememiş bir bakiyeye işaret ediyor. Yüzyılın muhasebesi yapıldığında elde kalan ne yazık ki tekçilik üzerinden kurumsallaştırılmış demokratik olmayan bir cumhuriyettir.

Aradan geçen yaklaşık 100 yıllık sürede farklı ulus, inanç, kültür kimlikleri inkâr edilmiş, başta Kürtlere ve Alevilere karşı olmak üzere ret politikaları uygulanmıştır. Kadınların özgürleşme mücadelesi büyük baskılara uğramıştır. İşçi sınıfının mücadelesi ve sendikal örgütlenmelere askeri darbeler dahil olmak üzere şiddetle karşılık verilmiştir. Bir bütün olarak demokrasi, eşitlik ve özgürlük mücadeleleri inkâr ve imha politikalarının hedefi olmuştur. Bu taleplerin kazanımları ise büyük bedeller ödenerek elde edilmiştir. Buna karşılık sistem, bu baskı ve sindirme politikalarıyla demokratik alanı baskılamak isterken kendisini de süregelen bir kriz halinin içerisine sokmuştur. Geldiğimiz noktada sistemin içinde debelenip durduğu kriz hali şiddetlenerek büyümüş, özellikle partimiz HDP'nin büyük başarı gösterdiği 7 Haziran 2015 seçim sonuçlarıyla birlikte bir hegemonya krizine dönüşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin hegemonya krizi, çözemediği Kürt sorunu nedeniyle artarak devam etmektedir. Cumhuriyetin kurucu felsefesinin milliyetçi-muhafazakâr-faşist vurgularla restore edildiği AKP-MHP Koalisyonu, ülkenin bu yapısal krizini derinleştirmiştir. Cumhuriyetin demokratikleşememesi, ekonomik kriz dahil olmak üzere türlü yansıma biçimleriyle krizin genişleyerek büyümesinin temel yapısal nedenlerinden biri olarak önümüzde durmaktadır.

Oysa 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi'nin görece çoğulcu karakteri ve 1921 Anayasası'nın yerel yönetimlere öncelik veren görece demokratik ruhu bambaşkaydı. Millî Mücadele döneminin toplumsal kompozisyonu farklıydı. Yerelden örülen ve adına Yerel Kongre İktidarları dönemi de denen bir kuruluş süreci söz konusuydu. Anadolu ve Mezopotamya'nın

bölgesel gerçeklikleri tümünden yok sayılmıyordu. Birinci Meclis'te Kürdistan ve Lazistan bölge milletvekilleri yerini almış, bu bölgeler resmen tanınmıştı. Yine 1921 Anayasası, 23 maddeden oluşan kısa bir anayasa olmasına rağmen çok güçlü yerel demokrasi vurgusuna sahipti. Öyle ki bu anayasada 14 madde yerel yönetimlere ayrılmıştı. Bakanların dahi seçim usulü düzenlenmemesine rağmen, 6 madde ayrılan nahiyelerin idare heyetlerinin nasıl seçileceği dahi düzenlenmişti. Yine aynı dönem içerisinde 10 Şubat 1922'de Meclis'te özerkliğe dair kanun teklifi dahi görüşülmüştü.

Ancak tüm bu demokratik yanlarına rağmen ne Büyük Millet Meclisi deneyimi ne de 1921 Anayasası asla nostaljik bir bakışla günümüze ışınlanması gereken deneyimler olarak görülmemelidir. Bu deneyimler, arkalarındaki tarihsel-toplumsal gerçekler hesaba katıldığında bu topraklarda yaşanmış görece demokratik deneyimlerdir. Bunlar sadece günümüzün demokrasi ve özgürlük mücadelesinde ifade edilebilecek imkân referansları olarak ele alınmalıdır. Örneğin Birinci Meclis, görece çoğulcu karakterine rağmen meclis hükümeti sistemiyle işlemekteydi ve isyanlarda da kullanılan Merkez Ordusu gibi askeri güçlere sahipti. Yine 1921 Anayasası'nda yerele güçlü yetkiler verilmiş olsa da güçler birliği ilkesi benimsenmişti.

Türk Ulus-Devleti Dışlayıcı Pratiklerle Kurumsallaştı

Zaten Milli Mücadele'nin bir biçimde kazanılmasının ardından Lozan Antlaşması'na ve cumhuriyetin ilanına gidilen süreçte işin rengi değişmiş, rejim kurumsallaşırken yeni bir meclis yapısı ve anayasayla demokrasiyi rafa kaldırmıştır. Dahası, 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti ilan edilirken üç ana kesim cumhuriyetin kurucu felsefesi tarafından yok sayılarak dışlanmıştır. Kürtler, solcular ve inanç kimlikleri yeni cumhuriyette kendilerine yer bulamamışlardır. İnkâr temelinde tek tip bir toplum yaratma projesi hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Türk-İslam senteziyle yeni ulus-devlet, toplumu demir kafese almak istemiştir. Kürtler başta olmak üzere tüm halklar Türklük potasında eritmeye çalışılmıştır. Ülkede yaşayan herkes Türk olmaya zorlanmıştır. Resmi devlet İslamıyla da başta Aleviler olmak üzere farklı inanç kimlikleri yok sayılmıştır. Yeni rejim, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu gibi hukuki düzenlemelerle kendi resmi dinini tahkim etmek istemiştir. Öte yandan emekçilerin ve işçi sınıfının mücadelesinin örgütlerine karşı yoğun bir baskı geliştirilmiştir. Türkiye sosyalist hareketi resmi manipülasyonlarla denetim altına alınmak istenmiştir. Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının bir devlet komplosuyla Karadeniz'de katledilmesiyle henüz daha cumhuriyet ilan edilmeden solcuların sistemin dışına itilerek bitirilmesi hedeflenmiştir.

Ancak tüm bu yoğun baskı politikaları direnişlerle karşılanmıştır. Cumhuriyet tarihi, Kürtlerin güçlü isyanlarına sahne olmuştur. Kürtler yeni kurulan sistemde kendilerine yer verilmemesini inkâr ve imha politikalarını kabullenmemişlerdir. Baskı-isyan diyalektiğiyle işleyen süreçte asimilasyon politikalarına türlü biçim ve düzeylerde karşı gelmişlerdir. Gelinek noktada Kürt siyasal hareketi, demokratik, kadın özgürlük ideolojisine dayalı, ekolojik karakterli, güçlü ve yenilmez bir halk hareketi yaratmıştır. Aleviler, ayrımcılığa karşı türlü örgütlenme biçimleriyle eşit yurttaşlık taleplerinde ısrar etmiştir. Yine yaklaşık 100 yıllık cumhuriyet tarihi boyunca en ileri, en demokratik, en toplumsal taleplerin sözcüsü ve yılmaz savunucuları olarak Türkiye sosyalist hareketi varlığını her daim göstermiştir. Her ileri atılım dalgasında Türkiye sosyalist

hareketi sosyalizm talebiyle en ön safta amansız bir mücadele vermiştir. Dolayısıyla bir yüzyıl geride bırakılırken dışlayıcı, inkârcı ve imhacı yaklaşım başta Kürt halkının muazzam mücadelesiyle boşa düşürülmüştür. Sistem, baskı-isyan diyalektiğiyle sürekli kriz halinin olağanlaştığı bir debelenme hali içerisinde.

Geldiğimiz noktada, cumhuriyetin demokrasiyle buluşması bir zorunluluktur. Artık mızrak çuvala sığmamaktadır. Yok sayma ve imha pratikleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Demokratik Cumhuriyet'in inşası bir zorunluluk olarak kendisini dayatmaktadır. Gerçek bir cumhuriyet demokrasiyi de içermelidir. Demokratik olmayan bir cumhuriyet biçimsel olmaktan öteye gidemez. Bizlerin savunduğu Demokratik Cumhuriyet, cumhuriyetin demokrasiyle buluşmasını ifade eder. Ulus-devletin tek tipleştirici felsefesine karşın farklılıkların kabulü temelinde bir arada yaşamı güvenceye alır.

Demokratik Cumhuriyet Tekçiliğe Karşı “Demokratik Ulus”a Dayanır

Max Weber'in veciz ifadesiyle “demir kafes”, kapitalist modernitenin toplumsal olana müdahalesinin ve bu müdahalenin önemli formlarından biri olan ulus-devlet cehenneminin başarılı bir tasvirini sunar. Toplumu “demir kafese” alan ulus-devlet, bunu topluma karşı bir saldırı anlamına gelen modern ulus mitiyle inşa eder. Modern ulus miti, toplumsal çeşitliliğin üzerini çizerek teritoryal bir alanda yaşayan halkların tanımlı bir ulus formatı içerisinde eritilmesi yoluyla işler. Ulus-devletin kendisini dayandırdığı “ulus”, muazzam bir homojenizasyon projesi olarak toplumsal gerçekliğin çeşitlilik temelindeki doğasına kasteder. Toplumsal çeşitlilik muhayyel bir ulus mitiyle tekçilik lehine silinir. Toplum, demir kafese alınarak muazzam bir homojenizasyon zoruna tabi tutulur. Yaklaşık 100 yıllık Türk ulus-devleti de katı bir demir kafes performansı sergilemiştir. 7 Haziran 2015 seçim sonuçlarının ve ardından 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin daha da netleştirdiği politik hizalanma, bu katı Türk ulus-devlet aklının AKP-MHP iktidarı ve onun kirli derin faşist güçlerle oluşturduğu milliyetçi koalisyon eliyle güncellenerek güçlendirilmesinin ifadesidir. Halihazırda Türk ulus-devletinin hegemonya krizi, dozu arttırılan faşist-milliyetçi-dinci tutkalla beyhude bir biçimde sorunlar halının altına süpürülerek yönetilmek istenmektedir.

Oysa bugün dünyada ve Türkiye'de toplumu demir kafese alan ulus-devlet anlayışı miadını doldurmuştur. Türkiye'de olduğu gibi dünyanın pek çok yerinde de ulus-devlet anlayışından kaynaklı sorunlar çığ gibi büyümektedir. Ulus-devlet olgusunun kendisine karşı muazzam bir muhalefet gelişmiş durumdadır. Ulus-devletin ve modern cumhuriyetlerin demokratik niteliği önemli bir tartışma alanıdır. Bu eleştiri hattı hem ulus-devlete hem de o devletin tanımlı ulus kavrayışına ilişkindir. Çünkü modern ulus tanımı da, ulus-devletin pratik karşılığı da somut toplumsal gerçeklikle uyumsuzdur. Ulusun antidemokratik tanımı bugün yaşanan pek çok toplumsal sorunun temel nedenlerinden biridir. Bu farmakolojide, Demokratik Cumhuriyet hem ulus-devlet anlayışının hem de mevcut ulus zehrinin panzehiridir.

Demokratik Cumhuriyet, Demokratik Ulus'la mümkündür. Kapitalist modernitenin ulus kavrayışı, tüm farklılıkları tanıyarak varlıklarını güvence altına alan bir yerden değil aksine tüm farklılıkları hâkim ulusun potasında eritmeye yönelik bir tektipleştirici mekanizmaya işaret eder. Buna karşılık Demokratik Ulus ise tüm etnik, kültürel ve inançsal kimliklerin eşitçe bir arada var olduğu ve varlıklarının anayasal güvence altında olduğu ulusun gerçek demokratik tanımının ifadesidir. Demokratik Ulus, kapitalist modernitenin homojenize edici ulus mitine

karşı Demokratik Modernite'nin demokratik, eşit, özgürlükçü, çoğulcu ulus gerçeğidir. Kurak, çorak, renksiz bir tekçi çöl yapaylığına karşılık halkların, kültürlerin, inançların rengarenk bahçesidir. Demokratik Cumhuriyet'in üzerinde yükseldiği toplumsal gerçeklik Demokratik Ulus'tur.

Demokratik Cumhuriyet Emegın Kurtuluşuna Giden Yolu Açar

Demokratik Cumhuriyet, ulus-devlet anlayışının homojen ulus zorlamasına karşıyken aynı zamanda emegın kurtuluşunu sağlayan yola da işaret eder. Nasıl ki işçi sınıfının şanlı 1871 Paris Komünü deneyimi, bu biçimin nasıl olması gerektiğini bizlere gösteren kısa süren fakat önemli bir tarihsel deneyimse, Demokratik Cumhuriyet de esasen o yolun taşlarını döşeyen ekonomi politiğı içeren mahiyettedir. Emek sömürsünün vahşi kapitalizm koşullarında devam ettiği bir cumhuriyet asla demokratik değildir. Ekonomide demokrasi olmadan, Demokratik Cumhuriyet olmaz. Emegın sömürsü tüm şiddetiyle devam ederken, cumhuriyet demokratik olamaz. Sermaye tekellerin muazzam karları katlanarak devam ederken, buna karşılık emegıyla geçinenler her geçen gün yoksullaşırken gerçek anlamda demokrasiyle buluşan bir cumhuriyetin buna kayıtsız kalması düşünülemez. Bu nedenle cumhuriyetin demokratikleştirilmesi aynı zamanda emegın kurtuluşunu da içermek zorundadır. Partimiz HDP'nin savunucusu olduğu Demokratik Cumhuriyet, demokrasiyi salt siyasal alana sıkıştırmaz, toplumsal gerçekliğin başta ekonomi olmak üzere tüm alanlarına yayar. Toplumsal gerçekliğin tüm alanlarında olduğu gibi ekonomide de demokrasiyi savunur. Demokratik Cumhuriyet aynı zamanda bütünsel bir toplumsal yeniden inşa perspektifini içerir.

Toplumsal yeniden kuruluşu ifade eden Demokratik Cumhuriyet esasen yeni bir toplumsal sözleşmeye de işaret eder. Demokratik Cumhuriyet inşasında en önemli adımlardan biri bu yeni toplumsal sözleşmedir. Yeni bir toplumsal sözleşme çağrısı, yeni demokratik bir anayasa çağrısıdır. 12 Eylül faşist darbe anayasası, bugün yaşadığımızın pek çok sorunun kaynağıdır. 1982 Anayasası, Kürt sorununun çözüme kavuşturulmasının ve cumhuriyetin demokratikleşmesinin önündeki en büyük engeldir. Kürt sorunu yapısal ve anayasal bir sorundur. Kürt sorunu bir statü sorunudur. Çözümü de yapısal ve anayasal olmak zorundadır. Ülkenin Kürt sorunu başta olmak üzere demokrasi sorunlarını çözerek yeni bir toplumsal sözleşme temelinde demokratikleşmesi gerçekten yeni ve demokratik bir anayasa ile mümkündür.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti bir yüzyılı ıskaladı. Yeni bir toplumsal sözleşmeyi hayata geçiremedi. Kürt sorununu anayasal güvence ile çözüme kavuşturamadı. Kürt sorununun demokratik ve barışçıl çözümü ikinci yüzyılda ıskalanmamalıdır. İkinci yüzyıla Kürt sorununun demokratik ve barışçıl çözümünü gerçekleştirebilecek irade açığa çıkartılarak girilmelidir. Bizler HDP olarak Kürtlerin statüsünün tanımlanıp kolektif haklarının tanınarak anayasal güvenceye alınması talebimizi 100. yıl vesilesiyle daha gür sesle gündeme getiriyoruz. HDP açısından ikinci yüzyıl yeni bir mücadele dönemini ifade ediyor. 100. Yıl vesilesiyle Demokratik Cumhuriyet talebimizi daha gür sesle dillendiriyor, cumhuriyetin demokratikleştirilmesi çağrımızı mücadelemizin ana mecralarından biri haline getirip gündemleştiriyoruz.

Partimiz HDP, Demokratik Cumhuriyet idealinin öncü gücüdür. HDP fikriyatı, Demokratik Cumhuriyet'in ruhudur. Tekçi zihniyete karşı farklılıkları zenginlik olarak gören çoğulcu bir

arada yaşamın adresidir. HDP'nin bizzat kendi çoğulcu yapısı Demokratik Cumhuriyet'in çoğulcu iddiasıyla uyumludur. Onun bir modelini sunar. Muazzam bir mücadele mirasına dayanan HDP fikriyatı büyük bedellerle artık bu toplumda kök salmıştır. Hiçbir baskı, zulüm, kapatma tehdidi bu fikriyatı ortadan kaldıramayacaktır. HDP paradigması, her koşulda varlığını güçlendirerek sürdürecektir. Çünkü HDP fikriyatı; halkları, inançları, kültürleri, kadını, emeği, doğayı cendereye alan ulus-devlet anlayışının çözümüdür. Dünyada eşi benzeri olmayan bir örgütlenme anlayışı ve modeliyle toplumun kendisini gerçekleştirmesinin adıdır. Dahası, HDP fikriyatı, ulus-devlet modelinin mevcut güncel küresel krizine karşı evrensel bir demokratik alternatifte işaret etmektedir. HDP paradigması, küresel düzeydeki sıkışmışlıkların da çözüm yoludur.

Üçüncü Yol'un Mücadele Biçimi Radikal Demokrasi, Rotası Demokratik Cumhuriyet'tir

Hem küresel, hem bölgesel, hem de ulusal ölçekte majör politikanın tekrar sahneye çıktığı bir kırılma noktasındayız. Zaman, kurucu siyaset zamanıdır. Bizzat küresel güçler artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını kendileri ifade ediyorlar. Sistemin değişimine ilişkin yeni hegemonya projeleri hazırlıyorlar. Böylesi bir süreçte Türkiye de, Kürt Sorununun çözümsüzlüğüyle birlikte ülke tarihinin en derin krizinin yaşandığı bir dönemden geçiyor. Ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel vb. pek çok boyutuyla kriz şiddetleniyor. Gerçekten de tarihsel öneme sahip bir sürecin içerisindeyiz. Yaşadığımız sorun büyük. Bir hegemonya krizine işaret ediyor.

HDP olarak mevcut durumun hayati niteliğinin bilinciyle hareket ediyoruz. Siyasetimizi buna göre dizayn ediyoruz. Böylesi büyük sorunların ve sistemsiz krizin var olduğu bir süreçte buna uygun tutum alıyoruz. Sorun büyükse çözümün de büyük olması gerektiğini savunuyoruz. Dolayısıyla bu süreçte alınan pozisyonun kurucu önemde olmak zorunda olduğu ortada olduğu tespiti temel kalkış noktamızdır. Bu nedenle de mevcut sürece bir kurucu irade mantığıyla yaklaşıyoruz. Demokratik Cumhuriyet'in, demokratik bir anayasanın ekmek gibi, su gibi hayati önemde olduğunu savunuyoruz. Bunun mücadelesini kendimize kılavuz ediniyoruz. Cumhuriyetin gerçek demokrasiyle buluşması mücadelesini yükseltiyoruz. Cumhuriyetin demokrasiyle buluşması, Demokratik Cumhuriyet mücadelenin adresi HDP'dir. Bu mücadele aynı zamanda Üçüncü Yol'un da mücadelesidir. Üçüncü Yol'un rotası Demokratik Cumhuriyet'tir. HDP fikriyatı, Üçüncü Yol'un ete kemiğe bürünmüş halidir. 100. Yıla girerken Kürtler, Aleviler, tüm ezilenler ve sol/sosyalist güçler cumhuriyetin demokratikleştirilmesinin öncü gücü olacaktır.

Hegemonya krizine karşı kurucu irade mantığıyla hareket ederken Türkiye'deki mevcut politik hizalanma ve kümelenmeleri de bu temelde değerlendiriyoruz. Bugün Türkiye siyasetine baktığımızda üçlü bir yapıyla karşı karşıyayız. Bir tarafta AKP-MHP iktidarı ve onunla ittifak içerisinde olan faşist-dinci odaklardan oluşan bir yapı var. Bu yapı, geleneksel katı tekçi devlet aklının güncel formatını ifade ediyor. Bu faşist blokun demokrasi ve özgürlüklerle en ufak bir alakası yoktur. Bunlar mevcut politik kompozisyonda statükoyu sahiplenen "statükocu güçler"dir. Diğer tarafta ise 6 partinin bir araya gelerek oluşturduğu ve başını CHP'nin çektiği bir yapı vardır. 6'lı masa olarak adlandırılan bu yapı esasen çeşitli versiyonlarıyla devletçi-milliyetçi zihniyetin bir başka biçimini temsil etmektedir. Mevcut hegemonya krizine sistem içi formel öneriler getirmekte, asla zamanın majör siyaset ruhunu kavrar bir siyaset aklına sahip

değildirler. İddialarına baktığımızda başta Kürt Sorunu olmak üzere memleketin esaslı sorunlarına esaslı çözüm getirmekten uzak bir pozisyondaylar. Biçimsel ve sınırlı bir reform öneriyorlar. Bize 2002 koşullarına yani AKP öncesindeki döneme geçmeyi vad ediyorlar. Bunlara da “restorasyoncu güçler” diyebiliriz. Bu iki yapının dışında ise partimiz HDP’nin, emek ve demokrasi güçlerinin yer aldığı bir üçüncü taraf vardır. Ülke siyasetindeki bu üçüncü taraf, gerçek demokrasiyi savunan güçleri ifade eder. Sistemin sorunlarına sistemsal çözümler önerir. Şekilsel değil gerçek değişimi savunur. Mevcut tekçi sistemin hegemonya krizine gerçek demokratik değişimi hedefleyen karşı-hegemonya projesini ve blokunu temsil eder. Bu blok, ezilenlerin gerçek değişim bloktur. Partimiz HDP’nin yer aldığı siyasetin bu üçüncü tarafını da “radikal güçler” olarak tarif edebiliriz. Gerçek demokratik sistemik değişimin ifadesi olan radikal blok, umudun adresidir.

Aslında bu üçlü yapı, modern siyasi jeo-kültürün Türkiye’de net bir biçimde açığa çıkmış olmasından başka bir şey değildir. Birkaç yıl önce aramızdan ayrılan büyük sosyal bilimci Immanuel Wallerstein de modern siyasetin muhafazakârlık, liberalizm ve radikalizm olmak üzere üçlü yapıdan oluştuğunu söylemişti. Bugün Türkiye’de yaşanan tam da budur. Modern siyasetin yapısal kompozisyonu Türkiye’de tekerrür etmektedir. Şiddetli bir hegemonya krizi yaşanırken ülkede bir tarafta statükocu-muhafazakâr yapı, bir tarafta restorasyoncu muhalefet ve diğer tarafta partimiz HDP’nin içerisinde olduğu gerçek değişim talep eden radikal blok vardır. Ve bizler gerçek demokrasi ve değişim taraftarlarını ifade eden radikalizmi, “Emek ve Özgürlük İttifakı” ile büyütme için yola çıkmış bulunuyoruz. Yani ezilenlerin ve emekçilerin gerçek demokrasi ve değişim cephesini en geniş biçimde inşa etmek için çalışıyoruz. Üçüncü tarafın ortak mücadele hattını kurma iradesi gösteriyoruz. Tarihsel-yapısal değişimlerin yaşandığı bir dönemden geçerken, ezilenlerin ortak mücadele birliğiyle sürece müdahale etme bilinciyle hareket ediyoruz. Türkiye’de siyasi saflaşmaların daha da berrak hale geldiği, sistemsal değişimlerin söz konusu olduğu bir dönemde halkların, ezilenlerin, kadınların, emekçilerin, gençlerin, ekolojistlerin ortak mücadele hattını en geniş şekilde oluşturmanın tarihsel bir sorumluluk ve zorunluluk olduğu bilinciyle sürece yaklaşıyoruz.

Halklarımız ne statükocu AKP-MHP iktidarı ve onun kirli müttefiklerine, ne de halklarımıza ve emekçilere gerçekte hiçbir şey vadetmeyen restorasyoncu muhalefete mecbur değildir. Ülke siyaseti sadece bu iki bloktan ibaret değildir. Halklarımız ve emekçiler çaresiz değildir. Bu iki bloktan birini seçmek zorunda değildir. Halklarımızın, ezilenlerin, kadınların, emekçilerin, gençlerin, ekolojistlerin gerçek demokratik değişim talepleri vardır. Bunu gerçekleştirebilecek olan ise üçüncü taraftır, HDP’dir, partimizin de içerisinde olduğu Emek ve Özgürlük İttifakı’dır. Emek ve Özgürlük İttifakı tek gerçek alternatiftir. Halklarımızın ve emekçilerin bundan başka çıkış yolu yoktur. Bu ittifak bu nedenle asla bir seçim ittifakı değildir. Kendisini seçimlerle sınırlamayan bir ortak mücadele hattıdır. Çünkü sadece seçimlerde bir araya gelen bir ittifak halkımızın sorunlarını kökten çözmekte yeterli olamaz. Demokratik kurucu iradeyi aktör haline getiremez. Bugünkü mevcut şartlarda, sürece şayet salt seçim üzerinden yaklaşıyorsa, bunun konjonktürün ciddiyetini anlamamakla eşdeğer olduğu ortadadır.

Süreç, toplumsal gerçekliğin tüm alanlarında gerçek ve yapısal çözüm projelerinin ortaya konmasını zorunlu kılan bir süreçtir. Ekonomi de bunların başında gelmektedir. Türkiye’deki üçlü politik yapılaşma pek çok alanda olduğu gibi ekonomi alanındaki bakışa ilişkin de ciddi

farklılıkları ifade etmektedir. Statükocu blokun, restorasyoncu muhalefetin ve gerçekten demokratik değişim isteyen üçüncü tarafın ekonomiye ilişkin duruşları arasındaki farklılık yapısal boyuttadır. HDP olarak her iki bloktan da başka bir ekonomi öneriyoruz. Demokratik Ekonomi yaklaşımını savunuyoruz. 24 Ocak Kararları'na kadar izi sürülebilecek olan ve türlü biçimleriyle pratiğe geçirilen neoliberalizmin ideolojik arka planının teorik eleştirisini gerçekleştirerek ekonominin de demokratikleştirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Tekellere, Emegın Sömürüsüne ve Doğanın Talanına Karşı Demokratik Ekonomi

Kapitalist piyasa ekonomisi, temelinde yer alan mülkiyet, üretim ve mübadele ilişkileriyle derin sınıfsal eşitsizlikler yaratır. Özellikle yaklaşık 40 yıldır farklı versiyonlarıyla da olsa cari olan kapitalist piyasa ekonomisinin neoliberalizm formu, bu eşitsizlikleri daha da derinleştiren bir performans sergilemiştir. Washington Konsensüsü'nden Post-Washington Konsensüsü'ne neoliberal paradigma, türlü pratikleriyle güvencesizlik yaratarak topluma karşı büyük bir saldırı hamlesi başlatmıştır. Tüm bu süreç dünya yüzeyinde ve Türkiye'de çeşitli düzey ve biçimlerde sermaye tekellerini daha da büyütmüş, emegın sömürsünü türlü güvencesizlik pratikleriyle katmerleştirmiş, doğanın talanı korkunç boyutlara varmıştır.

Bu saldırı kampanyasının en temel söylemi ise siyasal ve dolayısıyla kamusal olanın, “ekonomik” olan lehine itibarsızlaştırılmasıdır. Ekonomik olanı serbest piyasa ekonomisi ile eşitleyen bu rasyonalite, aynı şekilde siyasal-kamusal olanı da etkinsizlik, kayırmacılık, partizanlık vb. gibi pejoratif içeriklerle yüklemiştir. Buna göre, özellikle Keynesyen sosyal refah devleti uygulamaları ekonomide kamusal-devlet müdahalesini ve mülkiyetini yaygınlaştırarak ekonominin etkinsiz çalışmasına neden olmuş, bu da karlılık alanlarını emmiştir. “Doğası gereği” kötü olan siyasal-kamusal olan, “doğası gereği” iyi ve doğru çalışan serbest piyasayı ve ekonomik etkinlikleri bozmuştur. Oysa ekonomik alan yani serbest piyasa ekonomisi kendi haline bırakılırsa metafizik bir biçimde “denge”ye gelecek ve etkin bir biçimde çalışacaktır.

Bu nedenle neoliberal zihniyet, siyasal alan ile ekonomik alanın mutlak surette ayrıştırılmasını savunmuş, mümkünse siyaseti “idare” derekesine indirgeyerek basit bir teknik mekanizma haline getirmek istemiştir. İdeolojilerin ve ideolojik olanın kötülenmesi söylemleri eşliğinde siyasal olan itibarsızlaştırılarak “idare”ye dönüştürülmeye çalışılmıştır. Böylelikle neoliberal rasyonalite, başta özelleştirmeler marifetiyle kamusal-devlet mülkiyetine son verilmesi olmak üzere, ekonomide kamusal olan her şeyin derhal ekonomi dışına çıkarılması gerektiğini iddia etmiştir.

Kamusal Fayda Demokratik Ekonomi'nin Esasıdır

Neoliberal rasyonalitenin kamusal olanı hedef tahtasına oturtmasının arkasında rijit bir fayda kuramının var olduğundan söz etmek mümkün. “Birey vs. toplum” gibi bilindik bir toptancı karşıtlık anti-sosyolojisine yaslanan neoliberal akıl, kolektivizm olarak ifade ettiği toplumu savunan yaklaşımları birey karşıtı olarak konumlandırır. Toplumsal olanın kötülendiği, toplumun antitezi olarak sunulan “birey”in kutsandığı bir söyleme sahip çıkarılır. Bu yapılırken de kendinden menkul bir birey fetişizmi devreye sokulur. Hatırlanacağı üzere neoliberal agresyonun önemli simge isimlerinden Margaret Thatcher'ın kamusal-toplumsal olana yönelik öfkesi öylesine yüksekti ki, “toplum diye bir şey yoktur” diyebilmişti.

Aslında neoliberal toplum kurgusunun toplum ve birey arasında kurduğu bu mekanik zıtlık, toplumun atomize edilerek homo economicus soyutlamasıyla yeniden tanımlanan “bireylere” ayrıştırılmasından başka bir şey değildir. Neoliberalizmin toplum karşıtı birey imalatı sevdası, yurttaşların homo economicus olarak tanımlanarak müşteriye indirgenmesidir. Yurttaşların müşteriye dönüştürülmesi, her bir homo economicus’un bencil bireysel çıkarının peşinden koştuğu yok edici bir rekabetçi ahlaki da açığa çıkarmış olur.

Oysa çatışan bencil bireysel çıkarların aritmetik toplamından tüm toplumu kuşatacak, toplumsal iyiyi açığa çıkartacak bir kamusal fayda oluşmaz. Kamusal fayda, birbirine zıt bencil bireysel çıkar çatışmalarından değil, komünal-ortak iyiliğe yönelmiş dayanışma ahlakıyla mümkündür. Demokratik Ekonomi, bencil yok edici rekabet ahlakı yerine yurttaşların dayanışmacı ahlakına dayanır. Yurttaş yerine müşteriye geçirmek, “hak” yerine “kâr”ı geçirmektir. Yani mal ve hizmetlere müşterilerin erişebilmesi demektir. Dolayısıyla sadece parası olan yani müşteri olmayı başarabilenlerin değil ihtiyacı olanların faydalanabildiği bir ihtiyaçlar sistemi kurulmalıdır. Ortak iyiyeye ve doğruya, kamusal fayda merkezli bir ekonomi politik tercihle ulaşılabilir. Bu da Demokratik Ekonomi’dir.

Demokratik Ekonomi Kamusal-Topluluk Mülkiyeti Temelinde Yükselir

Mevcut ekonomik yapı ve işleyişin eşitsizlik yaratıyor olmasının mülkiyet, üretim, tüketim ve mübadele ilişkilerinden kaynaklandığı ortadadır. Buna karşılık kapitalizmin eşitsiz mülkiyet, üretim, tüketim ve mübadele ilişkilerinin toplumsal rıza yaratımı, bir avuç sermayedar sınıfının çıkarının ve faydasının tüm toplumun çıkarı ve faydasıyla özdeşleştirilmesi mistifikasyonu sağlandığını söylemek mümkün. Bir diğer deyişle, söz konusu yoksulluk ve güvencesizlik üreten eşitsizliklerin toplumsal kabulü esasen ayrıcalıklı bir kesimin faydasının sanki tüm toplumun yararınaymış, kamusal faydaymış gibi sunulması biçimindeki bir çıkar kuramına dayanarak gerçekleştirilir.

Ancak bu sistem, sadece bir avuç ayrıcalıklı kesimin yararına bir sistemdir. Oysa emeğiyle geçinen yurttaşların, işçilerin, köylülerin, çiftçilerin, kamu çalışanlarının ve esnafın, refahın eşitçe paylaşıldığı bir hayat sürmesi mümkündür. Bunun için yapılması gereken ekonominin yapısını ve önceliklerini değiştirmekten ibarettir. HDP olarak ekonomide tercihleri ve yapısal önceliklerini değiştirerek yeni bir mülkiyet, üretim, mübadele ve tüketim ilişkileri kurarak bunu gerçekleştirebileceğimizi savunuyoruz.

Mevcut sistemin eşitsizlikler yaratmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi de üretim araçlarının eşitsiz mülkiyet ilişkileriyle bir avuç kişide toplanmış olmasıdır. Bu nedenle Demokratik Ekonomi yaklaşımıyla yurttaşların temel ihtiyaçlarının kamusal ve tamamen ücretsiz bir biçimde karşılanabileceği bir ekonomi yaratmak nihai amacımızdır. Böyle bir nihai amaca ulaşmak için başlangıçta sağlık, eğitim, ısınma, su, elektrik, internet ve iletişim gibi temel ihtiyaçların tamamen kamusal kaynaklardan karşılanacağı yeni bir sistem kurulacaktır. Daha sonra barınma, ulaşım, temel beslenme giderleri gibi ihtiyaçların da bu kapsama alınarak kamusal ağırlığı olan bir ekonomi oluşturulacaktır. Sağlık, eğitim, ulaşım, iletişim, ısınma, temel beslenme giderleri, barınma gibi temel insani ihtiyaçların üretilmesinden yurttaşlara ulaştırılmasına değin tüm aşamalarda kamusal ve topluluk mülkiyeti söz konusu olacaktır. Böylelikle yurttaşların en temel insani gereksinimleri bir hak olarak karşılanacaktır. Bu alanlar

“serbest piyasa sistemi” mekanizmasının dışına çıkarılacak, sadece parası olanların erişebildiği ihtiyaçlar olmayacaktır.

İnsanca yaşayabilmek için en temel ihtiyaçlar olan sağlık, eğitim, ısınma, ulaşım, barınma, beslenme, iletişim gibi faaliyetlerde kamusal-topluluk mülkiyeti esas olmalıdır. Çünkü bu alanlar, insanca yaşayabilmenin asgari koşullarının sağlanmasına ilişkindir. Adına serbest piyasa ekonomisi denen sistemin insafına bırakılamaz. Serbest piyasa ekonomisinde müşteri olmak esastır. Yani ihtiyaç duyulan malların ve veya hizmetlere erişebilmek için fiyatının ödenmesi gerekir. Oysa Demokratik Ekonomi’de insanca bir yaşam sürebilmenin asgari gereksinimleri olan sağlık, eğitim, ulaşım, barınma, beslenme, iletişim gibi alanlarda müşteri değil yurttaş temelinde bir işleyişin geçerli olacaktır. Parası olanın faydalanabildiği müşterilik ilişkisi yerine sadece bu ülkenin yurttaşı olduğu için hak temelinde faydalanabildiği bir sistem kurulacaktır.

Demokratik Ekonomi Katılımcı ve Toplumsaldır

Şimdiye değin pek çok “kamucu” ekonomi deneyimi yaşandı ve hala yaşanıyor. Ne yazık ki bu deneyimler, çoğunlukla katı merkezîyetçi bir biçimde inşa edilen, toplumdan ve katılımcılıktan soyutlanmış bürokratik yöntemlerle hayata geçirilmeye çalışıldı. Kamusal faydanın kamucu bir ekonomi eliyle gerçekleştirilmesi meselesinde merkezi karar alıcılar öne çıktılar. Yurttaşların hayatlarını birebir etkileyen kararlarda yerel halkın söz, yetki ve karar sahibi olması yerine, onlar adına karar veren teknokratik akıl, yerelliği yutacak bir biçimde karar alma sürecini merkezileştirdi. Böylece bürokrasiyi ve devleti büyüten hiyerarşik ve katılımcı olmayan uygulamalar ortaya çıktı. HDP olarak bizlerin savunduğu Demokratik Ekonomi’nin tarihsel ve güncel deneyimlerden temel farkı ise adından da anlaşılacağı üzere demokratik ve katılımcı olmasıdır. Katılımcılığın temeline ise yerelliği koymasındır.

Altını çizmek gerekirse modern liberal sistem, demokrasiyi bilinçli bir ideolojik-politik hamleyle hep “siyaset” alanına havale ederek sıkıştırıp daralttı. Oysa Demokratik Ekonomi, demokrasinin hayatın tüm alanlarına doğru genişletilip derinleştirilmesi iddiasıyla uyumlu olacak bir biçimde, ekonominin demokrasiyle buluşmasını ifade eder. Ekonomiyle demokrasinin buluştuğu Demokratik Ekonomi’de, yerellik ve katılımcılık temel ilkedir. Yurttaşlar, üretim ve tüketim kooperatiflerinde, fabrikalarda, atölyelerde, tarlalarda, dükkânlarda, ofislerde, okullarda, hastanelerde yani tüm işyerlerinde konseyler aracılığıyla karar alma süreçlerine aktif bir biçimde katılırlar. Yurttaşlar kendi sahip oldukları, kendi topluluk mülkiyetlerinde olan iktisadi varlıkları kendileri yönetirler.

Çünkü, Demokratik Ekonomi, devlet aygıtlarını ve bürokrasiyi toplum aleyhine büyütüp güçlendiren tarihsel deneyimlerden farklı olarak demokrasinin derinleştirip yaygınlaştırılması yoluyla toplumu büyütüp güçlendirme hedefindedir. Sağlık, eğitim, ulaşım, barınma, beslenme, iletişim gibi temel ihtiyaç alanlarında kamusal-topluluk mülkiyetini esas aldığından mülkiyet topluma yayılmıştır. Topluluk mülkiyeti esas alındığından Demokratik Ekonomi’de temel insani ihtiyaçların giderilmesinde toplumun bizzat kendisi söz, yetki ve karar sahibidir. Yurttaşlar kendi temel ihtiyaçları hakkında kendileri söz sahibidirler.

Yine adına “kamucu ekonomi” denen pek çok deneyim, kamusal fayda kılıfıyla esasen belirli sermaye gruplarına kaynak ve ucuz girdi temin etmek için kullanılan bir mekanizma

yaratmışlardır. Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) olarak adlandırılan iktisadi kuruluşlar, toplumun temel ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla faaliyet göstereceğine, bu kez “kamucu” kılıkla devlet ve iktidar sahiplerinin kamu bürokrasisi marifetiyle çoğunlukla yine belirli dar sermaye gruplarının çıkarları için faaliyet göstermiştir. Demokratik Ekonomi’de ise kamusal mülkiyet yerel yönetimler, kooperatifler ve merkezi idare olmak üzere heterarşik bir biçimde üç düzeyde söz konusu olacağından belirli sermaye gruplarına değil halka hizmet edecektir. Topluma ait olanlar toplum yararına, kamusal fayda için faaliyet gösterecektir.

Demokratik Ekonomi, Asıl Şimdi!

Kamusal fayda temelinde, toplum yararına çalışan ekonomi pratikleri için oldukça elverişli bir tarihsel aralıktayız. Yeni ve demokratik karaktere sahip bir ekonomi modeli için şartlar son derece uygundur. Ekonomide kamusalıcı yönleri de olan farklı arayışların zemin kazandığı bir dönemden geçiyoruz. HDP olarak bu arayışların demokratik alternatifini yaratmak için müdahale ediyoruz.

Dünya kapitalist sistemi de uzun zamandır ciddi bir arayış içerisinde. Bu arayışın en temel sorunsalı da kamunun rolü üzerine odaklanmış durumda. Filmi biraz daha geriye saracak olursak, Washington Uzlaşması’nın agresif neoliberalizmi istenen sonuçları vermeyince dünya kapitalist sistemi, neoliberalizmde tadilatlarla girişmişti. Sistemin tekrar işler bir hale gelebilmesi için kamunun düzenleyici ve meşrulaştırıcı rolünü tekrar sisteme davet eden Post-Washington Uzlaşması olarak ifade edilen revize bir neoliberalizm devreye sokulmuştu. Ardından 2008’de ABD’de mortgage kredileriyle başlayan kriz dünya kapitalist sistemini sarmıştı. Kriz patlak verince ekonomide kamunun-devletin rolüne ilişkin tartışmalar yeniden şiddetlenmişti. Ancak kriz sadece belirli geçici önlemlerle ötelenmişti.

Esasen dünya kapitalist sisteminin krizi ağırlaşarak devam ediyor. Dahası, kapitalist sistemin 2008 Krizi’yle artan yalpalama süreci, Dünya Sağlık Örgütü’nün 11 Mart 2020’de ilan ettiği Covid-19 pandemisiyle farklı boyutlar kazandı. Hatırlatmak gerekirse pandemiyle birlikte sermaye ve iktidar tekellerinin simge kuruluşlarından biri olan Davos’un kurucu başkanı Klaus Schwab da neoliberalizmin artık bittiğini söylemişti. Hatta sadece durum tespitiyle yetinmemiş, sistemin tümünden radikal değişikliklere tabi tutulmasını öneren The Great Reset gibi sistemik bir hamlenin teorisyenliğine de soyunmuştu. Ancak bu gibi girişimler emeğiyle geçinenlerin, işçilerin, köylülerin, kadınların, doğanın, halkların yararına hiçbir şey içermeyen, sistemi restore etmeye çalışan yeni hegemonya projelerinden başka bir şey değildir. Majör politikanın tekrar sahneye çıktığı, arayışların arttığı bu tarihsel aralıkta ekonominin yapısı da tekrardan önemli bir tartışma alanı olarak öne çıkıyor. Tam da böylesi bir dönemde karşı hegemonya atağının başka bir düzeydeki parçası olarak toplum lehine, kamusal fayda temelinde demokratik bir ekonominin gündemleşmesi hayati önemdedir. Partimiz HDP bu bilinçle tekel karlarına ve bir avuç sermayenin çıkarlarına dayanan mevcut sömürücü ekonomi yaklaşımına karşı yurttaşların geçim ekonomisi temelindeki katılımcı bir ekonomi modeli olan Demokratik Ekonomi’yi savunur.

HDP BÜTÇESİ: HALKIN VE ÇÖZÜMÜN BÜTÇESİ İÇİN HAZIRIZ!

Bütçeler siyasal iktidarlara, yapacağı harcamalar ve toplayacağı vergi gelirleri açısından yasallık-meşruiyet kazandıran metinlerdir. Ayrıca egemen sınıfların en önemli ekonomi ve maliye politikası ve sermaye ve servetin yeniden üretimi ve gelirin yeniden bölüşümünün aracı olarak işlev görürler. Ayrıca ülkedeki rejimin ve siyasal iktidarların demokratik ve sosyal hak ve özgürlükler konusundaki duruşunun en önemli göstergesi yine bütçe metinleridir. Bu sebeple bütçe tercihleri temelde sınıf tercihlerini gösterir bu sebeple de sınıflar mücadelesinin özgün bir alanını teşkil eder.

2002 yılından bu yana bütçe yapan AKP, Türkiye’de toplumsal kesimlerin sorunlarını derinleştirmiştir. Hemen her bütçesinde temel kalemler sermayeye kaynak transferi, faiz ödemeleri, şiddet ve güvenlik harcamaları olmuştur. Bunlara ek olarak bütçe lüks, israf ve şatafatın kaynak merkezi haline getirilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yüzyıllık hikayesinin tamamlanacağı 2023 yılında gerçekleştirilecek seçimlerle, bütçe yapma yetkisinin partimizin yönetiminde olduğu bir denkleme geçmesi durumunda ilk bütçe kanunundan başlayarak toplumsal kesimlerin kronikleşmiş ve güncel sorunlarını çözmeye hazırız!

Bütçe Hakkını Esas Alan Bütçe Yapmak Demokrasi Ve Barışın Temelini Kurmaktır.

1215 yılında Britanya’da Kral ile yerelin temsilcileri arasında imzalanan Magna Carta Anlaşması ile ilk kez kralın vergi toplama ve harcama yetkileri kısıtlandı. Çünkü toplanan vergilerin çoğu krala giderken, azı yerel egemenlerde kalıyordu. Bu yerel egemenler vergi gelirlerini artırmak için daha fazla vergi salmaya kalktıklarında ise vergi yükü altında bunalmış olan halkla karşı karşıya kalıyordu. Magna Carta vergileri kontrol ederek dolaylı bir biçimde de olsa kralın savaş çıkartma yetkilerini de kısıtladığından barışın da ilk belgelerinden biri sayılmaktadır. Çünkü barış daha fazla vergiye olan ihtiyacı azaltmaktadır. Bu bağlamda bütçe hakkına sahip çıkmak sadece demokrasiye değil, barışa da sahip çıkmaktır. Bu sebeple bütçe yapma hakkı, savaş politikalarına hayır demek ve barışın temellerini kurmanın ön koşulunu oluşturmaktadır.

Bütçeler, yönetenle yönetilen arasındaki karşılıklı yetki ve sorumluluk ilişkisinin en önemli unsurlarından birisidir. Bütçe, mali, ekonomik, teknik bir süreç olmakla birlikte sosyolojik ve siyasi yönleriyle de ele alınması gereken bir kavramdır. Yaşadığımız topraklarda ise Tanzimat Dönemi’nde "Muvazene-i Umumiye Layihası"nda bulunan bütçe kavramı Cumhuriyet Dönemi’nde 1924 yılında 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu’nda yer almıştır. İktidarlar değişse de bütçe şeffaflık, hesap verilebilirlik, objektiflik, yönetim, performans ölçümü ve etkinliği gibi kavramlarla ele alınmıştır. Nihayetinde, bütçe hakkı 2004 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nda net bir zemine oturtulmuştur.

AKP iktidarı boyunca, 2001 krizi sonrası meclisin bütçeye müdahalesi başlarda “teknokratik” akılla kısıtlanmış, sonrasında ise tam anlamıyla denetimsizlik hüküm sürmeye başlamıştır. 2016 Ağustos’unda kurulan Türkiye Varlık Fonu bu denetimsizliğin en büyük kırılması olmuştur.

Denetimsizliğin en büyük yansımalarından bir diğeri de hem niteliksel hem niceliksel anlamda kısıtlı olmakla birlikte hala denetlediği kurumlara dair temel bulguları sunan Sayıştay denetim raporlarının akabinde kamu denetim ve yaptırımlarının uygulanmamasıdır.

Son olarak, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte, parlamentonun bütçe yapma hakkının tamamen elinden alındığının altını çizmek gerekmektedir. Merkezi Bütçeler Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na hazırlanmaktadır. Önce TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda sonra da TBMM Genel Kurulu'nda görüşülen ve çoğunlukla virgüli değiştirilmeyen bu bütçelerin onaylanmasında bir prosedürel demokrasi oyunu sergilenmekte, Meclis denetim ve yasama yetkilerinden mahrum bırakılmış sadece usulün yerine getirildiği bir onay mercii haline dönüştürülmek istenmektedir. Saymakla bitmeyecek bu denetimsizlik ve cezasızlık örnekleri nihayetinde geldiğimiz noktada başta bahsettiğimiz şeffaflık, hesap verilebilirlik, objektiflik, etki ölçme değerlendirme gibi temel prensiplerin yok sayılmasının ve aksinin inşasının kurumsallaşması olmuştur.

Demokrasi kavramı, toplumsal ve siyasal dönüşüm süreçlerinin etkisiyle bir yönetim biçimi olarak devletin meşruiyetini ve şeklen demokratik yönetimini değil; yurttaşların her alanda ve biçimde demokratik katılımının arttırılmasını kapsayan hale gelmiştir. Bu bağlamda, HDP'nin bütçe hakkı tanımını da halkın parlamentoya vergi ve diğer yollarla kamu kaynaklarını kullanarak kaynak yaratması ve geri dağıtması yetkisini devretmesi ile birlikte halkın da bu bütçenin oluşturulması ve dağıtılma süreçlerinde etkin katılımını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, Partimiz, halkın bütçe kaynakların nasıl, kimden, ne kadar, hangi oranda ve miktarda alındığını ve bu yaratılan kamu kaynaklarının niçin, nasıl, nereye, ne oranda ve ne şartla harcandığını sorgulama ve bilme hakkını, ve hatta bu bütçe süreçlerine demokratik kitle örgütleri, meslek örgütleri, sivil toplum örgütleri ve aktif vatandaşlar olarak katılıp katkı sunma hakkını savunmaktadır.

Bu yaklaşım esas alınarak HDP'yle birlikte;

- Mevcut bütçe süreçlerinin ve politikalarının demokratik katılımcı bir anlayışla halkın bütçe hakkını teslim ederek yenilenmesi gerçekleşecek. Bunun için bütçenin sadece kısıtlı bir uzman kesimin anlayabileceği şekilde oluşturulduğu teknik yapıdan, daha anlaşılır ve açık hale getirilmesi ve yurttaşların bütçe üzerinde daha çok söz sahibi olması için bütçe hazırlık süreçlerinde bilgilendirme, ihtiyaç analizi ve etki değerlendirme çalışmalarının yapılacaktır.

Bu şekilde bütçe hakkının gerçek sahibi olan halkın bütçe süreçlerinde aktif özneler olarak demokratik katılımları mümkün olacaktır. Bütçenin oluşmasında kaynak sunan ve/veya bütçenin dağıtılmasında gözetilmesi gereken herkes yani tüm yurttaşların bütçe hakkını savunmak esas olmalıdır.

Demokratik Ekonomiye Esas Alan Bütçe

Demokratik ekonomi 'radikal demokrasi' programının ekonomik alandaki tamamlayıcısıdır.

Doğadaki sınırlı iktisadi kaynakların ve varlıklarımızın gerçek anlamda etkin ve verimli kullanımı, emekten yana adaletli bir gelir bölüşümü, doğa ile uyumlu kalkınma ve büyüme,

toplumsal cinsiyet eşitliği, farklı kimliklerin eşitliğinin sağlanması ve eşit yurttaşlığın tesisi, çocukların korunması ve engelliliğin ortadan kaldırılması amacına sahiptir.

Demokratik katılımcı ekonomi, üreticilerin üretici meclislerinde, tüketicilerin tüketici meclislerinde örgütlendiği, kaynak tahsisinde yerelden özyönetimci planlamanın esas alındığı, her faaliyetin bilimsel temelde etkinliğinin ve sosyal maliyetinin hesaplandığı ve kararların böyle verildiği, bu nedenle daha verimli olan, gelirin adaletli bölüştürüldüğü, kolektif/müşterek/ortak mülkiyet temelinde şekillenen bir ayağı bu toplumda bir ayağı gelecek toplum tasarımızda olan bir geçiş programıdır.

Demokratik işçi, çiftçi, tüketici/dağıtıcı kooperatifleri/komünleri biçimindeki örgütlenmeler bu programın en belirgin araçlarıdır. Bu sebeple bütçe önerimizin omurgası esas olarak demokratik katılımcı ekonomi perspektifi ile şekillenmektedir.

Bu sebeple HDP, yerelden başlayarak, yerelin ihtiyaçlarını temel alan, öz yönetimci, demokratik tüm üretici ve tüketici derneklerini desteklemekte, kooperatiflerin, derneklerin ve sendikaların önemine bir kez daha işaret etmektedir. İktidar olduğu yerelerde de demokratik katılımcı ekonomi programı çerçevesinde gerekli örgütsel ve politik çalışmaları gerçekleştirecektir. Ayrıca mecliste demokratik ekonomi temelli mevzuat çalışmalarına da hız vermektedir.

Hazine Garantili Ödemeler ve Kamu-Özel İşbirliği Modeline Karşı Bütçe

Oysa Türkiye'deki ekonomi politik akıl, sermayeye fayda sağlayacak şekilde merkezîyetçi, halkın müdahalesine kapalı, yukardan bir biçimde kendini konumlandırmıştır. Bu yaklaşım KÖİ ve Hazine Garanti Ödemelerinde olduğu gibi neredeyse ekonomiye ilişkin bütün tercihlerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son zamanlarda iktidarın ekonomiye yönelik tercihleri ülkeyi derin bir iktisadi krizin içerisine sürüklemiş, bir yanda yurttaşlar giderek yoksullaşırken diğer yandan sermaye sahipleri ve iktidarın iktisadi koruması altında bulunan yandaşlar devasa kârlar ile hesap cüzdanlarını şişirmişlerdir. AKP iktidarı Türkiye'de yatırım yapma şeklini büyük bir rant sistemine dönüştürmüştür. Öyle ki maliyeti 10 TL olan mal ve hizmeti 20 TL'ye mal edip aradaki 10 TL'yi yandaş müteahhitleri ile bölüşme, bu bölüşüm ile medya üzerinde tahakküm kurma, seçim çalışmaları yürütme, siyasi partiye teslim olmuş bir bürokrasi anlayışını sürdürme aracı olarak kullanılmaktadır. Ortada "devasa projeler yapıyoruz" söyleminin gölgesinde yürütülen büyük bir bölüşüm ve çıkar mekanizması bulunmaktadır.

Örneğin Sayıştay raporlarından çıkan sonuçlara göre Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile yapılan 4 otoyol, bir tünel ve 3 köprünün toplam maliyeti 22 milyar 215 milyon 713 bin dolar olarak hesaplanmıştır. Aynı projelere kamuya devredilinceye kadar, 59 milyar 747 milyon 817 bin dolarlık geçiş garantisi verilirken ortaya çıkan sonuç devlet kaynaklarıyla 22,2 milyar dolara mal olacak 8 proje için hazineden 37,5 milyar dolar daha fazla para çıkması gerçeğidir. Sayıştay raporlarına göre 8 projenin yüzde 169 daha pahalı olduğu görülürken, söz konusu ödenen tutar ile 8 yerine yaklaşık 24 otoyol, köprü ve tünel inşa edilebilirdi.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi iktidarın muradı büyük projeleri hayata geçirip Türkiye halklarının yaşamlarını kolaylaştırmak değil, hazineyi yok etme pahasına yandaşlarını ihya etmek ve kendi sermaye rejimini sürdürmektir.

2023 yılı Bütçe Kanun Teklifinde belirtildiği üzere, şehir hastanelerine 2023 yılı için 18 milyar 954 milyon lira hizmet bedeli, 27 milyar 684 milyon lira kira bedeli olmak üzere toplam 46 milyar 638 milyon lira ödeme yapılacak; yine 2023 yılında köprü, otoyol ve tünellerin işletilmesine ve müteahhitlik firmalarına 53 milyar 650 milyon lira garanti ödemesi yapılacaktır. Görüldüğü üzere iktidar ülke kaynaklarını/vergilerini üretken, istihdamı arttıran yatırımlar yerine yandaş firmalara, uzun vadeli ve dolara endeksli garanti ödemeleriyle ihaleler vererek heba etmeyi tercih etmiş ve hala bu ve benzeri tercihlerde bulunmaya yönünde ısrar etmektedir. Ayrıca garanti ödemesi kapsamında yapılan projelerin sözleşme kapsamı iktidar tarafından 'ticari sır' gerekçe gösterilerek kamuoyuna açıklanmamaktadır. Sözleşme bedelleri halkın ödediği vergilerle ve kamu kaynaklarıyla bedelleri ödenen bu projelerin 'ticari sır' kapsamında olması demokratik teamüller açısından da kabul edilebilir değildir.

Halkların Demokratik Partisi Hazine Garantili Ödemeler, Kamu-Özel İşbirliği Ödemeleri ve Yap-İşlet-Devret Modeline karşı Demokratik Ekonomiye Esas Alan Bütçe'yi savunmaktadır.

Türkiye hazinesinden iktidara doğru çizilen bu rant yolunun ortadan kaldırılması için;

- Kamu özel iş birliği projelerine giden garanti ödemeleri durdurulacak.
- Kamu özel iş birliği projeleri ile yapılan köprü, otoyol ve şehir hastaneleri projeleri kamulaştırılacak.
- Türkiye Varlık Fonu kaldırılacak ve kamu kuruluşlarının denetimleri tam ve etkin bir şekilde yapılacak.
- Kamu İhaleleri şeffaf bir şekilde yapılacak.

Adaletli Vergi Düzeni Getiren Bütçe

Vergi, devletin ekonomik birimlerden siyasi cebirle karşılıksız olarak aldığı para ve para şeklindeki ödemeler olarak tanımlanır. Vergi oranlarının ve miktarlarının ne olacağı ve bunun hangi toplumsal kesimlerden alınacağı iktidarların sınıfsal tercihlerine bağlıdır. Literatürde vergi yapısı kavramı, merkezi yönetim tarafından toplanan vergi toplamı içerisinde dolaylı ve dolaysız vergilerin oranlarının ne olduğunu ifade eder. Vergilerin dolaylı ve dolaysız yapısı ise ekonomide kayıt dışılığın büyüklüğünü, vergiye karşı mükellef tepkilerini, gelirlerin ve servetin adil dağılımını, tüketim ve üretimin yapısını, karlılık oranları gibi birçok faktörü çok yakından ilgilendirir. Vergi yapısından hareketle Türkiye'nin bulunduğu grubu tanımlamak gerekirse, dolaylı vergilerin oransal olarak toplam vergiler içerisindeki payı yüzde 60-65 civarındadır.

İktidar, dolaylı vergileri 'enflasyonu mücadele etmek' içinde kullanmaya çalışırken bir taraftan da ekonomide adaletin göstergesi niteliğinde olan gelir dağılımını bozmaktadır. Türkiye'de vergi gelirlerini artırmak, vergi yükünün dağılımında adaleti ve herkesin vergiye katılımını sağlamak için vergi tabanını genişletmek, az kazananlardan az çok kazananlara çok vergi alınması politikalarını hayata geçirmek, mali yükümlülükleri katlanabilir, üretim, istihdam ve ihracatı artırıcı bir noktaya getirmek zaruriyet taşımaktadır. Bunun için HDP'yle birlikte;

- Vergi sistemi; Vergi adaletinin sağlanacağı, kazançta göre artan oranlı, yüksek karların, servetlerin vergilendirileceği bir nitelik taşıyacak. Vergi sadece mali amacı değil ekonomik, sosyal ve siyasi amaçların da gerçekleştirilmesine de uygun olacak,

- Vergi kanunları ve mevzuatlar adaleti sağlamaya yönelik olarak basit, sade ve anlaşılır metinler haline getirilecek. Kanunlar çağdaş hukuk normlarına uygun, mükellef haklarına saygılı, vergi tabanını genişleten ve kayıt dışı ekonomiyle mücadele eden bir nitelik taşıyacak,
- Türkiye’de vergi adaletini bozan temel olaylardan birisi de kayıt dışı ekonomidir. Kayıt dışı ekonomi vergi adaletini bozmaktadır. Ücretli çalışanlardan stopaj usulüyle kesinti yapılırken ticari ve farklı kazanç kalemlerinden yüksek gelir elde edenler kayıt dışılığa kaçarak daha az vergi ödemekte veya hiç vergi ödememektedirler. Bu anlamda kayıt dışılıkla mücadele ederek herkesin kazancı oranında vergilendirilmesini sağlayacağız,
- Yalnızca sermaye sınıfına hizmet eden vergi muafiyet ve istisna kalemlerini kaldırılacağız,
- Yoksulluk sınırı Dünya Sağlık Örgütünün günlük kalori ihtiyacı ve BM İnsan Gelişme Endeksi baz alınarak hesaplanıp, bunun altında kalan vatandaşların gıda, sağlık, barınma, giyim, eğitim ve kültür giderlerini vergiden muaf tutacağız,
- Dolaylı vergilerin toplam vergiler içerisindeki oranını düşüreceğiz,
- Gelir vergisi oranları yeniden düzenleyecek çok kazananlardan çok az kazananlara az vergi alacağız,
- Kamu İhale Kanunu’nu yeniden düzenleyecek ve kanuna aykırı her türlü uygulamayı ceza kapsamına alacağız,
- TÜİK’in bağımsızlığını sağlayacak, iktidarın isteklerine dönük veri üretimi yaklaşımına son vereceğiz. Enflasyon hesap sepetinin hane halklarının temel tüketim ürünlerinden oluşacak şekilde yeniden düzenleyecek, ücretli çalışanlar için ‘halkın gerçek enflasyonunu’ hesaplayarak yoksulların ceplerindeki paraya ‘rakam hileleriyle’ el koymayacağız,
- Temel gıdadaki vergileri kaldıracağız,
- Vergi cennetlerine para kaçırılmasını engelleyecek yalnızca sermayeye hizmet eden vergi barışı uygulamalarına son vereceğiz,
- Kamu harcamalarında şeffaflık ve hesap verilebilirliği sağlayacağız,
- Rant gelirlerini vergilendireceğiz,
- Vergi adaletini bozan ve gelir dağılımı adaletini olumsuz etkileyen vergi aflarına son vereceğiz. Vergi affının zaruri olduğu hallerde, rasyonel temelde ve düzenli vergi ödeyen mükellefi cezalandırmayan bir şekilde yapacağız.

Adil Gelir Dağılımını Esas Alan Bütçe

2023 yılı Türkiye halklarının zihninde AKP iktidarının gerçeklikten uzak vaatleri ile hatırlanmakta ve bugün derin bir ekonomik krizin gölgesinde açlık, yoksulluk, gelir adaletsizliği ile hatırlanacak bir seyirde ilerlemektedir. Bilindiği üzere AKP iktidarı 2013 yılında açıkladığı 10. Kalkınma Planı’nda 2023 hedeflerinde GSYH’nin 2023 yılında 2 Trilyon dolara çıkacağını, kişi başına düşen milli gelirin ise 25 bin dolara yükseleceğini vadetmişti. 8 Temmuz 2019’da ise TBMM’ye sunulan 11. Kalkınma Planı’nda ise 2023 GSYH hedefleri yarı yarıya düşürülerek 1,08 Trilyon dolara, kişi başına düşen milli gelir hedefini ise 12 bin 244 dolar olarak revize etmişti. Aradan geçen 3 yıllık süre içerisinde ise söz konusu son kalkınma

planı hedefleri de tutturulamamış, saray ve yandaşları zenginleşirken Türkiye halkları büyük bir yoksulluk ve sefaletle mahkûm edilmiştir. Bugün Türkiye’de GSYH 815 milyar dolar, kişi başına düşen milli gelir ise yalnızca 9,500 dolar olmuştur.

Her ne kadar kişi başına düşen milli gelir 9500 dolar yani yıllık yaklaşık 175 bin 500 TL olsa da Türkiye’de istihdamda bulunan emekçilerin büyük bir kısmı asgari ücret düzeyinde çalışmaktadır. Asgari ücretin aylık 5 bin 500 TL olduğu göz önüne alındığında yıllık toplam tutarın 66 bin TL olduğu ve gelir adaletsizliği makasının sermaye lehine ne denli açıldığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de emekçilerin yüzde 44’ü asgari ücret koşullarında çalışmaktadır. Bunun yanı sıra asgari ücret altında ve kayıt dışı bir şekilde çalışan milyonlarca emekçinin olduğu bilinmektedir. Bu veriler bize kişi başına düşen milli gelirin gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Kaldı ki TÜİK’in yaptığı son açıklamada emeğin GSYH’den aldığı pay 2020 yılında yüzde 36,8’den yüzde 25,4’e düştüğü belirtilmiştir.

Ayrıca, 2022 Dünya Eşitsizlik Raporu verilerine göre Türkiye’de yıllık gelir açısından en yüksek gelire sahip yüzde 10’luk kesim, en düşük gelire sahip %50’lik kesimden 23 kat fazla kazanmaktadır. Bu iki gelir grubu arasındaki makasın ise 2002-2007 yıllarında düşmesinin ardından, 2018-2022 yılları arasında yine 20 katın üzerine çıkmıştır. 2023 yılına girerken böylesine vahim bir tabloya maruz bırakılan Türkiye halklarının adil, eşit ve insan onuruna yaraşır bir bütçe hakkı hiç şüphesiz gerekli ve zorunlu bir hale gelmiştir.

Halkların Demokratik Partisi olarak adil gelir dağılımını esas alan bir bütçe anlayışını öneriyoruz. Bu sebeple;

- Türkiye’de asgari ücretle çalışan emekçi sayısı azami yüzde 10 olacaktır.
- Kayıt dışı ve güvencesiz çalışma şartları ortadan kaldırılarak insan onuruna yaraşır bir gelirle çalışma koşulları tesis edilecektir.
- Asgari Ücret, 2023 yılı için en az 12 bin 500 TL olacaktır.
- Gelir dağılımında adaleti sağlamak amacıyla sosyo-ekonomik politikalar devreye sokulacaktır.
- Toplumun alt gelir gruplarının gelirini arttırmak amacıyla bütçeden pay ayrılacaktır.
- Gelir dağılımındaki adaletin sağlanması amacıyla alt gelir gruplarının üzerindeki vergi yükünü azaltacak politikalar devreye sokulacaktır.

Küresel ve Bölgesel Barışı Esas Alan Bütçe

Genel olarak Dışişleri Bakanlığı, özellikle cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte neredeyse bütün diplomatik faaliyetler iktidarın geleceği ve çıkarı esas alınarak yürütülmektedir. Yurtdışına gönderilen partili büyükelçiler, partili fahri konsololar ve partili ticaret ataşeleri gibi kamu hizmeti olan ve kariyer diplomat birikimi gerektiren kritik alanlara AKP içinden atamalar yapılarak ülkenin dış politika kadrolarının profili, vasatın altına düşürülmektedir. Devlet başkanları ile yapılan görüşmelere bakanlık dışından şahsi yakınlık içindeki tercümanlar getirilerek bu kritik görüşmeler devletin resmi kayıtlarına girememektedir. Özellikle Arap devlet liderleri ile kurulan şahsi ilişkiler sonucu özellikle seçimler öncesinde

seçim kampanyasının finansmanı anlamını taşıyan döviz girişlerinin sağlanmasının hangi pazarlıklar sonrasında gerçekleştiği de kamuoyundan saklanmaktadır.

Çözüm sürecinin sona erdiği 2015 yılından itibaren AKP-MHP ittifakının dış politikası, Kürt karşıtlığı merkeze oturtularak belirlenmektedir. Diğer yandan, özellikle “Arap Baharı” sonrasında Ortadoğu’da siyasal İslamcılığın ve Sünni mezhepçiliğın ana damarlarından biri haline gelen İhvan Hareketi’nin sponsorluğunu yine AKP-MHP Hükümeti üstlenmişti. Suriye İç Savaşındaki çeteleri İhvan hareketine kanalize eden bu iktidar, nihayetinde Suriye’deki Kürtlerin IŞİD karşısında büyük bedeller ödeyerek elde ettiği meşru iradesini ortadan kaldırmak üzere cihatçı çetelerle saldırılar gerçekleştirmiştir. Demografik yapının değiştirilmesinden gasp, tecavüz ve cinayetlere varan sayısız insanlık suçları ÖSO adı altındaki çeteler tarafından işlendi ve halen sistematik biçimde suç işlenmeye devam edilmektedir. Geline aşamada yeni işgal gerekçeleri çıkarmak adına Taksim saldırısı gibi kirli senaryolar kurgulanmaktadır. Halen aynı görevdeki yerini koruyan MİT Başkanı Hakan Fidan’ın 2014 yılında “Suriye’ye 4 adam gönderir, oradan Türkiye’ye 8 füze attırıp savaş gerekçesi üretirim.” şeklindeki ses kaydı, bu yeni senaryonun failleri konusundaki ipucunu ortaya koymaktadır.

AKP-MHP ittifakı, Kuzey Doğu Suriye’ye karşı saldırıların onayını almak için Rusya ve ABD ile ahlaki sınırları ortadan kaldıran pazarlıklar içine girmeye devam etmektedir. Her operasyon için alınan “yeşil ışık” karşılığında kaç milyar dolarlık anlaşmanın yapıldığını ve bu ülkenin kaynaklarının hangi silahlanma lobilerine ipotek edildiğini sormanın bile “suç” gibi gösterildiği bir istibdat dönemine girilmiştir.

Türkiye’de demokratik değerleri ve demokratik işleyişi güçlendirecek AB uyum süreci, Çözüm sürecinin sona erdiği 2015’ten itibaren durmuştu. Kürtlerle mücadele bahanesiyle ülkeyi tek adam rejimine dönüştüren referandum ile AB’ye uyum bağlamında Türkiye’nin demokrasi skalası 2002’nin de gerisine düşmüş, postmodern siyasal İslamcı bir darbe dinamiği devreye girmiştir. Kayyımlardan, adam kayırmalara, milyarlarca dolarlık yolsuzluklardan yasa dışı sermaye transferine kadar çok büyük ölçekte “vatana ihanet” kapsamına alınabilecek iddialar kanıtlarıyla birlikte kamuoyuna yansıdığı halde zapt-u rapt altına alınmış yargı sistemi nedeniyle soruşturma konusu bile yapılamamıştır. Dünya Adalet Projesi’nin (WJP) yayımladığı, 2022 Hukukun Üstünlüğü Endeksi’ne göre ülkelerin hukukun üstünlüğüne bağlılıklarının ölçüldüğü raporda Türkiye, 140 ülke arasında 116’ncı, kendi bölgesinde ise en son sırada yer aldı. Türkiye’ye, Güney Avrupa ve Orta Asya bölgesinde yer verildi. Bu grupta, hukukun üstünlüğü sıralamasında Gürcistan ilk sırayı aldı. Onu Kosova, Kuzey Makedonya, Kazakistan, Moldova, Bosna-Hersek ve Ukrayna izledi. Türkiye ise, Sırbistan, Arnavutluk, Belarus, Kırgızistan ve Rusya’dan sonra, en son sırada yer buldu. Küresel çapta referans alınan bu raporlarda Türkiye’nin son derece kötü konumu ile ülkenin “prestiji” daha iyi anlaşılabilir.

Çok açıktır ki, AKP-MHP koalisyonunun ülkeyi parti-devlet haline getirmeyi hedefleyen öncelikleri ile AB uyum kriterleri tam anlamıyla zıttır. Bağımsız yargıdan ifade özgürlüğüne, şeffaflık-hesap verebilirlik kriterlerinden insan haklarına kadar tüm alanlarda AKP-MHP iktidarı ülkeyi İran ile Kuzey Kore arası bir yönetim modeline entegre etmeye çalışmaktadır. Cumhurbaşkanı’na hakaret davalarının sayısının 45.000’i geçtiği ve her geçen gün bu davalara yenilerinin eklendiği dikkate alındığında ülke geneline dayatılan korku ve istibdat

politikalarının toplumsal bir dirençle karşılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’yi iktidarın çıkarı için dönüştürme girişimlerinin sona ereceği ve bu karanlık gidişatın aydınlığa çıkacağı umudu, tüm olumsuzluklara rağmen gücünü korumaktadır.

Mezhepçi ve Kürt karşıtı bir dış politikanın nihayetinde iflasa sürükleneceği açıktır. Nitekim Libya’da ve Mısır’da saldırgan dış politika çökmüş ve sahada destekledikleri İhvacılar tasfiye olmuştur. Libya’da İhvacıların büyük oranda denklem dışında kaldığı yeni bir mutabakat hükümeti kurulmuş, Mısır’da “Mursi’nin katili” ve Rabia işaretinin kaynağı olan Sisi düşmanlığı da iflas etmiş ve Sisi ile diyalog kuran herkesi “düşman” olarak tanımlayan hükümet lideri Erdoğan, Kasım 2022 itibariyle Sisi ile Katar’da el sıkışmıştır. Aynı şekilde “Katil Esed” dediği ve Şam Emevi Camii’nde namaz kılma vaadinde bulunan Erdoğan ve hükümeti, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad’a da boyun eğmek zorunda kalmıştır. Milyarlarca dolar ekonomik zarara, yüz binlerce ölüme ve milyonlarca göçmene mal olan mezhepçi ve Kürt karşıtı Suriye Politikası da büyük ölçüde iflas etmiştir. IŞİD’ten ve El-Kaide’den bozma on binlerce cihatçı çete Türkiye’nin elinde pimi çekilmiş bir bombaya dönüşmüştür. İktidarın manipüle etmeye çalışmasına rağmen ÖSO ve IŞİD bağlantıları ortaya çıkan Taksim’deki terör saldırısı da bunun en net kanıtıdır.

Çok açıktır ki, baskıcı ve otoriter yönetim anlayışı dış politikayı da militarize etmektedir. Libya’da, Suriye’de, Doğu Akdeniz’de ve Kafkasya’da olduğu gibi asker postalmı diplomasinin önüne koyan bu agresif dış politika Türkiye içindeki siyasi denklemi ve özellikle de muhalefeti dizayn etmek üzere tasarlanmıştır. Muhalefeti “yerlilik ve millîlik” şovenist söylemi üzerinden gerektiğinde kuyruğuna dizecek ve böylece seçim sürecine avantajlı girecek bir siyasal ortam geliştirilmiştir. Dolayısıyla bir nevi “tabu” haline getirilen dış politika yaklaşımları bölgesel sorunlarda çözümsüzlüğün kaynağı haline gelmiştir. Çözümün yerine, sorunun bir tarafı haline getiren dış politika yaklaşımı Doğu Akdeniz’de olduğu gibi Türkiye’yi bölgesinde yalnızlaştırmaktadır.

Türkiye’nin bölgesel ve küresel istikrar unsuru olabilmesi için diplomasi kanallarını asker postalmının önüne koymalı ve bölgesinde güvenilir bir ortak olarak görülmek adına savrulan ve pragmatist bir dış politika yerine barış ve diyalog odaklı bir yaklaşımı benimsemelidir. Kürt karşıtlığını derhal terk ederek bölgesel ve küresel aktör olmanın yolunun Kürtlerle kalıcı barışın sağlanmasında geçtiğini açıkça görmelidir. Aksi takdirde tarih AKP-MHP ittifakını Kürt karşıtlığı pahasına Türkiye halklarının kaynaklarını silahlanma lobilerine, insanlığa karşı suçlar işlendiği kanıtlanan çetelere peşkeş çektiğini er ya da geç yazacaktır.

Türkiye toprakları içinde demokratik ilkelerin tam olarak işlediği yeni ve şeffaf bir kurumsallaşma ile Türkiye’deki Kürt Sorunu da yeniden çözümlenebilme zeminini yakalayacaktır. Dolayısıyla iç sorunlarını büyük oranda çözmüş bir Türkiye’nin bölgesel istikrara ve barışa çok daha fazla katkı sağlayabileceği ve bölgesinde sözü geçen bir aktör olabilme kapasitesine erişebilmesi mümkündür.

Bu kapsamda bizler Dış İşleri Bakanlığı’nın bütçesinin iç, bölgesel ve uluslararası barışa katkı sağlayacak şekilde yapılmasını, bir kişi ya da zümrenin değil tüm Türkiye ve bölge halklarının yararını gözetmesini esas alarak oluşturacağız.

İç Barışı Tesis Eden ve Demokratik Siyaseti Esas Alan Bütçe

Bütçeler yalnızca iktisadi tercihlerin değil aynı zamanda siyasi ve toplumsal tercihlerin de açık göstergeleridir. Her ne kadar ekonomik göstergeler toplumsal ve siyasi alanın dışında soyutlanmış bir iktisadi alan olarak tasavvur edilse de bütçeleme özellikle iktidar partilerinin öncülüğünde devletlerin toplumsal ve siyasi tahayyülünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle kamu kaynaklarının nereye, neye ve ne amaçla aktarıldığı son derece politik bir meseledir. Türkiye’de bütçeleme mali bir tabloya indirgenmiş ve halkın katılımına kapatılmıştır.

Kamu bütçesi hiçbir zaman şeffaf, katılımcı ve demokratik olmamıştır. Bu nedenle halkın ihtiyaç ve talepleri ile halkın yararı değil iktidarın beklenti ve yararı esas alınarak oluşturulmaktadır. Özellikle AKP iktidarının yönetimde olduğu son 20 yılda bütçeler edata halktan kaçırılarak hazırlanmakta ve mecliste onaylanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin yürürlüğe girdiği son yıllarda ise bütçeleme tamamen iktidarın ekonomiyi, toplumu ve siyaseti baskı ve korkuyla düzenleme aracına dönüşmüştür. Bütçeler sarayda hazırlanmakta, mecliste sadece göstermelik bir biçimde onaylanmakta, ayrışma ve çatışmaya hizmet etmektedir. Hazırlayanlar ile onayanların aynı kişiler/çıkar grupları olması bütçenin yeni krizler yaratmasına, iç barışın tehdit edilmesine ve demokratik siyasetin tasfiye edilmesine zemin sunmaktadır. Nitekim milletvekillerinin haksız-hukuksuz şekilde tutuklanmasından AİHM kararlarının uygulanmamasına kadar geniş bir skalada AKP-MHP ittifakı iç barışı tehdit edecek patikalara sapmaktadır.

Bu nedenle HDP’yle birlikte;

- Bütçeleme demokratik, katılımcı, şeffaf ve halkın talepleri ve faydası doğrultusunda oluşturulacaktır. Böylece bütçe ayrımcı bir dağılım sonucu çatışmalara değil toplumsal barışa katkı sağlayacaktır.
- Kamu bütçesi yalnızca ekonomik krizin değil toplumsal, siyasi, ekolojik ve toplumsal cinsiyet krizi gibi iç barışı tehdit eden bütün sorunların çözümü için harcanacaktır.
- Kamu kaynakları toplumsal alanda tekçi, baskıcı, erkek egemen ve ayrımcı politikalar sonucu derinleşen eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla kullanılacaktır.
- Kamu bütçesinin temel hedefi, kaynakların eşit dağılımı yoluyla, toplumda kimlik, kültür, inanç ve cinsel yönelim gibi çeşitlikler özelinde inşa edilen ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak olacaktır.
- Bir ekonomik planlama yöntemi olan bütçelemenin temel hedefi çatışmayı büyütmek değil iç barışı tesis eden adil bölüşümü sağlamak olacaktır.
- Bütçe tercihleri halkın iradesinin temsil eden demokratik siyaseti esas alacaktır.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Temel Yaklaşımımızdır

Erkek Egemenliği ve İktidarın Kadınlık Algısı

Kadınların yüzyılları aşkın mücadele deneyimlerine ve kazanımlarına rağmen erkek egemenliği dünyanın birçok yerinden sürüyor. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde kadınların süreklileşmiş mücadelelerinin sonucu olarak kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği yasal zemine kavuşmuştur. Ancak yasaların uygulaması önünde ciddi engeller

bulunmaktadır. Bunların başında devlete bağlı kurumların her hücresinde yerleşik olan ataerkil kodlardır. Bununla beraber kadın özgürlüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaşam bulması için toplumsal dönüşüm oldukça önemli bir role sahiptir. Ancak feminizmin, kadın hareketlerinin uzun soluklu mücadelesiyle birlikte dünyanın farklı bölgelerinde hala güçlü bir biçimde süren cins özgürlüğü mücadelelerine rağmen toplumsal dönüşüm de yeterince gerçekleşmiş değildir.

Oldukça köklü ve etkin bir kadın özgürlüğü mücadele mirasına rağmen Türkiye de ne yazık ki erkek egemenliğinin ciddi biçimde sürdüğü ülkelerin başında gelmektedir. Ataerkil kodlar devletin bütün kurumlarına yerleşik durumdadır. Demokratik ülkelerin temel ilkesi olan katılımdan yasa yapım süreçlerine kadar politikada cinsiyetçilik hâkimdir. Siyasal alanla birlikte toplumsal, iktisadi ve hukuki alan gibi bütün alanlarda ciddi bir erkek egemenliği hâkimiyeti söz konusudur. Bununla birlikte erkeklik hegemonyası doğallaştırılmak ve süreklileştirilmek istenmektedir. İktidar izlediği politikalarla bu sürece destek vermekte hatta öncülük yapmaktadır.

Kadınların iradesini tanımayan, seslerine, iradelerine el koymak isteyen ve politik taleplerini ısrarla yok sayan AKP/MHP erkek iktidarı, bugün bir kadın-kırım düzeyine gelmiş olan bu sistemi adım adım örmüştür. Her ne kadar Türkiye kadın özgürlüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hiçbir zaman tam anlamıyla bir başarı sağlamamış bir ülke olsa da AKP'nin iktidarda olduğu son 20 yılda kadın kazanımlarına bu denli el konulmuş ve kadına yönelik çok yönlü şiddet bu denli yaygınlaşmıştır. Özellikle kadınların uzun soluklu mücadelelerinin sonucu elde edilmiş haklarına el konulması iktidarın son dönem yürürlüğe koyduğu icraatlarının başında gelmektedir. Kadınların büyük emekleri sonucu yasallaşmış İstanbul Sözleşmesi'nin bir gece yarısı kararnamesi ile tek adam tarafından iptal edilmiştir. Benzer şekilde, kadınların siyasetin her aşamasına aktif katılımını ve her kademesinde söz sahibi olmasına olanak tanıyan eşbaşkanlık sisteminin kriminalize edilmek istenmektedir. HDP Belediyelerinin tamamında uygulanan eşbaşkanlık sisteminin kayyım atamalarına gerekçe yapılmış olmasının sebebi de budur.

Bugün ise AKP/MHP iktidarı kadın kazanımlarında gelinen düzeyi en alt seviyeye indirme çabası içerisinde. Tarihsel olarak oldukça önemli bir motto olan ve kadınların özgürlük mücadelesinde mobilize olmasında önemli bir role sahip olan “özel olan politik” söyleminin bir kez daha altı boşaltılmak istenmektedir. İktidar kadınları ev içine konumlandırıp ailenin devamı/uzantısı şeklinde kodlamak istemektedir. Kadın bedeni, iradesi, talepleri ve yaşam biçimi ile kadınların toplumsal konumuna ilişkin kadın karşıtı, cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren söylemleri mütemadiyen dolaşıma sokmaktadır. Anayasa değişikliklerini gündeme getirerek kadınlar için hayati öneme sahip olan hakları politika ve seçim malzemesi yapmak istemektedir. Kadınların politik öznelliğini görmezden gelen, uzun emekler sonucu elde edilen kazanımlarına el koyan, toplumsal alanda kadınları bir kez daha ikincilleştiren ve kadın söylemini politikada araçsallaştıran AKP/MHP iktidarının kadın politikası son 20 yılda kadına yönelik şiddeti de büyütülmüştür. Bu süreçte bütün alanlarda olduğu gibi kadınların parlamentodaki varlığı ve etkinliği de minimize edilerek kadınlar siyasetin dışına itilmek istenmektedir.

Meclisin Kadın Özgürlükçü Bir Politikası Yoktur

Halkın katılım ve iradesinin tecelli ettiği en üst merci olması gereken parlamentonun da bırakın kadın özgürlükçü bir politika, bütüncül bir kadın politikası dahi yoktur. Meclisin kadın sayısında dahi bunu görmek mümkündür. Meclisi verilerine göre, 2021 yılsonu itibarıyla 582 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısı 101, erkek milletvekili sayısı ise 481'dir. Meclise giren kadın milletvekili oranı, 2007 yılında yüzde 9,1 iken bu oran 2021 yılında yüzde 17,4'a yükselmiştir ancak bu oran da kadın erkek eşitliğinden ne kadar uzak olduğunun açık bir göstergesidir. Öte taraftan meclis bünyesinde faaliyet gösteren ve yasa yapım sürecinin merkezi olan ihtisas komisyonları içerisinde cins ayrımcılığını oradan kaldıracak, toplumsal cinsiyet alanında kangrenleşmiş sorunları çözebilecek ve kadın kırım düzeyine yükselmiş kadın cinayetlerini durduracak düzeyde etkin çalışan bir ihtisas komisyonu yoktur. Her ne kadar Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) kadınların büyük çabasıyla bu amaçla kurulmuş olsa da ne bu amacına hizmet etmekte ne de etkin bir biçimde çalışmaktadır. Komisyon ne düzenli periyotlarda toplanmakta ne de toplandığında etkin politikalar belirlemektedir.

Benzer şekilde Türkiye'de yaşanan derin toplumsal cinsiyet krizine yönelik etkin politikalar hayata geçirebilecek bir bakanlık da yoktur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bu konuda belli bir sorumluluğa sahipse de kadın sorunlarını yerinde tespit etme ve yapısal çözümler oluşturmaktan oldukça uzaktır. Bilakis bu bakanlık kadınları aile içerisinde gören, buraya konumlandırır ve kadınların hak temelli kamusal bütçeden yararlanmasını yerine muhtaç ekonomisi üzerinden gören bir bakış açısına sahiptir. Nitekim bakanlık kadınlara ilişkin her söz kurduğunda yardım ifadesini kullanarak hak temelli bir yaklaşımdan oldukça uzaktır. İktidar sürekli bir biçimde yaptığı yardımlarla övünerek yaratmış olduğu muhtaç ekonomisini normalleştirmek istemektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda yaptığı sunumda 2002'de 1,3 milyar lira olan sosyal yardım harcamalarının, 2021'de tüm kamu kurumları ile 97,8 milyar liraya çıkartıldığını ifade ederek muhtaç ekonomisini iktidarın ekonomi-politiğinin merkezinde olduğunu bir kez daha ilan etmiştir. Ayrıca yine bu bakanlığın bütçesinin temel hedefinin "güçlü aile" inşa etmek olduğunu ifade ederek "Güçlü Kadın, Güçlü Aile, Güçlü Türkiye" ifadelerini kullanmıştır. Böylece kadınları yalnızca aile içerisinde gören anlayışı açık biçimde savunmuştur.

Kadınları özne olarak görmeyen ve onları yalnızca aile içerisine konumlandırır AKP/MHP iktidarının cinsiyetçi, ayrımcı, baskıcı, kadın düşmanı politikaları her alanda kadına dönük ayrımcılığı ve eşitsizliği derinleştirmektedir. Bugün kamusal alandan özel alana kadar her yer kadınların ayrımcılığa, nefrete ve her türden şiddete maruz kaldığı alanlar halindedir. Kadına yönelik erkek şiddeti bir kırım düzeyine yüklemiştir.

Türkiye'de Kadınların Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar

Gerçekleri yansıtmaktan oldukça uzak olan Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) resmi rakamlarına göre dahi bazı istatistiklerle kadın, 2021 yılında aşağıdaki gibidir:

- Kadınların istihdam oranının erkeklerin yarısından daha azdır.
- Kadın milletvekili oranı yalnızca yüzde 17,4'dir.
- Yükseköğretimde görevli profesörler içinde kadın profesör oranı yüzde 32,4'dür.
- Yönetici pozisyonundaki kadın oranı yüzde 19,3'tür.

- 2022 yılı itibariyle 81 il valisinin sadece 3'ü kadındır.
- Kadınların yüzde 35,5'i yaşadığı çevrede gece yalnız yürürken kendini güvensiz hissetmektedir.

TÜİK'in Ekim 2022 verilere göre, istihdam oranı erkeklerde yüzde 65,3 iken kadınlarda yüzde 30,8 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 71,2 iken kadınlarda bu oran yüzde 35,1'dir.

Gerçek rakamların bunlardan oldukça farklı olduğu da açıktır ancak resmi rakamlar dahi kadınlara yönelik ayrımcılığı açık biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim kadınlar hala bakım ve ev içi emeğin neredeyse tamamını omuzlamaktadır. Çalışan kadınlar ise en güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Kadınların görünmez emeği bir yandan hane içi tüm bakım işlerini zaten kadınların 'görevi' gibi gören erkek egemen bakış açısını güçlendirirken diğer yandan piyasada bir değer olarak karşılığı olmayan ama ekonomiyi doğrudan etkileyen işler olduğu görmezden gelinmektedir. Bugün, kamusal hizmetlerin boşluğu her zamankinden daha fazla kadınların karşılıksız emeği ile doldurulmak istenmektedir. Bölüşümü adil olmayan ev işleri yükünün artarak kadınların ve genç kadınların omzuna bırakılması kadınların yıpranma payını artırmaktadır.

Öte taraftan, kimliği ve varlığında olduğu gibi emeği de görünmez olan kesimlerin başında genç kadınlar geliyor. Özellikle ne eğitimde ne de istihdamda olan genç kadınların sayısının büyüklüğüne rağmen Türkiye'de adeta sessiz ve görünmez bir kimlik olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü nedeniyle kadınların omzuna yüklenen yemek yapmak, temizlik, alışveriş, çamaşır/bulaşık yıkama, ütü yapma, çocuk/hasta/yaşlı bakımı gibi ev işlerinin önemli bir kısmı bu kadınların omzunda. Yoksulluğun derinleşmesi ve işsizliğin büyümesiyle birlikte bu grubun emeğinin görünmezliği ve sömürsü artmaktadır.

TÜİK verileri üzerinden Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi'nin (DİSK-AR) yaptığı hesaplamalara göre gençlerde geniş tanımlı işsizlik yüzde 36,6 düzeyindeyken genç kadınlarda bu oran yüzde 48'i aşmıştır.

Siyasi, ekonomik ve toplumsal alandaki cinsiyet temelli ayrımcılık kadınlara yönelik çok yönlü şiddet olarak dönmektedir. Bu şiddet biçimlerinden biri kuşkusuz ki kadın yoksulluğudur.

Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet ve Kadın Yoksulluğu

Erkek egemen sistemlerde kadınlar cinsiyetçiliğe dayalı ayrımcılık dolayısıyla yalnızca toplumsal ve siyasal alandan dışlanmamakta, aynı zamanda iktisadi alana katılmaları önünde ciddi engeller oluşturulmaktadır. Dünyanın her yerinde, erkek egemen sistemin yürürlükte olduğu böylesi toplumlarda ekonomik yaşam cinsiyetçi iş bölümüne dayanmaktadır. Bu iş bölümü içerisinde kadınlar en güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kadınlar kamusal alanda oldukça kırılgan bir pozisyona konumlandırılmaktadır. Kadınların bu şekilde konumlandırılmış olması beraberinde ekonomik şiddet şeklinde vuku bulan derin bir yoksulluğu getirmektedir. Bu nedenle bugün dünyanın her yerinde en yoksul kesimler kadınlar olmaktadır.

Kadın düşmanlığını siyasetin bir normu haline getiren AKP/MHP iktidarı kadınları ekonomik şiddetin kısılcığında bırakmıştır. Kadınlar Türkiye'de ekonomik ve sosyal güvenceden

yoksundur. Kadınların işgücüne katılmasının önünde cinsiyetçi önyargılar, ayrımcılık, erkek egemen cinsiyet rolleri, bakım ve ev içi emeğin kadınlar tarafından üstlenilmesi gibi engeller bulunmaktadır. Kadınların istihdama katılımı önündeki engeller kadınların gelir düzeyini, sağlık güvencesi ve emekli olma gibi temel haklarını olumsuz etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri saptama ve sorunları açığa çıkarmaya yönelik haritalama ve izleme çalışmalarını sürdüren Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD), Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Raporu işgücü piyasasındaki eşitsizliklerin açık biçimde arttığını göstermektedir. Aynı rapor kadın yoksulluğunun da gittikçe derinleştiğini de ortaya koymaktadır. Rapora göre 2016-2021 yılları arasında kadın istihdamı oranı yaklaşık yüzde 2 gerilerken, iş bulma ümidi olmayan kadınların sayısı üç kattan fazla yükselmiştir. Bu raporun da ortaya koyduğu gibi Türkiye’nin ekonomik verilerine ilişkin bütün göstergeler Türkiye’de yoksulluğun kadınlaşması söz konusudur.

Türkiye’de en yoksul kesimin kadınlar olması bu tesadüf değildir. Kadın yoksulluğun temel sebebi cinsiyet temelli ayrımcılıktır. Kadına yönelik ayrımcılığın her geçen gün artmasıyla kadın yoksulluğa da artmaktadır. Kadın yoksulluğunun ve yoksunluğunun ortadan kaldırılması kadınların toplum yaşamına eşit koşullarda katılmasıyla mümkündür. Bunun temel yolu kadınların sosyal ve ekonomik haklardan faydalanmasının önündeki ayrımcılıkların ortadan kaldırılması ve bütçe tercihlerinin değiştirilmesinden geçmektedir. Zira bugün yaşanan bu yoksulluğun temel sebebi iktidarın kadın düşmanı politikaları ve iktidarın ekonomik tercihleridir. Kadınların yoksul olması bir kader şeklinde kadınların ev içerisine konumlandırılması ile normalleştirilmek istenmektedir. Yine kadınlar yoksulluk ve açlıkla boğuşurken, güvencesiz ve son derece kötü koşullarda emek vererek hayatta kalmaya çalışırken tek adam rejimi yüz milyon dolarları askeri operasyonlara harcayabilmektedir. Aynı erkek devlet aklı, mafya siyaset ortaklığı içerisinde ülkelere paramiliter karanlık yapıları transfer ederek ülke kaynaklarını çetelere peşkeş çekebilmektedir.

Öte taraftan çalışan kadınlar iş yerlerinde, toplumun erkek egemen yapısı ve ekonomik sistemin cinsiyetçiliği nedeniyle ikincil konuma getirilmiştir. Emek piyasasında kadınlar; düşük ücretle, kayıt dışı ve sigortasız çalıştırılmakta, mobinge maruz kalmakta, kriz döneminde ilk işten çıkarılmakla karşı karşıya gelmekte ve istihdam sıralamasında da ikincil sırada yer almaktadır. Kadın istihdamında ise cinsiyetçi rollerin belirgin olduğu görülmektedir. Çalışan kadın, ev içindeki emeğinden dolayı iki kere emek harcamakta, çifte mesai yapmakta- kadınların tümü ailenin yeniden üretimini sağlamakla yükümlü görülmektedir. İçinden geçtiğimiz ekonomik kriz dönemlerinde olduğu gibi, evde emek harcayan kadın olduğu ve aile bireylerini üretim sürecine hazırladığı için, ailenin geçimini erkeğin sürdürdüğü ön kabul ile ilk işten çıkartılındır.

Öte taraftan AKP iktidarı, ailenin korunmasını her şeyin üzerinde tutarak boşanma ile erkek şiddeti arasındaki sıkı ilişkiyi görmezden geldiği gibi, boşanma sonrası kadınların eşitsiz toplumsal konumları nedeniyle yaşadığı yoksulluk sorununu da görmezden gelmektedir. Yoksulluk nafakası ise kadın yoksulluğu sorunundan bağımsız biçimde tartışılmaktadır. İktidar hâlihazırda çok cüzi olan yoksulluk nafakasını kadınların elinden almaya çalışmaktadır. Böylece kadınları daha da yoksullaştırmak ve şiddete mahkûm etmek istemektedir.

Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet: Kadın Kırımı

Cinsiyet ayrımcılığının en uç boyutlarından biri olan kadına yönelik şiddet tüm dünyada önemli sorun olmakta birlikte Türkiye’de gün geçtikçe kadınların bütün yaşamını kuşatma altına almaktadır. Erkek egemen sistemin en ağır sonuçlarından biri olan bu şiddet şiddete uğrayan kadın şahsında bir kadına yönelmiş görünse de, aslında tüm kadınları susturmaya, bedenlerini, iradelerini ve emeklerini tahakküm altında tutmaya dönük ideolojik bir zihniyet yapılanmasıdır. Kadına yönelik şiddete adli vaka yaklaşımı şiddeti önlemek bir yana, ardındaki politik sorun ve sorumluların üzerini örten bir etki yaratmaktadır. Özellikle son yıllarda her gün en az bir kadının erkekler tarafından öldürüldüğü, evde, sokakta, okulda, işyerinde yani bütün yaşam alanlarında hiçbir kadının can güvenliğinin olmadığı bu şiddet sarmalı adeta kadınlara karşı ilan edilmiş bir savaş niteliği taşımaktadır.

Kadınlara düşmanlık yapan AKP/MHP iktidarı, ekonomik şiddet gibi kadınları fiziksel şiddetin de kısıcında bırakmıştır. Hem kamusal alanda hem de ev içinde kadına yönelik fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet katlanarak artmaktadır. Kadın kurumları ve basın verilerine göre 2022’nin ilk on ayında erkekler, 280 kadını öldürmüştür. Aynı verilere göre erkekler 131 kadını taciz etmiş, 205 çocuğu istismar etmiş, 675 kadına şiddet uygulamış, 25 kadına tecavüz etmiştir. Erkekler en az 386 kadını seks işçiliğine zorlamış, 2022’nin ilk on ayında 159 kadının ölümü basına “şüpheli” olarak yansırken, erkekler, yılın ilk dokuz ayında en az 36 çocuğu öldürmüştür. Rakamlarda da görüldüğü gibi bugün Türkiye’de kadınlara, genç kadınlara ve kız çocuklarına erkekler tarafından adeta bir savaş açılmış durumdadır. Kırım düzeyine yükselen bu şiddete rağmen devlet ve iktidar kadına yönelik şiddetle etkin mücadele eden neredeyse bütün mekanizmaları ortadan kaldırmaktadır. Kadına yönelik erkek şiddeti ile mücadelede bir anayasa görevi gören İstanbul Sözleşmesi feshedilmiştir.

Yine, yerel yönetimler bünyesinde kadına yönelik erkek şiddeti ile etkim mücadele eden bütün kadın kurumları iktidar tarafından kapatılmıştır. HDP belediyeleri bünyesinde erkek şiddetiyle mücadele eden Kadın Merkez’lerinin hepsi kayyımlar tarafından kapatılmıştır. Bu merkezlerin kapatılması kadına yönelik şiddeti ciddi biçimde arttırmıştır. Erkek şiddetine ilişkin veriler bu artışı açık biçimde ortaya koymaktadır. İnsan Hakları Derneği (İHD) Diyarbakır Şubesi’nin raporuna göre 1 yılda Kürt nüfusunun yoğun olduğu illerde erkek şiddeti sonucu en az 38 kadının yaşamını yitirdiğini, 15 kadının yaralandığını ve 11 kadının intihar sonucu yaşamını yitirdiğini kaydetmiştir. Bununla birlikte İHD aile içinde şiddete uğrayan ya da katledilen birçok kadının devam eden koruma kararlarına rağmen bu şiddete maruz kaldığını kaydetmiştir. Ayrıca verilen koruma kararlarının sadece kâğıt üzerinde kaldığı, failin yakalanmaması ya da yargılanan fail hakkında uygulanan cezasızlık politikaları kadına yönelik şiddeti meşrulaştırıp sürekli artmasına neden olduğu yıllardır kadın örgütleri tarafından dile da getirilmektedir.

Benzer şekilde, AKP/MHP iktidarı LGBTİ+lara yönelik adeta bir savaş açmış durumdadır. LGBTİ+’ları kriminalize ederek açık biçimde hedef haline getirmektedir. Bir taraftan siyasi söylemleriyle bu kimliklere yönelik şiddeti meşrulaştıran iktidar diğer taraftan toplumsal alanda nefreti körükleyerek LGBTİ+’lara yönelik suçun üretilmesine zemin sunmaktadır. Böylece LGBTİ+’ların yalnızca taleplerini değil, varlığını dâhil ortadan kaldırmak istemektedir. İstanbul Sözleşmesi ile anayasal değişiklik örneklerinde görüldüğü gibi

LGBTİ+'ları gerekçe yaparak kadınların uzun soluklu mücadelesi sonucu elde edilen kazanımlarına el koymayı bu yolla meşrulaştırmak istemektedir.

Öte taraftan, kadın cinayetlerinin yaşanmasına zemin olan sahnelerden biri ve belki de en yakıcısı çatışma ortamlarıdır. Tarihsel olarak da bakıldığında birçok ülke özelinde karşımıza çıktığı gibi savaş ve çatışma süreçlerinde kadınların bedenlerinin şiddet sahnesine dönüşmesi yaygın biçimde yaşanmaktadır. Guatemala, Şili, Filistin, Cezayir, Bosna, Ruanda ve Suriye bu örneklerden yalnızca bir kaçıdır. Her ne kadar Türkiye'de uzun yıllardır süren çatışma süreci bu örneklerden farklılıklar taşısa da bu sürecin kadına yönelik şiddet açısından yakıcı sonuçlar doğurduğu açıktır.

Türkiye'de kadına yönelik şiddet gittikçe yaygın bir hal alırken failerin polis, asker, korucu veya devletin kolluk gücüne bağlı çalışan personellerin faili olduğu kadın cinayetleri de gittikçe artmaktadır. Türkiye'deki militarist politikalar bir taraftan bütün ülkede kadına yönelik şiddeti tetiklerken diğer taraftan çatışma süreçlerine doğrudan katılan erkeklerin kadınlara yönelik kolayca suç işlemesine ve cezasız bırakılmasına neden olmaktadır. Bunu birçok kadın cinayetinde görmek mümkündür. Şırnak'ta ve Elâzığ'da yaşanan Sakine Kültür ve Remziye Apaydın cinayetleri bu yönlü birer cinayet olarak ortaya çıkmıştır. Bunlarla birlikte Musa Orhan'ın İpek Er'i ölüme sürüklenmesi örneğindeki gibi kadınların bu kişilerce cinsel şiddet yoluyla ölüme sürüklenmesi vakaları da karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu cinayetlerin birçoğuna yasaklar getirilerek hakikatler kamuoyundan gizlenmektedir.

Kadına yönelik şiddet vakaları hiçbir zaman tekil ve birer adli vaka olarak kabul edilemez. Hâlihazırda Türkiye'de neredeyse her gün en az bir kadının bedenine ve varlığına yönelen erkek şiddetinin yapısal toplumsal ve siyasal nedenleri vardır. Uzun yıllardır iktidarın, ona bağlı medya ve kurumların bu şiddeti tekilleştirme, istisnaileştirme ve nihayetinde meşrulaştırma girişimlerine kadınlar bu nedenle karşı çıkmaktadır. Çünkü diğer şiddet biçimlerinde olduğu gibi kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasına zemin sunan, onu besleyen ve yaşanmasına neden olan belli faktörler mevcuttur. Bu faktörler çoklu olmakla birlikte birbirleriyle bağlantılı ve birbirini beslemektedir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve kadınların güçlendirilmesine yönelik politikaları hayata geçirmeyi amaçlayan bir stratejidir. Bir ekonomik planlama yöntemi olarak bütçelerin temel hedefi, kaynakların eşit dağılımı yoluyla toplumdaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmaktır. Kamu bütçeleri devlete bağlı kurumların iktisadi, siyasi, toplumsal öncelikleri ve tercihlerini yansıtan en önemli göstergelerdendir. Bu açıdan bütçe tercihleri devletin en önemli politika aracıdır. Her türlü politikanın başarılı şekilde uygulanabilmesi, hangi amaçlar için ne kadar kaynak ayrıldığına bağlıdır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, kadınlar başta olmak üzere kamu bütçesinden yeterince yararlanamayan, dışlanan grupların toplumsal cinsiyet politikalarının bütçelerden ve bütçeleme süreçlerinden yararlanabilmesi, söz konusu politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğine etkili biçimde destek sağlayabilmesi açısından önem kazanmaktadır. Buna karşın Türkiye'de kamu bütçesinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik bir bütçeleme ile oluşturulmamaktadır. Bu nedenle toplumsal

cinsiyet açısından bütçeleme acil bir ihtiyaç olarak önümüzde durmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme:

- Eşitleyici kamu hizmetlerinin tasarımı ve uygulanması,
- İhtiyaçları farklılaşan ve özel politika uygulaması gerektiren nüfus kesimlerinin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi,
- Demokratik, kapsayıcı ve adil bir kalkınma,
- Sadece kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliği değil, gruplar arasındaki eşitsizlikleri gidermesi,
- Kadın emeği sömürsünün önlenmesi ve ev içi emeğin hakkının verilebilmesi,
- Bütçe uygulama süreçlerinde eşitsizliğin yeniden üretilmesini engellemek,
- Bütçe gelirlerinin toplanması süreçlerinde eşitsizliğin yeniden nasıl üretildiğini ortaya çıkarmak,
- Bütçe harcama süreçlerinde eşitsizliğin yeniden nasıl üretildiğini ortaya çıkarmak için gereklidir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kamu bütçelerinin kadın ve erkekler üzerindeki olası etkilerin sistematik olarak karşılaştırılmasına olanak veren bir yöntemin geliştirilmesidir. Bu yöntemde kadınlar için ayrı bir bütçe önermekten kaçınılmakta, oluşturulacak cinsiyete duyarlı göstergeler aracılığıyla bir analiz geliştirilmektedir. Bu açıdan Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yalnızca belli bir kuruma kamu bütçesinden bütçenin aktarılması değil; bütün kamu kurumlarına ilişkin bütçe kalemlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesini önermektedir. Böylece ayrımcılığı ortadan kaldıran, kadınları güçlendiren ve toplumsal cinsiyete duyarlı ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitsel politikalar üretilerek, kadın katılımını artıran kamusal hizmetlerin yürütülmesi amaçlanmaktadır. İktidarların önemli bir politikası olan devlet bütçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı olması gerektiği gibi, yerel yönetimlerin bütçelerinin de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeler olması gerekmektedir.

Bu çerçevede HDP'yle birlikte;

- Cinsiyetçiliğe karşı parlamento başta olmak üzere siyasi, toplumsal ve iktisadi alandaki her türden cinsiyet temelli ayrımcılığa son verecektir.
- Güvencesiz istihdama son verilerek kadınlar için güvenceli istihdam olanakları yaratılacaktır.
- Eşit işe eşdeğer ücret verilerek tüm çalışanlar için gelir kaybı olmaksızın çalışma saatleri yeniden düzenlenecektir.
- İşgücü piyasalarındaki cinsiyetçi uygulamalara son verilecektir. Kadın emeğinin görünür kılınması ve örgütlenmesinin önündeki tüm engeller kaldırılacak, kadınların sendikal hakları ile sağlık ve sosyal güvenlik hakları güvence altına alınacaktır.
- Kadınların tam zamanlı ve güvenceli işlerle işgücüne katılımını sağlamak için gerekli politikalar hayata geçirilecektir.
- Kadınların iş yaşamına ve toplumsal yaşama eşit biçimde katılımı için atılması gereken ilk adım olarak çocuk, engelli ve yaşlı bakım hizmetlerinin tamamı kamusal hizmet kapsamına alınacaktır.

- İş güvencesi herkes için mutlak bir hak olarak kabul edilecek, kadın/erkek olmasına bakılmaksızın, en az 50 işçi çalıştıran kamu/özel tüm iş yerlerinde ücretsiz, (vardiya koşulları dikkate alınarak gerektiğinde 24 saat açık) bakım evleri ve kreşler açılması zorunlu hale getirilecek, kapatılan tüm kamu kreşlerinin açılması sağlanacaktır.
- Kadınların bağımsız biçimde yaşamlarını sürdürebilmeleri ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinde önemli bir yere sahip olan kadın istihdamı arttırılacak ve kadın yoksulluğu ile etkin mücadele edilecektir.
- HDP toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı hem merkezi bütçenin hem de yerel yönetimler bütçesinin oluşturulmasında Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeyi hayata geçirecektir.
- HDP'yle birlikte acil olarak bir Kadın Bakanlığı kurularak kadınların karşı karşıya kaldığı sorunlar ivedilikle tespit edilecektir. Bu sorunların çözümü için etkin politikalar hayata geçirecektir.
- Türkiye'de bütüncül bir kadın politikasının hayata geçirilmesi için etkin biçimde mücadelemize devam edeceğiz.
- Ayrıca HDP'yle birlikte İstanbul Sözleşmesi geri getirilecek ve etkin biçimde uygulanacaktır. Eşbaşkanlık sistemi siyasetin her kademesinde biçimde uygulanacaktır.
- Cins özgürlüğü devlet politikalarının merkezinde yer alacak cinsiyet temelli her türden ayrımcılık ortadan kaldırılacaktır.

Yurttaşlara Eşitlik, İnançlara Özgürlük Temelinde Bütçe

İnanç, ulusal ve uluslararası mevzuatla koruma altına alınan bir özgürlük konusudur ve devletler inanç özgürlüğünü korumakla yükümlüdür. Buna tezat bir şekilde Türkiye'de "inanç" konusu, "tek devlet, tek millet, tek dil" politikasına paralel bir şekilde "tek din" siyaseti olarak ele alınmaktadır.

Devletin din kurumu ve bu tek din siyasetinin uygulayıcısı olan Diyanet İşleri Başkanlığı, kuruluşundan itibaren olduğu gibi bugün de mevcut iktidarın elinde işlevsel bir aparat olarak toplum mühendisliği için kullanılagelmiştir. Tüm yurttaşların ortak vergileriyle faaliyet yürüten DİB, bugün sekiz bakanlıktan fazla bir bütçeye sahiptir ve bu bütçeyi toplumun sadece tek bir kesimi için yönetmektedir.

"Türklük" ekseninde olduğu gibi aynı zamanda inanç alanında da Sünni-Hanefi/tek inancı- tek mezhebi esas alan bir yaklaşım söz konusudur. AKP iktidarı dönemi halkların ayrıştırıldığı, inançların baskı altına alındığı özgün bir siyasi dönemdir. AKP'nin inancı siyasete alet eden tavrı ve inançlar arasında ayrımcı yaklaşımı toplumsal ayrışma ve kutuplaşmayı derinleştirmektedir.

AKP-MHP ittifakı kendinden olmayan tüm kesimleri siyasal ve toplumsal yaşamdan dışlamayı kendine görev olarak belirlemiştir. İktidarın otoriter, tek tipçi politikaları Türkiye'de siyasal, toplumsal ve ekonomik krizin aynı anda yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin içinde bulunduğu demokrasi sorunu ile yurttaşların günlük yaşamlarının her alanında karşılaştıkları eşitlik sorununun ortadan kaldırılması, eşit yurttaşlık temelinde demokrasiyi kendine ilke edinmekle ancak mümkündür.

Bu kapsamda Biz'lerle:

- Kürt sorunu ve azınlıklar konusunda olduğu gibi inanç konusunda da devletin, tekçi, inkârcı, asimilasyoncu egemenlik sistemi değiştirecek ve yurttaşlarına eşitlikçi bir anlayış sergilemesini sağlayacağız. Bu şartın temel önkoşulu ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yerine temelden farklı; "İnanç İşleri Üst Kurulu" olarak çalışan, tüm inançlara tüzel kişilikler olarak örgütlenebilme koşulu sağlayabilen "İnanç Hizmetleri Başkanlığı" kurulmasıdır. Bu sayede devletin bir dinin veya inancın tanımlayıcısı ve yöneticisi olmak vasfından çıkarılması sağlanacak, devletin tüm yurttaşların vergilerini sadece bir inancın hizmetine sunması yerine demokratik bütçe yaklaşımı ile eşit yurttaşlık ekseninde uygulanması mümkün kılınacaktır.
- AKP-MHP iktidarının, Alevilere yönelik sözde attığı adımlarla Cemevi statüsüne ilişkin Mecliste geçirdiği yasa ile "kendi Alevisini yaratma", Alevi inancına kayyım atama, Alevilere rağmen uyguladığı pratiği de tekçi bakış açısını gözler önüne sermektedir. Aleviler başta olmak üzere Hristiyanları, Musevileri, inanmayanları ve diğer tüm inançları yok sayan anlayışa itiraz ediyoruz ve halkların, yurttaşların eşitliğini, inanç özgürlüğünü hayata geçireceğiz.
- Zorunlu din dersinin kaldırılması, eşit yurttaşlık temelinde ayrımcılığa maruz kalan inançların ibadet yerlerine eşit muamele edilmesi, yaşanan tüm kimlik sorunlarının eşit haklar temelinde ele alınması elzemdir. Bütçeyi; din ve devlet işlerinin tamamen ayrıştırılması, inanan ve inanmayan tüm bireylerin kendilerini ifade etme olanaklarının geliştirilmesi için kullanacağız.
- Bireylerin defin işlemlerinin inançlarına uygun şekilde yapılması sağlanarak, inanç özgürlüğü temelinde yaklaşım geliştireceğiz.
- İbadet etme hakkının, bayram ve özel dinlenme günlerinin kutlanmasını da içermesinden hareketle; Türkiye'de resmî tatil uygulanan dini bayramlar olan Sünni Müslümanlar açısından öneme sahip Ramazan ve Kurban Bayramlarının yanı sıra diğer inanç grupları için önemli olan özel gün ve bayramların da resmî tatil ilan edilmesini sağlayacağız.

Hak, Hukuk ve Adalet Bütçesi

Hukuk devleti evrensel geçerliliği olan bir kavram olup insan hakları ve demokrasi ile yakın bir etkileşim ve ilişki içindedir. Hatta birinin gerçekleşmesi aynı zamanda diğerlerinin varlığına bağlıdır. 1961 Anayasasından itibaren hukuk devleti anayasal temel ilke olarak tanınmış ve politik jargona hâkim olmuş ancak uygulamada hukuk devleti olmaktan uzak bir seyir yaşanmıştır. Özellikle son yıllarda idari ve yargısal pratikte hukuk devleti ilkesi giderek önemini kaybetmiş görünmektedir. Hatta ilkeyi kökünden reddeden söylem ve uygulamalar, hukuk devleti adına savunulmuştur.

2016 yılında gerçekleşen darbe girişimi sonrasında yargıya yönelik doğrudan müdahaleler iyice artmış ve 2017 Anayasa değişikliği ile hükümet sistemi değiştirildiği gibi HSK'nın adı ile birlikte yapısı da tamamen değiştirilmiştir. Yeni sistemde partili bir cumhurbaşkanı tek başına yürütme organı haline getirilmiştir. HSK da üyelerinin altısı Cumhurbaşkanı, yedisi TBMM tarafından seçilen 13 üyeli bir kurul haline getirilmiştir. Cumhurbaşkanının parlamento

çoğunluğunu elinde tutan siyasi partinin başkanı olduğu bir durumda, kurulun tüm üyelerinin Cumhurbaşkanı iradesiyle seçilmesi olanaklı hale gelmiştir. Yargı bağımsızlığının bu derece zayıflatıldığı bir sistemde yargının insan hakların koruyucusu işlevini hakkıyla yerine getirebilmesi mümkün olmadığı gibi, devletin hukuka bağlılığının garantisi olma fonksiyonunu gerçekleştirmesi de çok zor, hatta imkansızdır.

Yargı bağımsızlığını teşvik etmek ve bunun güvencesini sağlamakla mükellef olan devlet yapısının, giderek kuvvetler ayrılığı ilkesinden ayrılması ile yargının yürütmeye bağlı bir organ olarak görev ifa etmesi kaçınılmaz olmuştur. Oysa yargının temsilcisi olan hâkimlerin bağımsızlığı, hiçbir baskı ve etki altında kalmadan, hukuka ve vicdanlarına göre karar vermelerini ifade eder. Ancak gelinen aşamada baskı ve etki unsurunu göz ardı etmeksizin karar veren yargıcın, kendi gelecek garantisinin elinden alınacağına dair ciddi emareler ve dahi yaşanmış örnekler mevcuttur. Yargı bağımsızlığı, hâkimlere, bağımsız düşünme ve hareket etme sorumluluğu yükler. Hâkimler, kendi hukuk anlayışlarına veya keyfi olarak değil, kanuna bağlı olarak hüküm vermekle yükümlüdürler. Yani hâkimlerin bağımsızlığının karşılığı, kanuna bağlılıktır. Fakat az evvel de ifade etmiş olduğum üzere, iktidar perspektifinin aksine kararlara imza atan yargıçların görev yerlerinin değiştirildiğine, rütbelerinde değişiklikler yapıldığına dair örnekler az değildir. Bu durumun da hâkim ve savcılarının görevlerini yaparken içinde buldukları baskı ortamından ötürü kanun dışı kararlar vermesine yol açması kaçınılmaz olmaktadır. Yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ilkesi bir toplumun ana damarıdır ve bu damarın kesilmesi halinde adaletten söz etmek mümkün değildir.

Kendine hukuk devleti diyen bir ülkede Adalet Bakanlığının görevi öncelikle yönetimde keyfiliğin ortadan kaldırılarak yöneticilerin hukuka uygun hareket etmesini zorlayacak kurumsal güvencelerin tesisi yoluyla birey haklarına saygılı bir siyasal sistemin hayata geçirilmesi olmalıyken Cumhurbaşkanlığı sistemi ile beraber hızla yargının iktidar bloğuna eklenmesiyle beraber her yönüyle hukuksuzluk, eşitsizlik üreten, insan hakları standartından uzaklaşan, başta Kürtler olmak üzere muhaliflere düşman ceza/infaz hukuku tesis eden bir sistem örülmüştür.

Yargının bağımsızlık ve tarafsızlığını yitirmesi ile beraber başta HDP olmak üzere muhaliflere karşı sopa işlevi ivme kazanmıştır. Kurmaca bir intikam davası olan Kobani Kumpas Davası ve partimize açılan kapatma davası buna en açık örneklerdir. Her yıl yönetici, üye ve tabanımızdan binlerce kişi tutuklanmıştır. Söz konusu muhaliflerin dosyaları olunca AİHM kararlarına uyulmamıştır. Cezaevleri ölüm ve işkence evlerine dönmüştür.

Adalet Bakanlığının bütçesini tartışmaktan daha elzem olan hukuk devleti ilkesini bir jargondan çıkarılıp acilen esas bir ilke haline getirilmesidir. Bunun için:

- Her şeyden önce Terörle Mücadele Kanunu kaldırılmalı ve DGM ve Özel Yetki Mahkemelerdeki yargılamalara ilişkin düzenleme yapılmalıdır.
- İfade, toplanma, örgütlenme ve basın özgürlüğü hakları güvenceye alınmalıdır. TCK'dan düşünce ve ifade hürriyetini sınırlayan düzenlemeler çıkarılmalıdır. Seyahat hürriyeti ve barışçıl gösteri haklarını kısıtlayan maddeler, gözaltı süresini uzatan ve yargı da dâhil olmak üzere kamu sektöründeki keyfi ihraçlara imkân sağlayan maddeler ve insan haklarını keyfi olarak sınırlayan tüm düzenlemeler ortadan

kaldırılmalıdır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun bazı maddeleri kaldırılmalıdır. Uzun süreli tutuklu yargılamaların olağan bir uygulama haline gelmesine son verilmelidir.

- Yargı bağımsızlığı sağlanmalı, keyfi ve cezalandırıcı nitelikte ortadan kaldırılmalıdır. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı yasalarda ve uygulamada güvence altına alınmalıdır. Mahkemelerin AİHM kararlarına uyması sağlanmalıdır.
- İşkence ve kötü muamele engellenmelidir. Devlet görevlileri tarafından işlendiği iddia edilen bütün ihlallere karşı etkili ve tarafsız soruşturma yürütülmesi ve sorumluların adalet önüne çıkarılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Türk Ceza Kanunu'nun 125, 215, 301 ve 318'inci maddeleri kaldırılmalıdır.
- "Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik"teki eşitsiz tüm uygulamalar kaldırılmalıdır. Ağır hasta tutsakların tahliyesini kolaylaştırmak için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun bazı maddeleri düzenlenmelidir.

Bütçenin adalete erişim için harcanabilmesi adına HDP'yle birlikte;

- Şiddete uğrayan kadınlara avukat tahsisi ücretsiz olarak sağlanacak.
- Adliyelerde anadili Kürtçe olanlar için tercüme yapacak Kürtçe tercümanların istihdam edilecek.
- Cezaevlerinin daha insani koşullara kavuşturulması, fiziki koşullarının iyileştirilmesi, ücretsiz hijyen malzemesi, kadınlara ücretsiz ped verilmesi, anneleriyle kalmak zorunda kalan çocuklara ücretsiz olarak yaşlarına özgü besleyici gıdalar, hasta mahpuslara ücretsiz diyet yemek verilmesine, cezaevlerinde mahpusların kullandığı elektriğin ücretsiz olması sağlanacak.
- Cezaevlerinde iâşe uygulamasının kaldırılarak yemeklerin ücretsiz, sağlıklı, hijyenik ve doyurucu olmasına bütçe ayrılacak.
- İş yükünün azalıp, yargı süreçlerinin hızlanması için BİM, Yargıtay ve Danıştay daireleri ve üye sayıları artırılacak.

İklim Değişikliğiyle Mücadele Eden Ekoloji Temelli Bütçe

AKP iktidarının son 20 yıldır izlediği ve hız kazandırarak yaygınlaştırdığı neoliberal politikalar hayatın her alanını piyasalaştırmış, özelleştirmeleri ve sermaye odaklı politikaları önclemiştir. Örneğin, bugün itibarıyla, Türkiye'de elektrik dağıtımını 21 bölgeye ayırmış ve her bir bölgenin dağıtım hizmetleri, kamu bankalarından verilen kredilerle yandaş şirketlere peşkeş çekilmiştir.

AKP yönetiminde; tüm halkların olan doğal varlıklar uluslararası ve ulusal bir avuç sermayedara vahşi yöntemlerle peşkeş çekiliyor. Bu, hepimizin kaynaklarıyla hepimize karşı cephe açılması anlamına geliyor. Yukarıdaki söz konusu davada dahi şirketin kazanması durumunda ödenecek olan tazminat, neoliberal dönemde yürürlüğe konulan mevzuata dayandırılıyor. AKP yönetiminin övüdüğü devlet egemenliği bir yalandan ibarettir. Devlet, yaşam alanlarını savunanların karşısına jandarma, polis dikerek yoksulların, köylülerin yasalarının olmadığını, kaynakların halkın yaşamını sürdürmesine harcanmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

HDP'yle birlikte, ekoloji temelli politikalar hayata geçirilerek sözde **Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı** yerine doğrudan iklim değişikliği ile mücadele eden, ekolojik yıkımın önüne geçmek için çalışacak bir bakanlık kuracağız.

Ekoloji temelli bütçede;

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bütçesi kapsamında;

- Ekolojik yıkımın afet düzeyinde sonuçlarının bulunduğu **ekokırım alanlarında rehabilitasyon** çalışmaları gerçekleştireceğiz.
- Kirliliği maruzatı devam ederse bir bataklığa dönüşme riskini taşıyan Marmara Denizi'ne akan tüm atıksuların ileri biyolojik ve kimyasal arıtma yöntemleriyle arıtılması ve denize deşarj edilmeyerek karasal ortamda kullanılması amacıyla gerekli tesislerin kurulması için **güvenlik politikalarına ayrılmış bütçelerden aktarımla bakanlık bütçesinin 50 milyarlık arttırılmasını sağlayacak** ve bu çalışmalara başlayacağız.
- Ekokırımı iç hukukta bir suç olarak tanımlayacağız.
- Yaban hayatının korunarak avcılığın yasaklanmasına ilişkin tedbirlere,
- Depremde toplanma alanlarının arttırılmasına,
- İklim krizine karşı toplu ulaşım, bisiklet vb. iklim dostu araçların kullanımını için yerel yönetimlere destek bütçesi sağlayacağız.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bütçesi kapsamında;

- Sosyal bir devlette enerjiye ulaşmak en temel haktır. Elektrik şirketlerinin kâr odaklı anlayışları ile, **yoksuldan alıp yandaşa aktaran bir çarkı durduracağız.**
- Ülkemizde elektrik üretiminin yüzde 80'i, dağıtımının ise yüzde 100'ü özel sektörün elindedir. Enerji şirketleri; evde, işyerinde ve tarlada yurttaşlarımızın üzerine büyük bir yük oluşturmaktadır. **HDP olarak yönetime geldiğimizde toplumsal faydayı göz önüne alarak elektrik soygun düzenine son vereceğiz.**
- Elektrik politikasında; katılımcı kamuculuğu, kamusal çıkarların korunmasını, yurttaşların ihtiyaç sınırına kadar ücretsiz, sürekli ve güvenilir elektriğe ulaşabilmesini sağlayacağız. **Elektrik üretim ve dağıtım şirketlerinin kamulaştıracacağız.**
- Tüm hanelere ve tüm işyerlerine 250 KW elektriğin ücretsiz olarak sağlayacağız.

COP27 zirvesinde, Türkiye'nin 2053'teki net sıfır emisyon hedefi ve küresel ısınmanın 1,5 derece tutulması için açıklanan; *artan emisyon düzeyi üzerinden bir azaltım hedefi Taraflar Toplantısı'nda alınan "daha güçlü 2030 hedefleri belirleme"* kararı ile taban tabana zıttır.

- Türkiye'nin 2053 için net 0 emisyon oranına "artırımdan azaltım" açıklayarak ve yeni termik santraller açarak (açılması planlanan Afşin C santralının yıllık emisyon artış miktarı 60 milyon ton olacaktır) ulaşma beyanı açık bir aldatmacadır. Gerçekçi çözüm

için **HDP olarak**, 2022 yılında ömrü sona ermiş **Afşin termik santralini kapatarak**, **2023 yılında mevcut santrallerin en az yarısını kapatmaya** yönelik bir açıklama ve uygulama iradesi göstereceğiz.

- İklim krizi ile mücadele sadece emisyon azaltımı ile sağlanamayacağı için, **tüm ekolojik varlıkların korunması ve iyileştirilmesi için acil önlemler** ve gerekli yasal değişiklikleri yaparak, hali hazırda sermayenin devlet desteği ile pervasızca yok ettiği, **ormanları, su varlıklarını, tarım alanlarını, ekolojik koridorlar ve sistemleri sermaye talanı tehdidinden kurtaracağız.**

Sağlık Bakanlığı bütçesi kapsamında;

- Ekokırım alanlarında, çevre etkilerinin yoğun olduğu bölgelerde, halk sağlığı taramaları yaparak, çevre sağlığı hizmetleri ve bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda özelleştirilmiş sağlık hizmetleri için bütçe ayıracağız. Halk sağlığının bozulmasından sorumlu olan şirketlerin tazminata bağlanmasına yönelik yasal düzenlemeler yapacağız.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesi kapsamında;

- Organize Sanayi Bölgeleri'nin arıtmalarının **derin deşarjlarla yapılmasına son verecek arıtma tesislerini ileri biyolojik arıtmaya çevirecek, ekolojik bir atık yönetimi politikasıyla doğanın kirletilmesinin önüne geçeceğiz**
- Cari açığı kapatmak için aslında bir servet transferi projesi olan 'yenilenebilir' sektörler ve hibrit araç üretimleri için yoğunlaşan yeni yatırımlara proje bazlı teşviklerle yeni ekolojik yıkımlara neden olacak yatırımlar yapılmasını sağlamaktadır. Hibrit teknolojiler de özellikle madencilik sektörüne bağımlıdır. Yenilenebilir enerji olarak geçen ağırlıklı RES ve GES yatırımlarının desteklenmesi, JES ile çalışan tarım OSB'lerinin kurulması, tarım ve hayvancılık yapılan arazilerin enerji santrallerine devrine, yer altı ve yerüstü sularının enerji üretimi nedeniyle azaltılması ve kirletilmesine ve enerji yatırımları üzerinden fosil yakıt şirketleri başta olmak üzere ekolojik suç yaratan üretime sahip diğer şirketlerin üretimlerini ve karlarını artırmalarına neden oluyor. **HDP olarak, merkezi enerji yatırımlarından vazgeçerek, yerel enerji kooperatiflerinin hem üretim hem satış yapabileceği bir sistemi oluşturarak**, gerekli yasal düzenlemeleri gerçekleştireceğiz.
- Nükleer Santral projelerine ve inşaatlarını durduracak, bu alanlara yapılan yatırım ve teşvik bütçelerini ise ekolojik rehabilitasyon ve ormanlaştırmaya ayıracağız.

Tarım ve Orman Bakanlığı bütçesi kapsamında;

AKP'nin 20 yıllık iktidarı süresince, neoliberal tarım politikaları öncelik haline getirmesi ve Kürt Sorunundaki çözümsüzlük politikası, tarımsal alanda üretimden tüketime kadar sayısız sorunların kümülatif olarak günümüze kadar gelmesine neden olmuştur. 2022 yılındaki tarım alanındaki görünüm AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılındaki tarımsal görünümünden daha fazla sorunlarla karşı karşıyadır. 20 yıl içerisinde ekilen tarım arazileri yaklaşık 3,5 milyon hektar azalmış, çiftçi sayısı 3 milyondan 5 yüz bine düşmüş, çiftçi borçları 2,5 milyar TL'den 250 milyar TL'ye çıkmıştır.

AKP'nin neoliberal tarım politikaları sonucunda çiftçiler sürekli zarar ederken çiftçilerin AKP eliyle ulusal ve uluslararası şirketlere bağımlı hale getirilmesiyle sermaye önemli ölçüde kar elde etmiştir. Ayrıca tarımda tek motivasyonun daha fazla kar elde etmenin bir teamül haline getirilmesi sonucunda gıda egemenliği, gıda güvencesi ve gıda güvenliği ortadan kaldırılarak yurttaşlarımızın pestisit etkenli tarım ürünleri tüketmesiyle sağlık hakkı ortadan kaldırılmıştır. AKP'nin sorunlar yumağı haline getirdiği tarım alanındaki sorunların çözümü, sermayenin değil, bizatihi üretenin lehine tarım politikalarının uygulanmasıyla sağlanacaktır. Tarımın ve ormanların bütçesi için temel politikalarımız şunlardır;

- Çiftçilerin özel, kamu ve Tarım Kredi Kooperatiflerine olan bütün borçları, kamu borcu olarak devlet tarafından ödenecektir.
- Çiftçilere verilen tarımsal destekler, Tarım Kanunu'nda belirtildiği gibi GSYİH'nın yüzde 1'inden az olmayacak ve üretimden önce verilecektir.
- Çiftçilere elektrik, gübre, yem ve ilaç vb. destekler verilecek, mazotta ÖTV ve KDV vergileri alınmayacaktır.
- Küçük ve orta ölçekli çiftçilerin kooperatifler biçiminde örgütlenmesi için kanun teklifi hazırlanarak her türlü politika uygulanacaktır.
- Kooperatifler yasası ile mevzuat tekleştirilecek ve kolaylaştırılacak, kooperatiflerin örgütlenmesi önündeki engeller kaldırılacak, kooperatifler bankası ve kooperatifler bakanlığı kurulacaktır.
- Ekilemeyen ve atıl kalan tarım arazileri, tarımsal üretime kazandırılacaktır.
- Yurttaşlarımızın sağlıklı tarım ürünleri tüketmesi için tarımsal üretimde pestisit kullanımı yasaklanacak, gıda egemenliği, gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması konusunda politikalar uygulanacaktır.
- Yayla yasaklarına son verilecek, boşaltılan köylere geri dönüşler sağlanarak hayvancılık faaliyetleri önündeki savaş politikaları dahil olmak üzere her türlü uygulamalara son verilecektir.
- Türkiye'nin orman varlığının korunması amacıyla yangın söndürme uçakları gibi araçlar envantere kazandırılacak, ormanların imara açılarak yok edilmesi önlenecektir.
- Tarımsal üretimde kapitalist endüstriyel üretime karşı agroekolojik tarımın uygulanması için politikalar uygulanacaktır.
- Mevsimlik Tarım İşçilerinin çalışma koşullarından yaşam koşullarına kadar, ulaşım, barınma, ve sağlık gibi bütün gereksinimleri bir hak olarak karşılanacaktır.
- Orman yangınları için önleyici önlemlere bütçe ayrılacaktır.
- Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının ve göllerin kurummasına neden olan vahşi sulama politikaları yerine ekosisteme zarar vermeyen tarım sulama metodlarına bütçe ayrılacaktır.
- 5 milyon dolar karşılığında 347 bin 815 ağacı keserek Kaz Dağları'ndaki altın madenciliği için alan açan OGM ve sorumlu bakanlık alanın rehabilitasyonu için ayrılan bütçeyi ve planlama takvimini hala açıklamamıştır. Ekoloji örgütlerinin büyük çabaları, sürdürülen nöbet ve Türkiye ölçeğinde karşı çıkış sonucunda Kaz Dağları'nda altın madeni işletmesini yapamamış olan Alamos Gold'un halkın büyük itirazlarına rağmen

çıkartılan tahkim yasasından yararlanarak 1 milyar dolarlık tazminat dava açması; Türkiye’yi bakanlık bütçelerinin bile epey üzerinde olan bir ekonomik zararla karşı karşıya bırakmıştır. Bu nedenle HDP olarak; ormanların yok edilmesinden sorumlu olan şirketlerin bir de mali zarar gerekçesiyle halkın sırtına binmelerine izin vermeyecek, Kazdağları için OGM’nin şirketten alınan bütçe rehabilitasyon süreçlerine ayrılacaktır.

- İklim krizinin etkisiyle zarara uğrayan küçük köylü, çiftçi ve işçilerin zarar tazminini sağlamak üzere bütçe ayrılacaktır.
- 1973’ten beri 2/B ile orman dışına çıkarılan alanların toplamı 620 bin hektara ulaştığı biliniyor bu rakam tüm ormanların %2,7’sidir. **HDP olarak**, ormanların maden, enerji ve turizm vb. kullanımına açılmasının önüne geçecek yasalar ile bu alanların “kamu yararı” gerekçe gösterilerek 49 yıla kadar sürelerle kiralanmasını engelleyecek, ormanlık alanların ve yaban alanlarının korunması sağlanacaktır.
- İktidar mensupları yıllardır Cumhuriyet dönemindekinden daha fazla ağaçlandırma yaptıklarını ve kendi iktidarları döneminde ağaçlandırmalar yoluyla Türkiye’deki orman varlığını attırdıklarını devamlı ifade etmektedirler. Oysa; OGM’nin 2022 resmi verilerine göre 2003 yılından 2021 yılına kadar 19 yılda toplam ağaçlandırma miktarı 609 bin 90 hektar, yıllık ağaçlandırma ortalaması da 32 bin hektardır. 2003’ten önceki dönemde yapılan toplam ağaçlandırma 1 milyon 115 bin 367 hektar, yıllık ortalaması ise 59 bin hektardır. Bu verilere göre AKP iktidarı dönemine nazaran 27 bin hektar daha fazla ağaçlandırma yapılmıştır. 2013 yılından sonra endüstriyel ağaçlandırma çalışmaları orman alan miktarına dahil edilmiştir. **HDP olarak**; gerçek orman ekosistemlerinin arttırılmasını sağlamak üzere ağaçlandırmalar yapılacak ve buna yönelik bütçe ayrılacaktır.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı bütçesi kapsamında;

- İstanbul’da yapılan 3. köprü ve otoyolları projesi başta olmak üzere pek çok projeye Karadeniz’den Bulgaristan sınırlarına kadar uzanan ve önemli bir biyoçeşitlilik kaynağı olan Kuzey Ormanları ciddi şekilde zarar görmüştür. 3. Havalimanı projesi ile bu zarar geri döndürülemez noktaya ulaşmıştır. Ulaştırma ve alt yapı hizmetleri planlanırken kent ve doğa ikilemi yaratmadan ekolojik varlıkların ve ekolojik sistemlerin korunduğu çözümler üreteceğiz. Bu bağlamda Kanal İstanbul projesi hem doğaya ciddi zararları olacak hem de bütçe yükü içinde bulunduğumuz kriz halindeki ekonomik koşullarda bu projeye harcanması düşünülen **400 milyar liraya yakın olan bütçe ile ekolojik temelli toplu ulaşım geçiş yapacağız**. Sadece İstanbul’u değil tüm Marmara ve Ege başta olmak üzere tüm bir coğrafyaya kalıcı yıkımlar getirecek olan Kanal İstanbul projesi iptal edilecektir.
- Ulaşım ve altyapı hizmetlerinde ekolojik bir bakış açısı geliştirecek, doğayla dost olan kentleri yeniden tasarlayacağız. Bunun için yerel yönetimlerde ekolojik belediyeçilik politikalarını destekleyecek ve ayrılan bütçelerde buna yönelik destekler sağlayacağız.

Çözüm İçin Çocuklara Duyarlı Bütçe

Çocuk Yoksulluğu

AKP-MHP iktidar bloğunun savaş politikalarına ayırdığı kaynaklar ekonomik krizin derinleşmesinde en büyük etkidir. Otoriter rejimin inşası için sürekli ihtiyaç duyulan güvenliğe yönelik kaynak aktarımı ekonomik krizin en önemli nedenidir. Ekonomik krizin derinleşmesi ile beraber derinleşen yoksulluktan çocuklar da çok yönlü etkilenmektedir. Çocuklar maruz bırakıldıkları yoksulluktan dolayı dengeli beslenememekte ve sağlıklı bir şekilde büyüyememektedirler.

Türk Aile Hekimleri Dergisi'nde 2022'de yayımlanan çalışmaya göre kız çocuklarının yüzde 85'i, erkek çocukların yüzde 65'i kansızlıkla mücadele etmektedir. Araştırmaya göre her dört çocuktan biri düşük kiloludur. İlkokul, ortaokul ve lise çağında olan 6-19 yaş arası 536 erkek ve 513 kız çocuğunun obezite, hipertansiyon ve kansızlığa ilişkin değerlerine bakılarak yapılan araştırmada çocukların dörtte birinin çok düşük kilolu olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencilerinin zayıf olma oranı yüzde 13,2 iken bu oran ilkokulda yüzde 14,9'a, ortaokulda ise yüzde 19,8'e yükselmektedir. Kız çocuklarının yüzde 85'inin, erkek çocuklarının ise yüzde 68'inin kansızlık yaşadığı belirlenirken, Avrupa'da bu oranın yalnızca yüzde 18 olduğunun altı çizilmiştir. Özcesi aç kalan çocuklar ekonomik krizin faturasını sağlıklı büyüyemeyerek ödemektedirler.

Öte yandan Türkiye'de Okul Çağı Çocuklarında (6-10 Yaş Grubu) Büyümenin İzlenmesi (Toçbi)'nin 2020 raporuna göre ise kronik açlık nedeniyle Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki çocukların yüzde 3,5'i, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki çocukların ise yüzde 5,4'ü bodur durumdadır. Bölgede yaşayan erkek çocukların açlığa bağlı bodurluk oranı yüzde 6, kız çocuklarında ise yüzde 5,5 olarak belirlenmiştir. Batı bölgelerinde bu oran yüzde birlere kadar düşerken Türkiye ortalaması ise yüzde 2 olarak açıklanmıştır. Düşük kiloluluk yüzdesine göre yapılan araştırmada da Güneydoğu Anadolu bölgesi ilk sırada yer aldı. Demek oluyor ki bölgesel eşitsizlikler çocuk yoksulluğunda da kendini göstermekte; Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı kentlerde çocuklar yoksulluğu bodur kalarak deneyimlemektedirler.

Ayrıca AKP iktidarının 2003'ten beri uyguladığı Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) programı mevcut iktidarın çocuk algısını gözler önüne sermektedir. Çocukları "şey"leştirip muhtaçlaştıran mevcut iktidar 90 tl gibi komik bir "yardım" ile çocukların eğitim hayatını sürdürülebilir kılacağını sanmaktadır. Oysa geçen yıl 14-17 yaş aralığında açık öğretime kayıtlı 1 milyon 585 bin civarında öğrenci varken, bu sene sayının yaklaşık 1 milyon 738 bine yükselmiştir. 8-10 saati okulda geçirmek zorunda kalan çocuklar fahiş fiyatlarla kantinden beslenmeye zorlanmakta; fakat bunu karşılayamadıkları için okul süresince aç kalmaktadırlar. Derin Yoksulluk Ağı tarafından yapılan bir araştırmaya göre yoksul çocukların yüzde 40'ına yakını öğün atlamakta pek çoğu yetişkin bir birey gibi beslenmek zorunda kalmaktadır. Hal böyle iken HDP'nin de öğrencilere bir öğün ücretsiz sağlıklı yemek verilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine verdiği ek bütçe teklifi AKP ve MHP'nin oylarıyla reddedilebilmektedir.

Bu vahim tabloda çocuklar işçileştirilerek yoksullukla mücadele etmeye zorlanmaktadırlar. TÜİK verilerine göre Türkiye'de 720 bin çocuk işçi bulunmaktadır. Oysa Birleşmiş Milletlerin

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan Türkiye, 18 yaşına kadar her insanı çocuk olarak tanımlamış olsa da İş Kanunu'nda bulunan 15 yaş sınırı ile 18 yaşından küçük çocukların çalışmasına izin vermektedir. Bu nedenle başta aileleriyle birlikte mevsimlik tarım işçiliği yapan çocuklar, göçmen çocuklar ve sayısı 1,5 milyonu bulan çırak, stajyer ve meslek eğitimi gören öğrencileri göz önüne alındığında bugün Türkiye'de en az 2 milyon çocuk işçi olduğu görülmektedir. TÜİK 2021 verilerinde yaş grubu 15-17 olan çocuklarda işgücüne katılma oranı yüzde 16,4 olarak açıklanmıştır. Bu oran 2020 yılında yüzde 16,2 idi. İşgücüne katılma oranı cinsiyete göre incelendiğindeyse, erkek çocuklar için yüzde 22,9 kız çocuklar için yüzde 9,5 olduğu görülmüştür. Türkiye'deki çocukların yüzde 44,3'ü yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında yaşamaktadır. Bu oran, AB ülkelerinde ortalama yüzde 23,6'tür. Türkiye'deki çocukların yüzde 33,7'si 'maddi yoksun'; yani ısınma, temizlik ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta ciddi güçlük çekmektedir.

Öte yandan 2021'de 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nda yapılan değişikliklerle mesleki eğitim merkezlerinin (MESEM) yaygınlaştırılması ve meslek lisesi öğrencilerinin işletmelerde ucuz iş gücü olarak çalıştırılmasının önü açılmıştır. Türkiye'nin çeşitli illerinde öğrenciler ve aileleri, afiş ve ilanlarla mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmeye başlanmıştır. Açılan mesleki eğitim merkezi programında haftada 1 gün okulda teorik eğitim, 4 gün ise işletmede 'beceri eğitimi' verileceği, mesleki ve teknik Anadolu lisesi diploması ile birlikte çıraklık, kalfalık, ustalık belgesi ile vatandaşlara iş kurma imkânının sunulacağı iddia edilmektedir. MEB'in öğrenci sayısını kısa sürede 410 bine çıkarmakla övündüğü sisteme dâhil olanların yarısına yakını 18 yaşın altındadır. MESEM için 1 milyon öğrenci hedefi koyan iktidar, aynı zamanda 1 milyon öğrenciyi eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakmayı, onların emeğini patronlara ucuz emek olarak sunmayı hedeflemektedir. Gözünü kar hırsı bürümüş iktidar ucuz iş gücü olarak gördüğü çocukları MEB aracılığıyla imzaladığı protokollere sömürü çarkına dahil etmektedir.

Bugün Türkiye'de dört kişilik bir ailenin sağlıklı ve dengeli beslenmesi için aylık yapması gereken harcama tutarı 7 bin 552 liradır. Açlık sınırı üzerinden hane halkı tüketim harcamaları esas alınarak yapılan hesaplama sonuçlarına göre ise yoksulluk sınırı 26 bin 123 lira olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ekonomik şiddetin hedefinde olan çocuklar ailelerinin geçimine katkıda bulunmak için, çok az bir ücret karşılığında, çoğu zaman tehlikeli koşullarda, saatlerce çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Çalışma koşulları; bu çocukların okula gitmelerine, akranlarıyla vakit geçirmelerine, oyun oynamalarına ve boş zamanlarını değerlendirmelerine de engel olmaktadır. İşçileştirilen çocukların sömürülmeden onurlu ve özgür bir yaşamda kendi öznelliklerini ve özgünlüklerini yaşayabilmeleri için çocuk işçiliğinin yasaklanması adına etkin politikaların hayata geçirilmesi zaruridir.

Bu Bütçede Çocuklar Yine Yok!

Toplumsal, siyasal ve iktisadi alanda yaşanan sorunlardan derin biçimde etkilenen kesimlerin başında çocuklar gelmektedir. 23 milyonla, nüfusun dörtte birini oluşturan çocuklara ilişkin çocukların lehine ve yararına Türkiye'nin bütüncül bir çocuk politikası yoktur. Bunun temel nedeni çocuklara ilişkin yerleşik algıdır. Çocuklara yönelik yerleşik algı yaşamın her alanına sirayet etmiş durumdadır. Devlete bağlı kurumlardan özel alana kadar her yerde çocuklar

önemli oranda iradi varlıklar olarak kabul edilmemektedir. Bu algının çocuklar açısından yıkıcı sonuçları vardır. Çocuklara ilişkin yerleşik muhafazakâr ve modernist dikotomiye sıkışmış bu tahayyülde ne çocukların sorunlarının ne de seslerinin siyasetin bir parçası olması söz konusudur.

Bugün Türkiye’de yaşayan milyonlarca çocuk sağlık, eğitim, adalet, toplumsal cinsiyet ve ekonomi alanlarında yaşanan sorunlardan kaynaklı ciddi bir yoksulluk ve yoksunluk içerisinde. Bu yoksulluk ve yoksunluk çocuklara çok yönlü şiddet olarak dönmektedir. Çocukların işçileştirilmesi, madde bağımlılığı, istismar, yoksulluk, anadilinde eğitim görememe ve asimilasyon çocukların bugün karşı karşıya kaldığı temel sorunlardır.

Öte yandan bölgede uzun zamandır yaşanan çatışmaların yarattığı yerinden edilme, savaş mühimmatlarının patlaması ve zırhlı araçların çarpması sonucu yaşanan ölümler gibi yıkıcı sonuçlardan en çok çocuklar etkilenmektedir. Yine, siyasi alandan toplumsal alana doğru yayılan ayrımcılık ve nefret dilinden en çok çocuklar etkilenmektedir. Toplumun hücrelerine sinmiş ayrımcı ve nefret söylemleri savaş bölgelerinden kaçıp Türkiye’de sığınan mülteci ailelerde büyüyen çocuklar başta olmak üzere en çok çocuklar etkilenmektedir.

Şiddetten, yoksunluk ve yoksulluktan, her türlü istismar ve sömürüden, savaşların yıkıcı etkilerinden, mülteci olmaktan, engelli olmaktan, zorla evlendirilmekten, cezaevlerinde bulunmaktan ve anadilinde eğitim görememekten mustarip milyonlarca çocuğa rağmen bu yapısal sorunların çözüme kavuşması yönünde devlet hala etkin politikalar geliştirmemektedir.

Nitekim Plan ve Bütçe Komisyonunda bakanlıkların sunuşları olmuş ve çeşitli tartışmalar yürütülmüştür. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere bakanlıkların sunuşlarında “çocuk” kelimesi bile çok az kullanılmıştır. Bahse konu bu tablo da iktidarın çocukları görmediğinin ifadesidir. “Çocuk” ifadesi, Tarım Orman Bakanlığı bütçesi görüşülürken 15 kez; Gençlik ve Spor Bakanlığı bütçesi görüşülürken sadece 40 kez; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görüşülürken 262 kez MEB’de 158 kez; Ticaret Bakanlığı görüşülürken sadece 6 kez; Dışişleri Bakanlığı görüşülürken 3 kez; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı görüşülürken 23 kez; Hazine ve Maliye Bakanlığı görüşülürken 22 kez; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı görüşülürken 30 kez; Adalet Bakanlığı görüşülürken 44 kez; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı görüşülürken 8 kez; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı görüşülürken 6 kez; İçişleri Bakanlığı görüşülürken 30 kez; Millî Savunma Bakanlığı görüşülürken 16 kez; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı görüşülürken 3 kez kullanılmış; konuşma içeriklerinde ise çocuklara yönelik etkin bir politik sorumluktan bahsedilmesi mümkün görünmemektedir.

Halk iradesinin tecelli ettiği en üst merci olması beklenen mecliste bütünlüklü, tutarlı ve sürekli bir çocuk politikası yoktur. Demokratik yönetimlerde bütün yurttaşların temel hakkı olan katılım hakkından çocuklar mahrumdur. Mecliste de çocuklarının seslerine ve taleplerine yetişkinler tarafından el konulmaktadır. Bununla birlikte çocukların maruz kaldığı sorunlara ilişkin mecliste bütüncül politikalar da hayata geçirilmemektedir. Ülke çapında yaşanan basına yansımış ve toplumda ciddi bir reaksiyon yaratmış vakalar dışında çocuklara ilişkin neredeyse hiçbir gündem mecliste açılmamaktadır. Zaten meclis bünyesinde çocuk politikası inşa eden veya çocukların sorunlarını merkezine alan bir ihtisas komisyonu yoktur. 2019 yılında TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde Çocuk Hakları Alt Komisyonu kurulmuştur

ancak bu komisyon oldukça tali bir komisyon olup çocukların sorunlarını çözme yönünde herhangi bir yasal düzenleme yapmış değildir.

Türkiye’de çocukların siyasal karar alma sürecinde seçmen, karar alıcı, uygulayıcı ve baskı veya çıkar grubu olarak doğrudan yer alamaması hem mecliste bir çocuk politikasının inşa edilmemesine zemin sunmakta hem de çocuklara duyarlı bir bütçenin hayata geçirilmesi önünde ciddi engel teşkil etmektedir. Öte taraftan çocukların taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılayan bir bütçeleme yapılmadığı gibi bütçe kesintilerinden öncelikle bu kesime yönelik hizmetlerde kesinti olmaktadır. Sonuç olarak siyasal anlamda taleplerini doğrudan siyasal karar alıcılara yansıtma imkânı ve diğer kesimler gibi baskı ve çıkar grubu olma özelliği olmayan Türkiyeli çocuklar kamu bütçesinden yararlanma sürecinde ciddi bir ayrımcılığa ve eşitsizliğe maruz kalmaktadır.

Çözüm Önerileri

HDP olarak, çocukları adeta ebeveyn ve aileye bağımlı gören geleneksel yaklaşım ile üzerine gelecek inşa edilebilen bir varlık olarak gören modern yaklaşıma karşı 3.yol perspektifiyle çocukları toplumsal özneler olarak kabul ediyor; çocuklar hakkında çocuklarla beraber söz kurulmasını bir ihtiyaç olarak görüyoruz. Bu bağlamda HDP’yle birlikte;

- Bütçe süreçlerinin demokratik bir işleyişle çocukların katılım hakkını da esas alan bir yerden çocuklara duyarlı bütçeyi hayata geçireceğiz.
- Çocukların maruz kaldığı çok yönlü şiddet, karşı karşıya kaldığı sorunlar dikkate alınarak bu sorunların kalıcı çözümüne yönelik bütçe oluşturacağız. Bütçe oluşturma sürecinde, çocukların beslenme, sağlık, eğitim, adalet ve diğer haklarının kamu maliyesi aracılığıyla geliştirilmesine yönelik olarak maksimum kaynağın bu alana kanalize edeceğiz. Örneğin MEB bütçesinin yüzde 80’i hizmet kalemlerine ayrılmış durumdayken ve savaşa ayrılan bütçe devasayken, bütçenin yüzde 2’sinin çocuklara ayrılması çoklu krizleri bir nebze de olsa çözecektir. Ekonomik şiddetin hedefinde olan çocuklara devlet okullarında bir öğün ücretsiz yemek vereceğiz.
- Sosyal yardıma indirgenen çocuk sağlığı değil, hak temelli olarak çocuklar için dengeli ve yeterli beslenmeyi bütçeden sağlayacağız. Kanunla ihtilafı hale getirilen çocuklar için onarıcı adaletin sağlanması adına geliştirilecek olan tüm mekanizmaların hayata geçirilmesini sağlayacak yeterli bir bütçe ayıracağız.
- Korunmasız, güvencesiz bir şekilde işçileştirilerek yaşam hakları ellerinden alınan çocukları korumak için devlet sorumluluğunu yerine getirerek sömürüye dayalı çocuk işçiliğine derhal son vereceğiz. Bu amaçla devletin tüm imkânları seferber edeceğiz. Anadillerinde eğitim görmeyip asimilasyon şiddetine maruz bırakılan çocuklar için çok dilli kurumların inşa edilmesini merkezi bütçe üzerinden de sağlayacağız. Engelli çocukların diğer akranlarıyla bir arada olması için tüm devlet okulları engelli öğrencilere duyarlı hale getirilmesi için gereken bütçeyi ayıracağız. Kamusal yaşam alanlarının tümünü çocukları gözetken bir anlayışla düzenleyecek bütçeyi hayata geçireceğiz. Çocuklarla çalışan kurum, kuruluş ve bireylerin bütçe yapım süreçlerine dâhil edeceğiz. Çocuk haklarını korumaya yönelik kurulan sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin artmasını sağlayabilmek için kamu bütçesince kaynak ayıracağız.

- Ayrılan kaynakların çocuklara yönelik politika hedeflerine ne düzeyde katkı sağlayabildiğini ortaya koyan verilerin elde edilmesini kamu bütçesince sağlayacağız. Kamu maliyesi “şeffaf” surecilerle desteklenerek, kamuoyuna bütçe hakkında en geniş yaygınlık düzeyinde bilgi sunacağız. Kamu bütçesiyle çocuklara yönelik yeterli düzeyde sosyal korumayı sağlayacağız. Çocukların temel sorunlarının belirlenmesini kamu bütçesinden karşılayacağız.
- Türkiye’de çocuklara dair veriler son yıllarda kamu ile paylaşılmamaktadır. TÜİK bu verileri paylaşmamaktadır. Bu sorunların tespit edilip edilmediği de muammadır. Çocukların yaşadığı sorunların düzenli bir biçimde araştırılması, tespiti, rapor edilmesi ve kamuya paylaşılması için kamu bütçesinden kaynak ayıracağız.
- Ezcümle çocuklara yönelik etkin politikaların hayata geçirilmesi ve çocukların üstün yararının gözetilerek toplumsal birer özne oluşlarının kabul edilip karar alma süreçlerine dâhil edilmelerinin sağlanması için çocuk bakanlığını kuracağız. Ancak hem çocuklara yönelen suçlara ve çocukların hedefte olduğu çok yönlü şiddete ilişkin yapısal sorunları kalıcı olarak çözmek hem de çocukların temel talep ve ihtiyaçlarını karşılamak için sadece Çocuk Bakanlığı’nın bütçesini değil bütün bakanlıkların bütçesini çocuklara duyarlı bütçeleme mantığıyla hazırlayacağız.

Özgür Bir Yaşam İçin Gençlere Bütçe

Devlet yurtlarının yetersiz kalması, ekonomik kriz ve enflasyondan kaynaklı artan ev kiralari, özel yurt ücretlerinin astronomik rakamlara çıkması nedeniyle üniversite öğrencileri **barınma sorunu** ile karşı karşıya kalmaktadır. Kazandıkları üniversitelerin olduğu kentlere giden öğrencilerin büyük bölümü barınma sorununu çözemedikleri gerekçesiyle **eğitimine ara vermek** zorunda kalmaktadır. Yurtlara yerleştirilen öğrenciler ise **6 ila 12 kişilik** odalarda yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Yurt odaları **cezaevlerini** andırmaktadır. Yurt izin günleri **75 günden 30 güne** düşürülerek, öğrenciler tek tip yaşama mahkûm edilmek istenmektedir.

Tip yemek sistemiyle, öğrenciler yeterli beslenememekte ve kurutulmuş, hijyensiz yemeklerden **zehirlenmektedir**. Ortalama 400-500 TL **yurt ücreti** ödemektedir. 2022 yılı itibariyle 506 bin 61 üniversite öğrencisine burs, 913 bin 887 üniversite öğrencisine ise **850 TL** geri ödemeli kredi verilmektedir. Eğitim aldığı alandan mezun olduktan sonra **ataması yapılmayan** üniversiteli sayısı 2 milyona yaklaştı. Mezun öğrencilerin çoğunluğu **asgari ücretle** çalışmaktadır.

Geniş tanımlı **işsizlik gençler** arasında yüzde 41’e ulaşmıştır. Her dört gençten biri ne eğitimde ne de istihdam yer alıyor. Ne eğitimde ne istihdamda olan **genç kadınların** oranı ise yüzde 32. Ciddi bir sağlık krizi haline gelen maddeye **bağımlılık yaşı** 11-12’lere düşmüştür. Ekonomik kriz, artan enflasyon, ifade özgürlüğünün gerilemesi, nitelikli eğitim hakkından yoksun bırakılma ve siyasal yaşama katılımın engellenmesi gibi nedenler, gençler arasında **göç etme** fikrini ortaya çıkarmaktadır. **Gençlerin yüzde 73’ü Türkiye’den göç ederek**, başka bir ülkede hayat kurmayı amaçlamaktadır. Akademilerde **niteliksiz eğitimden** kaynaklı, gençler kendilerini gerçekleştirememektedir.

AKP yönetiminde; gençliğe ayrılması gereken kaynaklar savaşa, ranta ve yandaşlara ayrılmaktadır. Gençlik, açlık ve yoksulluğun kısılcığında yaşam mücadelesi vermektedir. Güvencesizlik ve kendini gerçekleştirememeye, gençlerde geleceksizliğe dair umudu azaltmaktadır.

HDP ‘yle birlikte, gençlik temelli politikalar hayata geçirilecektir.

- Gençlik ve Spor Bakanlığı yerine doğrudan gençlerin ihtiyaçları için çalışacak bir **“Gençlik Bakanlığı”** kuracağız.
- Gençlerin eğitimden, sosyal yaşama katılımlarına kadar, hakları **yasal bir statüde** tanımlanacak.
- **Barınma, beslenme ve ulaşım** sosyal devlet olmanın gereği olarak **ücretsiz** sağlanacaktır.
- İhtiyaç doğrultusunda, yeterli sayıda **yurt inşa** edilecektir.
- Tek tip yemek sistemi kaldırılarak, öğrencilere ücretsiz bir şekilde sağlıklı ve **doyurucu beslenme imkânı** sağlanacaktır.
- Hayatlarını idame ettirecek kadar **5 bin TL burs** verilecektir.
- Öğrenciler arasında rekabet yaratan ve enerjilerini alan sınav sistemleri yerine, **ilgi duydukları bölümlerde** okumalarının koşulları yaratılacaktır.
- Sansürlü, ücretsiz ve **özgür internet** erişimini gençlere sağlayacağız.
- **YÖK kaldırılacak**, toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan bir yerden, **özerk ve bilimsel** bir eğitimin tüm koşulları sağlanacaktır. G
- Genç işsizliğin önlenmesi adına gençlerin talep ve önerileri doğrultusunda **istihdam politikaları** üzerinde durulacaktır.
- Eğitim dışına itilen ve fırsat eşitliğinden yararlanamayan, mevsimlik işlerde çalışan **on binlerce gencin** eğitim hakkından yararlanması sağlanacak.
- Bölgesel eşitsizlikleri gidermek için yerel kurum ve kuruluşlar desteklenecek, **istihdam artırılacaktır.**
- Bağımlılıkla mücadele ve farkındalık için **bölgesel merkezler** açılacak. Bağımlılıkla mücadelede, yerel ve genel çalışmalar yürütülerek, **bağımlı gençlerin** tedavi edilmesi ücretsiz bir şekilde sağlanacaktır.

Türkiye, gençlerin kendilerini gerçekleştirebileceği, üretebileceği ve aidiyet bağı kurabileceği bir ülke haline gelecektir.

İnsan Onuruna Yaraşır Bir Yaşam İçin Emeklilere Bütçe

Çalışmaya bağlı bir hak olan emeklilik bir sosyal güvenlik hakkı olup Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. AKP yönetiminde, 1 Ekim 2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı yasa ile prim ödeme gün sayıları arttırılmış, emeklilik yaşı kademeli olarak yükseltilmiş, emekli aylığı elde etme koşulları değiştirilmiş, emekli aylıkları düşmeye başlamış ve bunun sonucunda da emekliliğe erişim hakkı zorlaştırılmıştır. Kanun yürürlüğe girdiğinde kadınlarda 58, erkeklerde 60 olan emeklilik yaşı kademeli olarak yükselmektedir ve 2048 yılında kadın ve erkek sigortalı ayrımı yapılmadan 65 yaşa yükselecektir.

Türkiye’de yaklaşık 14 milyon emekli bulunmaktadır. 14 milyon emeklinin 8 milyonu açlık sınırında ya da açlık sınırının altında ücret almaktadır. 7 milyon emekli hayatını idame ettirebilmek için gündelik işlerde çalışırken iş arayan emekli sayısının ise yaklaşık 4 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Çalışan ve iş arayan emekli sayısı 2003 yılında 1,5 milyon iken 2022 yılında bu rakam yaklaşık 8 kat artarak 11 milyona yaklaşmıştır.

AKP yönetiminde; emekliler sağlıklı bir emeklilik yaşama haklarını kaybetmiş, yaşam mücadelesi verir duruma gelmişlerdir. DİSK-AR’ın yaptığı hesaplama göre gıda enflasyonu ortalama yüzde 90,3 olarak gerçekleşirken emeklilerde gıda enflasyonu yüzde 115 olmuştur. İktidarın emekli maaşlarına yaptığı “sözde” zam daha emeklinin cebine girmeden erimektedir. Türkiye bir nevi çalışan yoksul emekliler ülkesine dönmüştür. HDP olarak;

- Emeklilerin insanca ve sağlıklı yaşama haklarını sağlayacağız. Çoğu emekli yurttaş, yaşları itibariyle hastalık bakımından riskli gruplar içerisinde yer almaktadır. Bütün yurttaşlar için en temel insan hakkı olan sağlık hakkını emekliler için ücretsiz hale getireceğiz. Emeklilerin maaşından kesilen muayene, ilaç katılım paylarını ve eczaneye ödedikleri eşdeğer ilaç fark ücretlerini kaldıracacağız.
- SGK’nin sağlık fonunda bulunan kaynak (GSS fon varlığı) mevzuatına göre kullanıldığı takdirde, emeklilerden alınan katılım payını karşılayacak yeterliliktedir yani emeklilerden katılım payı alınmasına ihtiyaç yoktur. 2013-2021 yılları arası 9 yıllık dönemde her yıl için en azı 10,8 milyar TL en fazlası 32,4 milyar TL olmak üzere sürekli bir fazla söz konusudur. Fakat SGK’nin Sayıştay denetim raporlarında genel sağlık sigortasından sağlanan ve sağlık hizmetleri dışında başka bir amaçla kullanılmaması gereken fonun, sosyal sigorta fonu açıklarını kapatmak için kullanıldığı tespit edilmiştir. Biz genel sağlık sigortasından sağlanan fonu GSS kapsamında sunulan sağlık hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin artırılması, kamusal sağlık yatırımları yapılması ve kapsamlı koruyucu ve önleyici sağlık atılımları gerçekleştirilmesi için kullanacağız.
- En düşük emekli maaşını cari asgari ücret düzeyine getireceğiz.
- Emeklilikte yaşa takılanların sorunları hiçbir EYT’liyi dışarıda bırakmayacak bir EYT yasası ile çözeceğiz.
- Emeklilerin sendikal haklarını kullanmasının önündeki engelleri kaldıracacağız. Emekliler isterlerse ayrı sendikalar kuracaklar veya çalışırken üye oldukları sendikalarda üyeliklerinin devamı sağlanacak.
- Yarı zamanlı çalışan kadınların işsizlik ödeneği ve emeklilik haklarından yararlanma koşulları genişletilecek.
- Emeklilerin kent yaşamına daha rahat katılabilecekleri önlemleri emeklilerle birlikte üreteceğiz.

Türkiye, emeklilerin emekliliklerini geçim dertleri olmadan, sağlıklı ve keyifle geçirebileceği bir ülke haline gelecektir.

Yoksullukla Mücadele Bütçesi: Yoksullukla Mücadelenin Yolu Bu Düzenle Mücadeleden Geçiyor!

Dünya genelinde 2,5 milyara yakın insan açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşam savaşı veriyor. Kapitalist sistem, nüfusun küçük bir kesimi için inanılmaz bir zenginlik yaratırken, nüfusun geri kalan büyük çoğunluğu için yoksulluk ve açlık üretiyor.

Türkiye tarihinde yaşanan açlık, yoksulluk, gelir adaletsizliği hiçbir dönem bu kadar yüksek olmamıştır. Türkiye'de 25,5 milyon kişi açlık sınırının, 51 milyon yurttaş da yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Kimi araştırma sonuçlarına göre, ülke nüfusunun yüzde 90'ına karşılık gelen 76,5 milyondan fazla kişi aç ve yoksul olarak yaşamını sürdürüyor.

İşçi, emekçi, emekli, kadın, genç, esnaf, çiftçi, üretici büyük sorunlar yaşıyor. Bu tablo iktidarın uyguladığı ekonomik politikaların bilinçli bir sonucudur. Çünkü bu iktidar kaynakları halka değil sermayeye, yandaşlara, ranta, sömürüye ayırıyor. O nedenle ülkede de yoksulluk, açlık, sefalet milyonlara bir “kader” gibi dayatılıyor. En son Amasra’da görüldüğü gibi insanları açlıkla, ekmek uğruna ölüm arasında ikileme sürüklüyor. AKP, insanların yoksulluğunu kendisine bağımlılık aracı haline getirmiş, sosyal devletin asli görevlerinden olan sosyal yardımları lütuf gibi sunarak yoksul kesimi açlıkla, yoksullukla terbiye etmeye çalışmaktadır. Temel insani ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak duruma gelen milyonlar, bankalara, tefecilere mahkûm ediliyor. Vadesi gelen borcunu, ödeyemeyecek duruma gelenler ise borcu borçla kapatarak adeta bir sarmal içinde hayatına devam ediyor. Gelirleri enflasyon, zamlar karşısında eriyen yurttaşlar, gelirlerinin yetmediği zorunlu harcama ve borç ödemelerini yapabilmek için hızla borçlanıyor. Halkların Demokratik Partisi olarak:

- İhtiyaç sahibi hanelerin barınma, elektrik, su, doğalgaz gibi temel ihtiyaçları karşılayacak bütçe kalemini hayata geçireceğiz.
- Artan oranı servet vergisiyle elde edilecek kaynaklar üzerinden bütçeyi yaparak her yurttaşın geçimini güvence altına alacağız.
- Asgari ücreti yoksulluk ve açlık sınırının üstüne çıkaracak, asgari ücretle ilgili taraflarla ortaklaşacak, kamunun üzerine düşen sorumlulukları bütçeden karşılayacağız.
- Yoksulluk sınırının altındaki yurttaşlarımıza barınma, su, doğalgaz ve elektrik kullanımı asgari ihtiyaç miktarına kadar ücretsiz olacaktır. Böylece, bu miktarların aşılması sonucuyla enerji tasarrufu sağlanacak ve kaynak israfı önlenecektir. Bu miktarları aşan tüketimi olanlar ise artan oranlı fiyatlandırmaya tabi olacaktır.
- Tüm vatandaşlarımızın ciddi bir oranda kredi kartı ve kredi borçlarının faizleri silinecek, anaparaları faizsiz ve uzun vadeli olarak yeniden yapılandırılacaktır. Böylece borç ve faiz yükü altında ezilen vatandaşlarımız borçsuz yaşama geçebilmelerinin önü açılacak.
- Tüm yurttaşlara nitelikli ve ücretsiz temel kamu hizmetleri olan ulaşım, sağlık ve eğitimi sağlanacak.
- Gelir vergisi reformunu yapacağız. Yoksulluk sınırının altında gelire sahip vatandaşlarımızın vergi yükünü düşüreceğiz. ÖTV ve KDV gibi vergilerin, vergi gelirlerinin içerisindeki payını düşüreceğiz.
- Kurumlar vergisini küçük kurumlar için yüzde 15’ten başlatarak ölçeğe göre artan oranlı hale getireceğiz. Üretim ve istihdamı teşvik için yatırım indirimi istisnasını yükselteceğiz.

- Türkiye’de kamusal israflar devasa boyuttadır. HDP iktidarında israfları önleyerek ortaya çıkarılan kaynağı düşük gelirliilere transfer edeceğiz. Bütün kamu kurumlarında şatafata son vereceğiz.
- Kamu Özel Ortaklığı projeleri kapsamındaki şehir hastaneleri, köprü-otoban ödemelerini durduracağız. Kamu yararına aykırı bu proje anlayışına son vereceğiz. Bunları iz bedeli karşılığında bütçeden pay ayırarak kamulaştıracacağız.
- Vergi kaçakçılığı, yolsuzluk suçlarına ilişkin cezaları arttıracacağız.
- Büyük sermayeye yönelik vergi muafiyet, istisna, indirim ve vergi aflarına son vereceğiz. Bugüne kadar haksız vergi kazancı sağlayanlardan tahsil edip bütçe kaynağı yaratacağız.
- Başta Cumhurbaşkanlığının uçakları, makam arabaları olmak üzere kamudaki lüks araç saltanatına son vereceğiz. Bu israfı bütçede kadınlar ve gençlere aktaracak şekilde kaynak haline getireceğiz. Cumhurbaşkanı dahil tüm kamu görevlilerinin tarifeli uçak ve toplu taşıma kullanmalarını sağlayacağız.
- Yoksulluğun bölgesel olarak eşitsiz dağılımına son verecek şekilde bütçeden kaynak aktaracağız.

Lüks, Şatafat ve İsrafa Son Veren Bütçe

3 Kasım 2002’de iktidara gelen ve “yolsuzluklarla, yalanlarla, yoksullukla” yani 3Y ile mücadele edeceğiz sözünü veren AKP iktidar aradan geçen sürede yolsuzluğun, yalanın, yoksulluğun en önemli nedeni haline geldi. Sadece üst yönetim kadroları değil ilçe örgütlenmelerine kadar tüm parti yapısı ve onun vücut bulduğu Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi lüksün, şatafatın ve israfın simgesi haline geldi.

Bir karadelik haline gelen Beştepe’deki Cumhurbaşkanlığı binası, yoksulluk artık bir şiddet aracına dönüşmüşken itibar nesnesi değil ancak AKP iktidarı döneminde israfın vardığı boyutları simgeleyen bir utanç anıtı olabilir.

Bilinçli yürütülen israf politikasının çeşitli ayakları ve özneleri vardır: inşaat, vakıflar, yüzlerce araçtan oluşan protokol geçişleri, kamu kaynaklarıyla yapılan siyasi parti mitingleri, KÖİ’ler eliyle önümüzdeki onlarca yılın bugünden ipotek altına alınması ilk akla gelenlerdir. Nitekim AKP seçmeninin yüzde 44’ü dahi bugün “AKP’nin son döneminde yolsuzluk arttığını” düşünüyor.

3Y’nin iktidarının sonunu getirdiğini gören AKP, 30 Haziran 2021’de Resmî Gazetede yayımlanan, kamuda tasarruf tedbirleri genelgesi bunu önlemeyi amaçladı. Çünkü 2010 yılından bu yana sadece kamuda taşıt alımına 6,1 milyar, kiralamaya 4,8 milyar lira harcandı.

Bir başka israf kalemi olarak örtülü ödenek ise, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi başladığından bu yana kademeli olarak artmaktadır. 2018 yılında 1 milyar 714 milyon TL, 2019 yılında 2 milyar 73 milyon TL, 2020 yılında 2 milyar 6 milyon TL, 2 milyar 714 milyon TL, 2022 yılının henüz ilk 10 ayında ise 2 milyar 700 milyon TL harcandı.

İsrafın bir başka yönü ise sermayenin ödemesi gereken vergilerden vazgeçilmesidir. 2023 yılı bütçesinin “vergi harcaması” tablosuna göre, istisna ve muafiyetler kapsamında 443,4 milyar

lira gelir vergisi, 280,8 milyar lira kurumlar vergisi, 161,8 milyar lira KDV, 45,8 milyar lira ÖTV, 62,3 milyar lira diğer vergiler kapsamında olmak üzere toplam 994,3 milyar lira vergiden vazgeçilecek. Bu vergilerin büyük kısmının sermayeye transfer olduğu bilinmektedir.

HDP'yle birlikte, yolsuzlukla mücadele ve israfın önlenmesi tüm kamu kurumlarının kırmızı çizgisi olacaktır.

- Yolsuzluk ve israfla etkin mücadele için rücu etme ilkesi kesinlikle işletilecek, bu suçta karışanların soruşturulması için ilgili birimler kurulacaktır.
- HDP'nin hazırladığı bütçeler sonrasında tasarruf genelgelerine ihtiyaç kalmayacak çünkü israfa yol açan devasa harcamaların tamamına son verilecektir.
- Toplumun sadece belirli bir inanç kesimine hizmet eden ve ideolojik bir aygıtı dönüşen Diyanet İşler Başkanlığı'nın harcamaları azaltılarak tüm inançlara orantılı şekilde dağıtılması sağlanacak.
- Kamudaki araç saltanatı sonlandırılacak, üst düzey bürokratların aynı aracı kullanmaları sağlanacaktır.
- Vergiden vazgeçme uygulaması sonlandırılacak, yüksek kârlar elde eden bankacılık sektörünün faiz ve komisyon gelirlerinden; elektrik dağıtım şirketlerinin de satış kalemlerinden vergi alınarak aşırı kâr elde etmenin önüne geçilecektir.
- Türkiye siyasi tarihinde siyasi güç kullanmak suretiyle yapılan yolsuzlukları içeren büyük yüzleşme süreci hem idari hem yürütme hem de yargı alanlarında gerçekleştirilecektir.

Nüfusun Yüzde 10'dan Fazlasını Oluşturan Engelliler İçin Bütçe

Türkiye'de sistematik ayrımcılığa maruz kalan, kamusal hizmetlerin çok önemli bir bölümüne erişemeyen, büyük çoğunluğu açlık sınırının altında hane geliri ile yaşayan en büyük toplum kesimi engellilerdir. İktidarların engelliler için en temel politikası, engellilerin sokak, okul ve işyerlerine erişimini engellemek ve engelliler için "büyük kapatılma" olarak ifade edilen "evde tutma" yaklaşımıdır.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da engellilere yönelik bütçenin, engelli kamuoyunun ve sivil toplum kuruluşlarının görüşü alınmadan hazırlandığı görülmektedir. Birçok yaşamsal kamu hizmetine erişemeyen 10 milyona yakın engelli yurttaş ve ailelerinin bütçeye ilişkin temel talepleri yıllardır dikkate alınmamaktadır. HDP ilkesel olarak engellilere yönelik tüm hizmetlerin; kamusal, parasız, anadilinde ve erişilebilir olmasını savunmaktadır. Engellilere yönelik sunulan özelleştirilmiş bazı hizmetlerin kamusallatırılarak kamu görevlileri eliyle verilmesi, eşit yurttaşlığın ve sosyal devlet olmanın gereğidir. HDP sosyo-politik bir modelle engellilik sorunun aşılacağı savunmaktadır. Bu amaçla Mart 2021 döneminde yayınladığımız [HDP Engellilik Manifestosu](#) partimizin konu hakkındaki temel ilkelerini içermektedir. Manifestomuza yönelik gelen öneri, eleştiri ve değerlendirmeleri engellilerin eşit yurttaşlık mücadelesinin bir parçası olarak görüyoruz.

Türkiye'de engellilere sunulan bazı hizmetlerin tüm engel gruplarına ulaşmadığı, sunulan hizmetlerin nitel ve nicel anlamda yetersiz kaldığı, engellilerin bir bağımsız birey ve yurttaş olarak ele alınmadığı bilinmelidir. Özellikle "dünyayı kendilerine özgü şekillerde

deneyimleyen, etkileşime giren ve yorumlayan, nöroçeşitliliği olan insanlar olarak Otizm, Tourette, DEHB, Öğrenme Güçlüğü, Disleksi, Discalculia, Epilepsi, Gelişimsel konuşma güçlüğü gibi çeşitli nörogelişimsel farklılıkları olan bireyler mevcut hizmetlere erişimde çok ciddi hak ihlalleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kişilerin dışında da kamu hizmetlerine erişimi “sorunsuz” denilebilecek herhangi bir engel grubu yoktur. İşaret dili ve Braille alfabesi ihtiyacı karşılanmayan hizmetler listesi de uzundur. SSPE, SMA, ALS, DMD, MS, vb durumlarda engelliler ve aileleri çaresiz bırakılmakta, bilimsel bir kamu hizmeti ve rehabilitasyon desteği sağlanmamaktadır.

Tüm engel grupları için salt bir fiziki sorun olmayan erişilebilirliğin, fiziki boyutları bile henüz çözülmemiştir. Bu kapsamda birçok çalışma yapıldığı iddia edilse de bir zihniyet dönüşümü gerektiren perspektiften yoksun yaklaşımlar ve çözüm arayışları sorunu derinleştirmektedir. Engellilere, yaşlılara, kadınlara, çocuklara ve mültecilere verilen eğitim, sağlık, rehabilitasyon ve diğer kamu hizmetlerinin hizmette halka yakınlık ilkesine uygun olarak, yerel yönetimler eliyle ve yerelden verilmesi gereklidir.

Aylık ve bakım parası bağlama, rapor alma ve ilişkin süreçlerin tüm bürokratik zorlukları içerdiği, engellileri bezdiren bir yaklaşımın olduğu, bu süreçlerde siyasi kayırmacılık ve ayrımcılıkların yaşandığı engellilerce ifade edilmektedir. İktidarca “abartılan” “Engelli ve yaşlı hizmetlerinin” personel giderleri dahil bütçe içerisindeki payı yüzde 2’nin altındadır. Yaşlı nüfus hariç olduğunda bile sayısı 10 milyonun üzerinde olan engellilerin bütçedeki hakkı bu değildir. BM Engelli hakları sözleşmesinin ve anayasanın engellilere tanıdığı hakların yaşama geçirilmesi için bütçede engelli yurttaşların payı artırılmalıdır.

Bu bağlamda; 2023 yılı bütçesi hazırlanırken engelli kamuoyunun, sivil toplum kuruluşlarının, engellilerin ve ailelerinin aşağıda bir kısmını derlediğimiz talepleri öncelikle dikkate alınmalıdır. Bu talepler nihai bir liste olmayıp HDP Engelliler Komisyonumuzun alan çalışmalarından ve Engelli STK’leri ile yaptığı görüşmelerden derlenmiştir. Engelliler, nadir veya süregelen hastalığı olanlar ve yaşlılar için yapılacak bütçe şunları içermelidir.

- Kamu binalarında ve yerel yönetimlerin görev alanlarında 2023 yılının sonuna kadar tüm lavabo, wc, asansör, geçit, alt-üst geçit, kaldırım, park, otopark, bina girişi/çıkışı vb. tüm alanların, internet sitelerinin, mevzuat ve diğer programlarının erişilebilirliği için ödenek kısıtlaması olmayacak şekilde dönüşüm bütçesi hazırlanmalıdır.
- Özel sektör işletmelerinin erişilebilirlik yönündeki dönüşümlerinin teşvik kapsamına alınması ve 2023 yılında bu dönüşümü gerçekleştirilmeyen işletmelere sonraki yıllarda yaptırım düzenlenmelidir.
- Tüm engel grupları için Sağlık Uygulama Tebliğinde engellilerin kullandığı medikal ve tıbbi cihazların ödenme sürelerinin ve ödenme miktarlarının engelli bireyler lehine engelli kurumlarının talepleri doğrultusunda düzenlenmesi sağlanmalıdır. Medikal, ortez, protez, tıbbi cihaz, tekerlekli sandalye, hasta yatağı, hasta bezi, özel mama ve benzeri malzemelerin nitel ve nicel anlamda erişimini kolaylaştıran bir kamu bütçesi oluşturulmalıdır. Bu malzemelerin rant ve ticaret konusundan çıkarılması amacıyla gerekli bilimsel çalışmalar desteklenmelidir. Yerli ürünlerin niteliksizliği ve ithal ürünlerin döviz kur şokları nedeniyle aşırı pahalı olması engelliler ve aileleri için

katlanılmaz ödeme farklarına yol açtığı bilinmektedir. Zorunlu araç ve gereklere için olan bu harcama yükünün engellilerin ve ailelerinin üzerinden kaldırılması için bir bütçe oluşturulmalıdır.

- HDP olarak; “Eğitim alamayan, meslek edinemeyen ya da eğitim ve meslek becerileri olduğu halde istihdam edilmeyen engelli bireylerin, hane içindeki diğer aile fertlerinden bağımsız bireyler olduğu kabulünden hareketle yaşamlarını idame ettirebilmeleri adına asgari ücrete eş değer bir “Temel Yurttaşlık Geliri” ödenmesini hak görüyoruz. Bu şekilde engelli bireylerin mutlak yoksulluğa karşı korunarak, hak ettikleri onurlu yaşam hakkına kavuşmalarının, mücadelenin temel ilkesi olduğunusavunuyoruz. Engellilere yapılan ödemelerin insan onuruna yakışır bir yaklaşımla, açlık sınırının altında hiçbir birey bırakmayacak şekilde yapılması gerekir. Engelli mutlak yoksulluğunu önlemek amacıyla 2022 sayılı kanunda engellilere ve yakınlarına yapılan ödeneklerin memur aylık katsayısı ile çarpılmasından değil, minimum asgari ücret esas alınarak belirlenmesi, % 40 ve üzeri raporu olan tüm engellilere bu ödeneğin aylık olarak verilmesi, çalışan engelliler için bu ödeneğin asgari ücretin üçte birinden az olmaması sağlanmalıdır. Ayrıca engelli aylık ödenekleri ve destek ödeneklerinin bağlanmasında hane gelirinin değil engelli kişinin kendi geliri esas alınmalıdır.
- Engelli eğitimi için “bir seferberlik bütçesi” hazırlanmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde engellilerin eğitimi amacıyla Özel Eğitim İstihdamının ilave 20 bin kişi artırılması ve sonraki yıllarda bu istihdamın planlaması gereklidir. Kaynaştırma ve bütünleştirme eğitimi için gerekli olan kadro, müfredat ve zihniyet dönüşümü için yapılacak çalışmaların bütçesi oluşturulmalıdır. Bazı engel grupları için gerekli görülen veya talep edilen özel eğitim okullarının altyapı ve imkanları arttırılmalıdır. Mevcut durumda engelli eğitimi için sağlanan bütçe/Saat desteğinin nitelikli bir eğitim ve rehabilitasyon için kesinlikle yeterli olmadığı bilinmelidir. Tüm öğretmenlerin pedagojik formasyon eğitimi kapsamında işaret dili eğitimi ve braille farkındalığı eklenmelidir.
- Özel rehabilitasyon merkezleri, yaşlı-hasta-çocuk destek evleri kamusallaştırılmalı ve yaşlı-engelli-hasta-çocuk bakım destek hizmeti kamusal, parasız ve anadilinde bir hizmet olarak “Yaşam Destek Merkezlerinde” sunulmalıdır. Talep eden her yaşlı, engelli ve süregelen hastalığı olan birey için bu merkezlerde kalıcı veya geçici destek, beslenme ve rehabilitasyon hizmetleri ücretsiz sunulmalıdır. Ağır engelli bakımı olan hanelerde ebeveynler günlük yaşamını sürdürmek ve kendi rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla engelli bireyini bu merkezlere güvenle, geçici olarak bırakabilmelidir. Rehabilitasyon hizmeti bir rant ve çıkar alanı olmaktan çıkarılıp bilimsel bir hizmet şeklinde kamu görevlileri eliyle sunulmalıdır.
- Engellilere yönelik fizik tedavi hizmeti kamusallaştırılmalı kamusal, parasız ve anadilinde bir hizmet olarak “kamu görevlileri eliyle erişilebilir ve nitelikli bir şekilde verilmelidir.
- “Kadın sığınma evleri” engelli kadınlar ve engelli çocuğu olan kadınlar için uyumlu ve erişilebilir hale getirilmelidir. Buradaki dönüşüm salt fiziksel ve binalara ilişkin değil

bu ve benzeri kurumlarda görev yapan idareci ve kamu görevlilerinin de uyumunu içermelidir.

- Engelli yurttaşlar için yerel yönetimlerin ev işlerine destek amacıyla ekipler oluşturması ve periyodik olarak ağır engelli, yaşlı ve hasta bakımı yapan kişilere destek vermek amacıyla bütçe oluşturulmalıdır.
- Evde bakım işi kendisine bırakılmış kişilere asgari ücretin altında ödeme yapılmamalıdır. Ayrıca bu işle ömrü geçen insanların emeklilik hakkı için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Engelli işsizliğini önlemek amacıyla kamu ve özel sektörde engelli istihdamı kotasını yüzde 6 olacak şekilde düzenlemesi, mesleki eğitim almak isteyen tüm engellilere yönelik mesleki eğitim imkanlarının artırılması, iş bulunmayan engellilere yönelik işsizlik sigortası ödenmesi ve bu sigortadan engellilerin yararlanma koşullarının hafifletilmesi sağlanmalıdır. 2025 yılında kamuda 35 bin ilave engelli kamu görevlisi alımı yapılması için bütçe oluşturulmalıdır.
- Çalışan tüm engellilere yönelik çalışma koşullarında ulaşım ve hijyen maliyetleri yükseldiği için destek ödenekler sağlanmalıdır. Kamu personeli olan yaklaşık 70 bin engellinin kurum içinde ayrımcılığa maruz kalmaması, kariyer ve liyakatta ötekileştirilmemesi amacıyla çalışmalar yürütülmelidir. Tüm işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla bir bütçe desteği sağlanmalıdır.
- 2023 yılının Engelli Hakları farkındalık yılı ilan edilmesi, bu kapsamda engelli hakları için tüm kurum ve kuruluşların bütçelerine panel, sempozyum, araştırma ve benzeri çalışmalar için bütçe konulması; kolluk gücü, öğretmen, imam, yerel yönetim çalışanları başta olmak üzere tüm kamu görevlilerinin engellilik farkındalığı ve haklar konusunda eğitilmesi sağlanmalıdır.
- Akraba evliliği, trafik kazaları, iş kazaları, aile içi şiddet, savaş ve çatışma, yetersiz beslenme, gebelik ve doğum süreçlerinde gerekli tıbbi desteğin sağlanmaması gibi engellilik nedenlerinin azaltılması amacıyla tüm ilgili kurumlarda bütçe oluşturulması sağlanmalıdır.
- Tüm engel gruplarının ihtiyaç analizini yapabilecek birimlerin tüm belediyelerde kurulması ve ihtiyaçların zamanında, geciktirilmeden sağlanması için bütçe oluşturulmalıdır.
- Nöro-çeşitliliği olan bireylerin ihtiyaç tespiti, temini ve farkındalığı için 81 ilde erişilebilir, özgün en 220 destek ve rehabilitasyon merkezi oluşturulmalıdır. Devlet Kurumlarında ve okullarda ayçiçeği yaka kartı taşıyanların kullanımı için ihtiyaçlara uygun şekilde düzenlenmiş mekanların tesis edilmesi sağlanmalıdır.
- Rehberlik araştırma merkezlerinin sayısı artırılmalı, kamulaştırılmalı, bu kapsam da özel eğitimci (3.000) ve psikolog (3.000) istihdamı için bütçe oluşturulmalıdır.

- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında işaret dili tercümanı istihdamı sağlanması amacıyla bütçe oluşturulmalıdır. 2023 yılı için 2.500 işaret dili tercümanı eğitilerek istihdam edilmelidir.
- Mülteci veya sığınmacı engellilerin engellilik durumları dikkate alınarak bu bireylere yönelik barınma, ulaşım ve beslenme hizmetleri özgün bir şekilde sunulmalı rehabilitasyon ve sağlık hakları kesintisiz korunmalıdır.
- TÜİK ve ilgili kurumların Türkiye’de Engellilik Araştırması ve Nüfus sayımı yapması için bütçe oluşturulmalıdır.
- TBMM’nin 2020 yılında hazırladığı [199 sayılı](#) ve [200 sayılı](#) Meclis Araştırma Komisyonu raporlarında tespit edilen öneri ve değerlendirmelerin yaşama geçirilmesi için kurumlara bütçe tahsis edilmelidir.
- BM Engelli hakları sözleşmesinde devlet olarak uygulanacağı taahhüt edilen ilke ve hakların uygulanması için gerekli bütçe ve kurumsal yapı oluşturulmalıdır.

Kuşkusuz ki, HDP’nin dahil olacağı bütçe yapım sürecinde bunlar gerçekleştirilecektir:

HDP'nin engellilerin tüm sorunları için "Çözüm Bütçesi" kapsamında önerdiği bu politikalara karşın iktidarın teklif ettiği bütçe "günü kurtaran bir yaklaşımın bile" gerisindedir. 2016'dan bu yana kazanılmış hakları geriye giden engelli yurttaşlar için 2023 ilave bir düzenleme içermemektedir. Engelli yurttaşlar için bütçedeki sorun; bütçe hazırlanma sürecinde, kamu kurumlarında, yerel yönetimlerde, baskı ve kamuoyu gruplarında engellilerin temsil düzeyinin düşüklüğüdür. "Engellilere yönelik sistematik ayrımcılık rejimi olan sağlamlılık ideolojisi" bütçe hazırlanma süreçlerinde engellilere ilişkin kamusal hizmetlerin planlanmamasına yol açmaktadır. İktidar erişilebilirliğe ilişkin temel hükümleri 19 yıldır ertelemektedir.

2022 yılı bütçesinin ilk halinde yüzde 1,6 olan "Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim Programı (ETHKÖEP)" payı temmuz ayındaki ek bütçede "engelliler unutulduğu" için yıl sonunda yüzde 1,2'ye düşmüştür. Bu oran (yüzde 1,2) 2023 ve 2024 bütçelerinde aynı düzeyde tutulmaktadır. 2023 yılında 4 trilyon 808 milyarı aşan toplam bütçe teklifinde ETHKÖEP için ayrılan miktar 60 milyarın TL'nin altındadır. Nüfusun yüzde 10'unu oluşturan engelliler ve yakınları için iktidarın öngördüğü ana bütçe kalemi maalesef bu kadardır.

Bütçe teklifine göre "2025 yılı sonuna kadar" hedeflenen "ilave" engelli kamu personeli alım sayısı sadece 4 bin 350 kişidir. EKPS's'ye giren 125.000'den fazla engellinin atanma beklediği bir yerde bu sayı çok düşüktür. Kamudaki zorunlu istihdam kotası olan yüzde 3'ün yetersiz olduğu bilinmekle birlikte bu oranın bile doldurulması durumunda, toplam istihdam daha fazla olacaktır. Kamudaki bu istihdam kotası nüfus oranına eş değer olarak yüzde 10'a yükseltilmelidir. Türkiye'de mevcut durumda üniversite okuyan engelli kişi sayısı 56 bin kişi iken iktidarın 3 yıl için 4.350 atama hedefi ciddiyetsizliktir.

Bütçe teklifinde "Özel Eğitim Alan Kişi Sayısının" 2023 yılında tüm Türkiye genelinde sadece bin 777 kişi artacağı öngörülmüştür. 2024'te bu sayı sadece 5 bin, 2025'te ise 10 bin olarak tahmin edilmiştir. Yüzbinlerce engellinin insan onuruna yakışır, erişilebilir, anadilinde, kamusal ve nitelikli bir eğitim alamadığı bilinmektedir. Bunun çözümü bu amaçla kadro ve

bütçe ayrılması ve kurumsal yapının desteklenmesindedir. Mevcut durumda engellilerin okuryazarlık oranlarının çok düşük olduğu ve bu konuda bir seferberlik yaklaşımının esas alınması gerektiği bilinmelidir.

Bütçede engellilere verildiği/verileceği ifade edilen bazı düzenlemelere dair kamuoyuna yeterli düzeyde veri sunulmamaktadır. Örneğin herkese verilen 50 bin TL'lik KOBİ girişimci destek kredisinin engelliler için 70 bin TL verileceği ifade edilmiştir. 2022 yılı boyunca bu teşvikten sadece 140 engellinin yararlandığı bütçe metinlerinde açıklanmıştır.

Yerel yönetimler başta olmak üzere hazırlanan bütçeler için "Engelliliğe Duyarlı Bütçeleme" çalışmaları yürütülmelidir. Hem bütçe gelirlerinin toplanmasında hem de bütçe harcamaları için alınan kararların tüm toplum kesimlerini aynı şekilde etkilemediği bilinmektedir. Bütçelerin engelliliğe, erişebilirliğe ve sağlamlılığın azaltılmasına etkileri, ilgili kurul ve meclislerde engellilerin de katılımıyla tartışıldığı zaman, engelliler için bir bütçe çalışması yapılmış olacaktır. O zaman engellilere hak olarak sunulması gereken kamusal hizmetler "birilerinin lütfü" olmaktan çıkabilecektir. Engelli yurttaşlar vergilerini ödedikleri toplumsal hizmetlerden tüm eşit yurttaşlar gibi yararlanabilecektir. Bu yaklaşımın dışında muhtaçlık, yardım, ödenek, bağış, bakım ve çeşitli adlar altında yapılan "açlık sınırının altında tutma ödenekleri" engellilere ve ailelerine eşit yurttaşlık alanı açamaz. Her engelli, en az asgari ücret tutarında "temel yurttaşlık gelirene" sahip olma hakkına erişebilmelidir.

Anadilinde, Eşit ve Özgür Bir Eğitim İçin Bütçe!

2023 MEB bütçesinin, Türkiye'nin içine düşürüldüğü ağır ekonomik kriz koşulları dikkate alındığında eğitim sisteminin, öğrencilerin ve eğitim emekçilerinin yaşadığı sorunlara bırakın kalıcı ve somut çözümler üretmeyi, zorunlu harcamaları bile karşılayabilmesi zor görünmektedir.

Yıllardır eğitime ayrılan ödenekler yüksek enflasyon karşısında **sadece nominal olarak artsa da** doğrudan eğitim hizmetlerine yönelik yatırımlar açısından hazırlanan merkezi bütçelerde **enflasyondan arındırıldığında reel bir artışın yapılmadığı** ortaya çıkmıştır. Son olarak 2022'de MEB bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçesi'ne oranı **yüzde 10,79** iken, 2023 bütçesinde ise bu oran **yüzde 9,64'e** gerilemiştir. MEB bütçesinin büyük bir bölümü **personel giderleri** (yüzde 68,32) ve **sosyal güvenlik devlet primi giderleri** (yüzde 10,38) olmak üzere zorunlu harcamalara ayrılmaktadır. Eğitime ayırdığı payla her fırsatta övünen **iktidarın 20 yıllık döneminde eğitim bütçesinin milli gelire oranı OECD ortalaması olan yüzde 6'nın yarısına bile ulaşmamıştır.**

Türkiye'de eğitimde **anadilinde eğitim hakkının yok sayılması**; engellilerin ve sığınmacı çocukların maruz bırakıldığı **ayırıcı uygulamalar**; çocuk yoksulluğunun vardığı son nokta olarak **sınıfta açlıktan bayılan öğrenciler** gerçekliği; okulların mali yetersizliklerinden kaynaklı fiziksel yetersizlikler, **birleştirilmiş sınıf uygulamaları** ve taşınabilir eğitim; yoksul aile **çocuklarının işçileş(tiril)mesi**, okul terki ve ölçülebilir eğitim beklentilerindeki gerileme, **açık öğretime kayıtlı öğrenci sayılarındaki artış**; eğitimde güvencesiz istihdam ve **ataması**

yapılmayan öğretmen sorununun büyümesi; her kademe ve türden okulda yaşanan sınıfsal, etnik, dinsel ve cinsiyete bağlı keskin ayrışmalar; eğitimde kademeler arası geçişte uygulanan merkezi sınavların yarattığı tahribat; Öğretmenlik Meslek Kanunu ile iradesi yok sayılıp, iktidar eliyle itibarsızlaştırılan, sendikal haklarını kullanması engellenen ve son kertede yoksulluk koşullarında yaşamak zorunda bırakılan öğretmenler hakikati; MEB’de giderek artan kadrolaşma ve kayırmacılık; siyasi iktidarın dünya görüşüne uygun olarak yazılan ve uygulanan müfredat meselesi; KHK hukuksuzluğuyla ekmeğinden edilen ihraç öğretmen ve diğer eğitim emekçileri ve burada sayamayacağımız kadar yığınla sorun, varlığını korumaya devam ediyor. Eğitimde en temel ihtiyaçlar görmezden gelinerek hazırlanan 2023 MEB bütçesinin, eğitimde yaşanan ve her geçen gün daha fazla derinleşen sorunlara kalıcı ve somut çözümler üretmenin oldukça uzağında olduğu açıktır.

Siyasi iktidarın ‘Her İle Bir Üniversite’ projesini 2006 yılında hayata geçirmesinin ardından her şehirde bir üniversite açılmış, bugün gelinen son noktada devlet üniversitesi sayısı 53’ten 129’a toplam yükseköğretim kurumu sayısı ise 76’dan 208’e çıkmıştır. Aynı dönemde öğrenci sayısı 1,9 milyondan 8 milyona ulaşmıştır. Üniversite ve öğrenci sayılarındaki hızlı artışın, 2023 yılı yükseköğretim bütçesinde (134 milyar 693 milyon lira) yapılan artışa koşut olmadığı apaçık ortadadır.

Türkiye’de üniversiteler siyasi iktidarın sadece kadrolaşma seferberliğinin etkisinde kalmayıp; daha yoğun biçimde otoriter, piyasacı, cinsiyetçi, ırkçı ve mezhepçi politikaların odağına yerleştirilmiş, sermayenin ve iktidarın hizmetinde kurumlar haline dönüştürülmüştür. Bir taraftan üniversite sayıları durmaksızın artarken diğer taraftan üniversite öğrencilerinin eğitim, kültür, iletişim, beslenme ve barınma sorunları da büyümeye devam etmekte, Boğaziçi Üniversitesi örneğinde görüldüğü gibi iktidarın üniversite bileşenlerine yönelik baskıları şiddetini artırmaktadır.

Akademik özgürlükleri ortadan kaldıran, ihraç ya da işten atma politikalarıyla üniversitelerin içini boşaltan uygulamaların arttığı bu dönemde, üniversite mezunu işsizlerin sayısındaki büyümenin yanına yaşadıkları hak ihlalleriyle her türlü şiddete maruz kalan, eğitim hakkı yok sayılan LGBTİ+ öğrencilerin ve kendilerine bu ülkede bir gelecek göremeyip yurt dışına göç eden gençlerin sayısı eklendiğinde ortaya çıkan vahim tablo, bütün demokratik itiraz, eleştiri ve kitlesel karşı çıkışlara rağmen üniversiteleri arka bahçesi haline dönüştürmeye kilitlenmiş AKP iktidarının akademide yarattığı büyük yıkımın göstergelerinden biridir.

HDP olarak, eğitim sistemini toplum ve doğayla bütünleşik, ekolojik perspektifi temel alarak yeniden yapılandıracağız. Üniversiteleri demokratik, özerk ve çok kültürlü, toplum ve doğa yararına araştırma yapan kurumlar olarak yeniden inşa edeceğiz.

- MEB bütçesinin milli gelire oranının en az **iki kat arttırılmasını** ve başlangıç olarak OECD ortalamasına (**yüzde 6**) çıkarılmasını sağlayacağız.
- MEB bütçesinden **eğitim yatırımlarına ayrılan payı başlangıç olarak en az üç kat** arttıracacağız.

- Bugüne kadar yaratılan bölgeler, kentler, toplumsal kesimler arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak üzere, **kaynak dağılımında pozitif ayrımcılık ilkesini** uygulayacağız.
- Eğitim kurumlarının **bütün ihtiyaçlarını karşılayacak bir bütçe sistemi** oluşturacağız, bütün **okullara ihtiyacı kadar ödenek** tahsis edeceğiz.
- Her çocuğun ve gencin **anadilinde eğitim hakkını** anayasal güvence altına alacağız.
- İdeolojik saiklerle okulları ayrıştıran **4+4+4 uygulamasına** son vereceğiz, temel eğitim sistemini **evrensel çocuk hakları** temelinde, **çocuğun üstün yararını** gözetilerek yeniden yapılandıracağız.
- Her çocuğun temel hakkı olan sağlıklı, yeterli ve dengeli beslenmesi için okullar da **ücretsiz yemek ve temiz su** verilmesini sağlayacağız.
- **Dini vakıf ve cemaatlerle yapılan her türlü ortak proje ve protokolleri** derhal iptal edeceğiz.
- **Zorunlu din derslerini** kaldıracağız.
- **Kız çocuklarını** güçlendiren ve **eğitim hakkından eksiksiz bir şekilde yararlanmasını** sağlayan **destekleme politikalarının** hayata geçirilmesi için ödenek ayıracağız.
- Engelleri sebebiyle eğitim ortamlarından dışlanan, yeterli eğitim imkânı tanınmayan ya da başarısızlığa mahkûm edilen çocuklara **pozitif ayrımcılık** tanıyacak; tüm **engelli öğrenciler için güvenli, eşitlikçi ve erişimi kolay bir yapı** oluşturacağız.
- Eğitim kurumlarının **bina ve derslik gereksinimlerini** karşılayacağız.
- Derslik ve öğretmen yetersizliği nedeniyle devam eden yarım gün eğitim yerine **tam gün eğitime** geçeceğiz.
- Çocukları gece karanlığında yollara düşmeye mecbur bırakan **yaz saati uygulamasına** son vereceğiz.
- **Taşınmalı eğitim yerine yerinde (yaşam alanında) eğitime** geçeceğiz,
- **Kamu kaynaklarının özel okullara aktarılması** uygulamasına son vereceğiz.
- MEB bünyesinde öğretmen, akademik personel, memur ve yardımcı hizmetli açıklarını **kadrolu istihdam** yoluyla kapatacağız. Bu kapsamda ilk aşamada **120 bin öğretmen ataması** yapacağız.
- Tüm eğitim ve bilim emekçilerine **insan onuruna yaraşır bir ücret ve sağlıklı çalışma koşulları** sağlanması için gereken politikaları hayata geçireceğiz.
- **Eğitim-öğretime hazırlık ödeneğinin**, ayrımsız bütün eğitim ve bilim emekçilerine **bir maaş tutarında ve yılda iki kez** ödenmesini sağlayacağız.
- Tüm eğitim ve bilim emekçilerinin maaşlarının **vergi diliminden kaynaklanan kayıplarına son vererek, vergi yükünü** düşüreceğiz.
- **Öğretmenlik Meslek Kanunu** iptal edilmesi başta olmak üzere ve **eşit işe eşit ücret ilkesi** ile çelişen tüm uygulamalara son vereceğiz.
- **Ek ödemelerin tamamının temel ücrete ve emekliliğe yansıtılmasını** ve **ek ders saat ücreti** hesaplanırken bir öğretmenin aylık maaş tutarının esas alınmasını sağlayacağız.
- Sözleşmeli/ücretli öğretmenlik gibi **her türlü güvencesiz istihdam uygulamasına, esnek, kuralsız ve angarya çalışmaya** son vereceğiz, **sözleşmeli öğretmenlerin tamamını kadroya geçireceğiz.**

- Aile ve çocuk yardımı başta olmak üzere, **sosyal yardımların** sembolik olarak belirlenmekten çıkarılmasını sağlayacağız, sosyal yardımlara günün koşullarına uygun ve ihtiyaç kadar artış yapacağız.
- Kentin semtlerine yayılmış **halk kütüphaneleri, kitaplıklar ve kültür merkezleri ile geniş zaman dilimine yayılmış öğrenme ortamlarının hayata geçirilmesi için** ödenek ayıracağız.
- **Eğitimi ticarileştirmeyi hedefleyen özel sektör, dini vakıf ve cemaatlerle yapılmış her türlü ortak proje ve protokolleri iptal** edeceğiz.
- **YÖK’ü kaldırarak yerine üniversiteler arası ilişki ve bilgi akışını sağlayacak bir koordinasyon kurulunu** kuracağız.
- **Üniversite rektörleri ve dekanlarının üniversite bileşenlerince seçilmesini** sağlayarak, öğrenci meclisleri/konsejlerinin her düzeyde **üniversite kurullarında söz sahibi olmasını** sağlayacağız.
- Öğrenim hakkının bir parçası olarak görülmesi gereken yurtlarda öğrencilerin **tek ya da iki kişilik odalarda barınması**, beslenme hakkı temelinde üniversite öğrencilerine **ucuz ve kaliteli yemek olanaklarının** sağlanması ve **spor salonu, kütüphane ve internet erişimi** vb. gibi olanakların sağlanması için gereken politikaları hayata geçireceğiz.
- Üniversite öğrencilerinin hayatlarını sağlıklı, mutlu ve üretken bir şekilde idame ettirebilmeleri için **5 bin lira burs** sağlayacağız.
- Üniversite mezunlarının **işsizlik sorununu çözmeye** yönelik etkili politikaların hayata geçirilmesini sağlayacağız.
- Yükseköğretimde akademik ve idari personel açıklarının **kadrolu istihdam** ile giderilmesini sağlayacağız.
- **Cezaevlerinde bulunan öğrencilerin özgürlüklerine kavuşması** için yasal düzenlemeler yapacağız.
- Üniversitelerde **Kürtçe, Lazca, Süryanice, Romanes** gibi asimilasyona uğratılan dillerde yeni kürsülerin açılmasını sağlayacağız.
- **“Bu Suça Ortak Olmayacağız”** diyerek düşünce ve ifade özgürlüğü hakkını kullandıkları için OHAL KHK’leriyle haksız ve hukuksuz biçimde üniversitelerden atılan akademisyenlerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin geri dönmelerini sağlayacağız.

Savaşa, Talana, Yandaşlara Değil, Emekçilere ve İstihdama Bütçe!

Ekonomide işsizlik ve yetersiz istihdam koşullarının varlığı genelde liberal ekonomi politikalarının sonucu olarak ortaya çıkmakta ve günümüz toplumlarının yaşadığı en önemli sorunların başında gelmektedir. İşsizliğin bireysel ve toplumsal bağlamda ekonomik/sosyolojik açıdan ağır sonuçları olmaktadır. Bu sebeple yönetimler işsizlikle mücadele ederken birtakım politikalarından faydalanırlar. İşsizlikle mücadele kapsamında uygulanan bu politikalar aktif ve pasif istihdam politikaları olmak üzere ikiye ayrılır. Aktif istihdam politikalarıyla işsizleri işe yerleştirmek hedeflenirken pasif istihdam politikalarıyla işsizler üzerindeki ekonomik baskıların kısa vadede azaltılması amaçlanır. Bu politikaların temel amacı ise işsizliği ortadan kaldırmak, emekçilere nitelik kazandırmak ve işsiz bireyler için çeşitli eğitim faaliyetleri düzenleyerek niteliklerini arttırmaktır. Türkiye’de bu yönlü bir çaba olmamakla ve

inandırıcılığını yitirmiş resmi istatistik kurumu olan TÜİK verileri aksini söylese de işsizlik tarihin en yüksek seviyelerine çıkmış durumdadır. Ne 2023 Bütçesindeki tercihler ne de AKP'nin ekonomi-politik vizyonu bu sorunu ortadan kaldırmaya dönük bir çaba içerisinde olmadığını ve bunu çözülmesi gereken bir sorun olarak görmediğini net bir şekilde bize göstermektedir.

AKP iktidarları boyunca tüketime dayalı, üretimden uzak, istihdam yaratmayan ve yabancı sermaye akışlarına bağımlı kırılgan bir ekonomi yarattı. AKP-MHP iktidarı istihdam sorununa çözüm bulmamakla birlikte esnek ve güvencesiz çalıştırılmayı, sendikasılaştırmayı, keyfi işten çıkarmaları ve yoksullaştırmayı temel politik hedefi haline getirmiş, Türkiye emekçilerini ve halklarını yoksulluğa, açlığa, intiharlara kısacası derin bir buhrana sürüklemiştir. AKP-MHP iktidarı, var olan ekonomik krizin yanı sıra siyasi krizi, savaş politikaları ve milliyetçi söylemlerle unutturma hevesinde, ortak mücadeleyi ve itirazı birbirinden koparmayı, dinamitlemeyi hedeflemektedir.

DİSK-AR İşsizlik Raporuna göre ise Türkiye'de çalışma çağındaki 64,7 milyon kişinin 21,8 milyonu kayıtlı ve tam zamanlı istihdamda bulunabilmektedir. Mevsim etkisinden arındırılmış geniş tanımlı işsiz sayısı Eylül 2022'de 7 milyon 515 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Yani geniş tanımlı işsizlik oranı yüzde 20,3 olarak gerçekleşmiştir. Verilere bakıldığında işsizlik toplumun en temel problemi olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle genç ve kadın işsizliği can yakıcı bir hal almıştır. Emekçilerin insan onuruna yaraşır ekonomik ve sosyal koşullara sahip olmasını savunan partimiz; esnek, sağlıksız, güvencesiz çalışmanın yanı sıra sendikasılaştırmaya, taşeronlaştırmaya, kazanılmış hakların gaspına, işsizliğe ve iş cinayetlerine karşı insanca yaşam kavgası veren emekçilerin, yıkıma sürüklenen küçük esnafın, ürününün karşılığını alamayan çiftçinin yanında yer alır ve taleplerinin karşılanması için mücadele eder. Bu sebeplerle işsizlik sorununu kalıcı bir şekilde çözmek ve insan onuruna yaraşır çalışma koşullarını sağlamak için HDP olarak bütçe tercihlerimizi yoksulu ve emekçiyi gözetken bir şekilde belirleyeceğiz. Bunun için;

- Bu alanda kamu harcamaları artırarak ve vergi indirimleri sağlayarak insan onuruna yaraşır bir istihdam politikası geliştireceğiz,
- İşgücü piyasasında ücret esneklikleri, part-time ve geçici istihdam gibi esnek çalışma biçimlerine son vererek kalıcı ve insan onuruna yaraşır çalışma koşulları sağlayacağız,
- Kamu eliyle nitelikli mesleki eğitimler vereceğiz,
- Kendi işini kuranlara destek verecek, desteklerde iltimasa son vererek 'kırtasiyecilik' işlerini minimum seviyeye indireceğiz,
- Kadın ve gençlere yönelik özel istihdam politikaları geliştirecek, işe alımlarda kadınlara ve gençlere pozitif ayrımcı uygulamalar devreye sokarak kadınların ve gençlerin işgücüne katılımını kolaylaştıracacağız,
- Engelli istihdamının arttırılmasına yönelik pozitif ayrımcılığı esas alan politikalar geliştireceğiz,
- Emeklilik şartlarını sağlayan ve emekli olmak isteyen vatandaşların insan onuruna yaraşır bir gelirle emekli olmalarını sağlayacağız,
- Özelleştirmelere son vererek devletin bir işveren olarak ekonomik yaşamın içinde kalmasını sağlayacağız,

- Özel sektörde çalışan emekçilerin çalışma koşullarının insani şartlarda olmasını sağlayacak ve keyfi olarak işten atılmalarını engelleyecek denetim mekanizmaları oluşturacağız,
- İstihdam politikalarının belirlenmesi ve hayata geçirilmesinde merkezi hükümetler kadar yerel yönetimlerin de aktif rol almasını sağlayacak politikalar geliştireceğiz,
- İŞKUR'un fonksiyonlarını genişleteceğiz,
- İşsizlik Sigorta Fonu, Ücret Garanti Fonu, Kısa Çalışma Ödeneği, Toplum Yararına Çalışma Programının işsizler için daha etkin kullanılmasını sağlayacağız,
- Asgari ücret, bütün iş kollarını kapsayan gerçek bir toplu pazarlık ile her dönem insanca yaşayacak bir ücret olarak belirleyecek. Bütçede temel çözümlerden biri olarak hayata geçireceğiz,
- İşsizliğe acil önlem bakımından, çalışma süreleri ücretler düşürülmeden haftalık 35 saate düşürülecek ve böylece en az yüzde 28 oranında yeni iş alanı açılacaktır. Böylece geniş tanımlı işsizlik oranı kadar yeni iş yaratılarak istihdam sağlanacaktır. Bütçe kanununda istihdamı temel çözüm konularından birisi haline getireceğiz,
- İstihdamda bölgesel eşitsizliği bitirecek adımı ilk bütçede atacak, gerekli kaynakları ayırarak etkin kullanımını sağlayacağız,
- İşsizlik Sigortası Fonu sadece işçilere tahsis edilecek ve Fon'dan yapılan işveren destek ve teşvikleri durdurulacaktır. İşsizlik Sigortası Fonundan yararlanma koşulları kolaylaştırılacak, yararlanma süresi uzatacak ve Fondan işçilere yapılan ödeme asgari ücretten az olmayacak şekilde artıracacağız,
- İş Kanunu'nun başta 25/2. Maddesi olmak üzere işten çıkarılma ile ilgili hükümleri yeniden düzenlenerek işçinin işten atılma koşulları zorlaştırılacak, aksi uygulamalar için caydırıcı cezalar getirilecektir. Ayrıca, işten çıkarılmada kıdem ve ihbar tazminatı alma koşulları yeniden düzenlenecektir. Daha önce Kod-29 olarak bilinen daha sonra farklı kod numaralarıyla değiştirilen uygulamaları derhal kaldırılacak, toplu işten çıkarmaları yasaklayacağız,
- Özel istihdam büroları, dayıbaşılık, çavuşbaşılık, elçilik gibi aracı kurum ve mekanizmalar yasaklanacak, iş ve işçi bulma kurumları iş bulmayı kolaylaştıracak biçimde etkin hale getirilecek ve ülkenin her yerinde bu kurumları oluşturacak bütçeyi sağlayacağız,
- Kadınlara yönelik hem işyerinde patron tarafından hem de evde aile içinde erkek tarafından uygulanan çifte baskı ve sömürüye karşı; eşit işe eşit ücret verilmemesine ve kadın emeği sömürüsüne karşı mücadeleyi yükselten kadın örgütleri ile ortak mücadele zeminleri oluşturacağız,
- Kadın kooperatifleri, kadın semt pazarları kurularak kadınların ürettikleri ürünler aracısız satabileceği çalışma alanları ve koşullarını oluşturacak, kadın kooperatifleri, kadın semt pazarları kurularak kadınların ürettikleri ürünler aracısız satabileceği çalışma alanları ve koşulları oluşturacağız,
- Kadınlar işgücü piyasasında katı bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle ekonomik destek programlarının tümünde "**pozitif ayrımcılık ilkesine göre**" planlama yapılacaktır. Örneğin, ev içi bakım ve sorumluluklar gibi tümüyle cinsiyetlendirilmiş emek biçimleri ücretli çalışma kategorisinde değerlendirilerek

doğrudan karşılıksız kredi ve nakdi yardım kapsamına alınacak ve bununla birlikte kadınların işten çıkarılmasını önleyecek özel tedbirler de getireceğiz,

- Türkiye'nin tarımda kendi kendine yetebilmesi için üretim esaslı politikalar oluşturulacak. Mevsimlik tarım işçiliğinin yasal statüye kavuşturularak sigorta kapsamına alınması ve sigortaların devlet tarafından ödenmesi ile birlikte örgütlenme özgürlüğünün de önünün açılmasını sağlayacağız. Bütçeden tarım üreticilerinin ve emekçilerinin koşullarını iyileştirecek çözümleri hayata geçireceğiz,
- Sendikal ayrımcılığı derinleştiren, grev yasağını içeren, örgütlenme önünde engel olan 4688 sayılı kanun derhal kaldırılacak, güvenceli/güvencesiz çalışan tüm işçi ve emekçilerin, işsizlerin, emeklilerin ortak, birleşik, sermayeden/devletten bağımsız örgütlenmesini geliştirerek; toplu sözleşme ve grev hakkına karşı engellemelerin son bulması için çalışmalar başlatacağız. Sendikal hak ve özgürlükler güvence altına alınacak, sendikal faaliyetlerin önündeki engeller kaldırılacak, herkesin sendika hakkını özgürce kullanabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapacağız,
- İş cinayetleri ve kazaları ile meslek hastalıklarında devlet, ana firma ve alt işveren sorumluluğunu esas alacak düzenlemeleri; işçi sağlığını ve iş güvenliğini vazgeçilmez bir hak olarak gören bir yol izleyecek, bütçeden işçi sağlığını ve güvenliğini yürütecek kurumlar için pay ayıracağız,
- Kamu emekçilerinin üzerindeki siyasi baskıların, kayırmacılığın, ayrımcılığın, mobbingin, tacizin, sürgün ve keyfi uygulamaların son bulması ve kamuda işe alımlarda her türlü keyfi ve iltimasa uygulamalara son vereceğiz.

Demokratik Yerellik Bütçesi

Yönetim toplumsal ihtiyaçların düzenlenme alanıdır. Yerel yönetimler bu ihtiyaçların toplumsal bağının yerinde kurularak karşılandığı temel toplumsal yönetim alanlarıdır. Belediyeler, il genel meclisleri, muhtarlıklar, kent meclisleri, komünler gibi siyasi ve toplumsal yapılar yerel yönetim mekanizmalarını oluşturur. Demokratik sistemlerde yerel yönetim alanları daha geniş hizmet ve bütçe olanaklarına sahip iken, demokratik yönetimin zayıf olduğu otoriter ve totaliter sistemlerde merkezin kendini yerele yaydığı bir anlayış ve sistem hâkimdir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin etkinliği demokratik yaşam ve demokratik yönetim sisteminin en önemli göstergelerinden biridir.

- Yerel yönetimin bütçe, proje ve hizmet politikaları katılımcılık prensibi kapsamında halkın, demokratik kurumların ve STÖ'lerin görüş, eleştiri ve önerileri alınarak ortak kararlarla birlikte belirlenerek uygulamaya alınacak. Yurttaşların yerel yönetimlerle olan ilişkileri, belediyelerin köy, mahalle, semt vb. en yereldeki birim ve kurumlaşmaları üzerinden sağlanacak.
- Bütçe ve planlama yapılırken kent-içi eşitsizlikler göz önünde bulundurularak yatırım önceliği buna göre düzenlenir. Göç alan yoksul mahalle ve semtlerde alt yapı ve hizmet çalışmalarına önem ve öncelik vereceğiz.
- Yerel yönetimlerin her türlü hizmeti toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bütçelemeyi esas aldığı gibi hizmetlerin kadın erkek eşitliğine dayalı erişim hakkının yoğun çabasını göstereceğiz.

- Yerel demokrasinin gelişebilmesinin önünü açmak ve halkın aidiyet bağının güçlenmesinin yolu halkın katılım mekanizmalarına dâhil edilmesinden geçer. Halkın taleplerini ve önceliklerini görmezden gelen bürokratik belirlemeler bütçeleme noktasında da adaletsizlikler yaratabilmektedir. Bu bağlamda bütçelerin yapılması en yerelden en genele doğru karar alıcı mekanizmalarla şekillendirileceğiz.
- Tüm bu sebeplerden ötürü bütçe süreçlerinin etkin belirlenmesinin önünü açmak için HDP olarak katılımcılığa dayalı bütçe süreçlerini esas alıyoruz. Halkın söz sahibi olduğu, ihtiyaç odaklı hizmetlerin öncelendiği, yandaşa rant yerine yurttaşa fayda sağlayan projelerin yapılacağı bütçeleri belirleme hakkını, yerel yönetim mekanizmalarına devredeceğiz.
- Yine yerelden merkezi idareye pay edilen vergi düzenlemelerini yerel yönetim mekanizmalarına aktarılma payını arttıracak şekilde düzenleyeceğiz. Yerelde üretilen kaynaklar yerel için kullanılacak, bölgesel eşitsizlikleri giderme esasına göre genel bütçeden ihtiyaç oranlı kaynak aktarımı sağlanacak.
- Ayrıca yerelde bulunan halkın kendi öz kültürünü yaşatma ve sosyal yaşamda etkin bir şekilde yer alması için haricen sosyal bütçeleri oluşturacağız. Bu bütçeler ile hem yerelde ki halkın kültürel yaşamının önü açılır iken hem de toplumda dezavantajlı durumda bulunan kesimlerin sosyal yaşama katılmasının önü açılacaktır.

Daha Adil ve Eşit Bir Dünya İçin Mülteci Bütçesi

Emperyalizmin ürettiği savaşlar ve kapitalist sistem insanların yaşamlarını, kültürel ve ekonomik kaynaklarını, doğayı, yaşayan her şeyi yok ederken, insanları yurtsuzlaştırırken ve sürgünlere zorlarken; devlet sistemleri ise yaşam hakkı için hareket eden göçmen ve mültecilerin karşısına gümrük duvarları, tel örgüler, toplama kampları, işkence ve kötü muamele, geri gönderme merkezleri dikmeye devam etmiştir. Kapitalist sistem her şeyde olduğu gibi mültecilerin ve göçmenlerin yaşam hakkını da ticari meta haline getirmiş, insan kaçakçılığı yapan çeteler Türkiye'nin iç ve dış sınırları dâhil her yerde cirit atmış, göç yollarında kadınlara, çocuklara, LGBTİ+'lara yönelik şiddetin faili veya işbirlikçisi olmuştur.

Mültecilerin zorunlu göç hallerini her açıdan istismar eden devletler ve sermaye düzeni, mültecilerin neredeyse 75 yıldır, Cenevre Sözleşmesi'nden bu yana kazanılmış tüm haklarını gasp etmektedir. Mültecilik hakları yerine sığınmacılık, geçici koruma, uluslararası koruma, ikincil koruma gibi uydurma statülerle onların konut, çalışma, eğitim ve sağlık haklarını yok etmektedir. Sermaye düzeni en kirli, en tehlikeli işleri yaptırabilecekleri ucuz ve güvencesiz işgücü pazarlarını mültecilere sonuna kadar açmış, onları kar hırsıyla neredeyse kölelik koşullarında çalıştırmaktadır.

Türkiye'de en temel haklarına dahi ulaşamayan mülteci ve göçmenlerin hayatlarının sık sık bir tehdit ya da pazarlık unsuru haline getirilmesine, seçim kampanyalarında kullanılmasına, Türkiye ile AB arasındaki ilişkide ya da Türkiye'nin Suriye ve Ortadoğu'daki politikalarında bir koz olarak kullanılmasına tanık olmaktayız. Mülteciler ve göçmenler, medyada siyaset esnafları tarafından ise sadece suçla ilişkilendirilerek veya nefret nesnesi olarak gündeme getirilerek hedef gösterilmekte, bir topluluk veya halk olarak kriminalize edilmektedirler

Mülteci ve göçmen kadınlar ise ayrıca kadın oldukları için daha ağır sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Fuhuşa zorlama, taciz, cinsel saldırı bu sorunların başında gelmektedir. Kadınların zaten halihazırda zar zor erişebildiği yasal korumadan neredeyse mahrum bırakılmaktadırlar.

Savaşın yarattığı yerinden edilmenin, yoksulluğun ve geleceksizliğin de etkisiyle özellikle Suriyeli göçmen kadınlar erken ve zorla evlendirme ve çoklu evliliklere maruz kalmaktadır. Erken ve zorla evlilikler aynı zamanda kız çocuklarının eğitim hakkına erişimlerini de engellemektedir.

Mülteci ve göçmenlerin yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulması için öncelikle yapılması gereken yasal düzenlemelerdir. Ancak mültecilerin günlük yaşamda yaşadığı sorunların en aza indirilmesi için de bütçeden pay ayrılarak kimi adımların atılması elzemdir.

Bu bağlamda,

- Her tür eğitim sürecinde, mülteci çocuklarının herkesle, yerel halkla birlikte kullanabileceği hizmetlerden faydalanmaları, Yerel halka sunulan hizmetlerin mülteci ve göçmenlere de sunulmasını,
- Mülteci ve göçmenlere meslek edindirme konusunda verilecek hizmetlerde yerel yönetimlerin etkisi artırılmasını,
- Başta mülteci ve göçmen kadınlar olmak üzere tüm mültecilerin yaşama dahil olabilmeleri için ücretsiz dil eğitimi alabilmelerini,
- Adalete kolay erişebilmeleri için taciz, şiddet, ırkçı saldırılar, işçi alacakları vb. konularda ücretsiz avukat tahsisini,
- Özellikle anne babasını kaybetmiş çocuk mültecilerin devlet koruması kapsamında ve garanti altına alınacak şekilde barınma, sağlık, eğitim ihtiyaçlarının sağlanmasını,
- Mülteci ve göçmen kadınların karşılaştığı her tür şiddet, tecavüz, baskı gibi konulara yönelik olarak tam koruma sağlanacak kadın sığınma evlerinin sayısının artırılmasını,
- Özellikle mültecilerin çok yoğun olarak yer aldıkları bölgelerde, bu kişilerin aracısız bir şekilde net ve doğru bilgiye erişim kaynaklarının tesisini sağlayacağız.

Esas aldığımız demokratik ekonomi ve hakça dağıtım yaklaşımıyla birlikte yönetimde olduğumuz ilk bütçede toplumun hemen tüm kesimlerinin yıllardır biriken devasa sorunlarını çözmeye adayız ve hazırız!